महालेखापरीक्षकको
वार्षिक प्रतिवेदन
२०७७
गण्डकी प्रदेश

महालेखापरीक्षकको कार्यालय

काठमाडौँ, नेपाल

गण्डकी प्रदेश

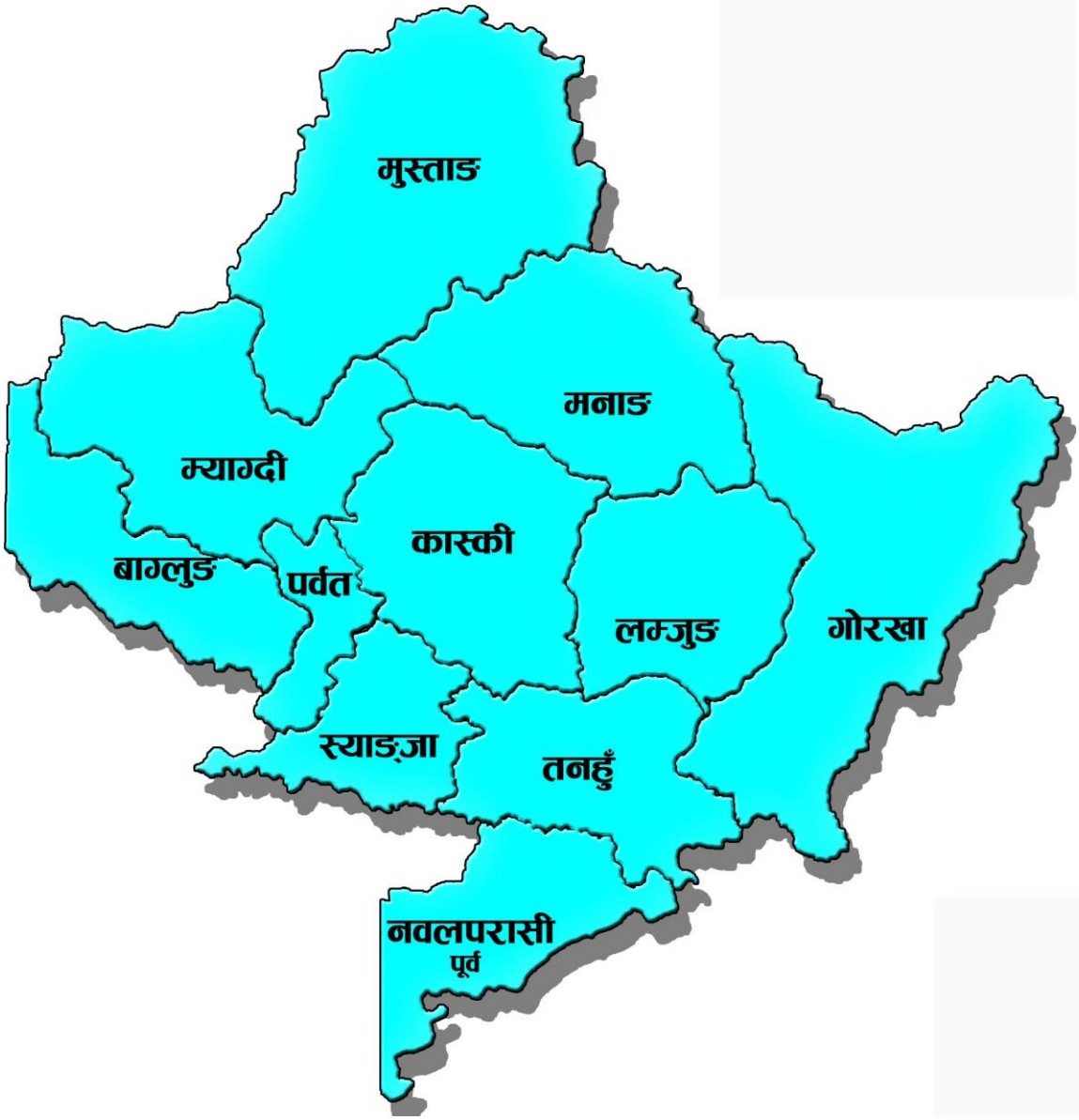

महालेखापरीक्षकको
वार्षिक प्रतिवेदन
२०७७
गण्डकी प्रदेश

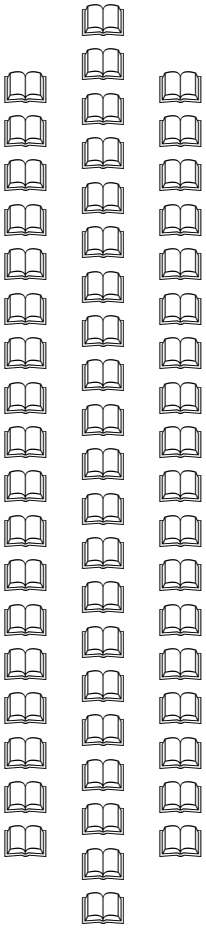

महालेखापरीक्षकको कार्यालय

काठमाडौँ, नेपाल

Serving the Nation and the People

दूरदृष्टि (Vision)

जनहितकालागि जवाफदेहिता, पारदर्शिता र निष्ठा प्रवर्द्धन गर्ने विश्वसनीय संस्था हुन प्रयत्नशील रहने ।
(We strive to be a credible institution in promoting accountability, transparency and integrity for the benefit of the people)

गन्तव्य (Mission)

सरोकारवालालाई सार्वजनिक कोषको दक्षतापूर्ण उपयोग सम्बन्धमा आश्वस्त पार्न स्वतन्त्र एवं गुणस्तरीय लेखापरीक्षण सेवा प्रदान गर्ने ।
(Provide independent and quality audit service to assure our stakeholders that the public funds are efficiently used)

मूल्य मान्यता (Core Values)

निष्ठा	(Integrity)
स्वतन्त्रता	(Independence)
व्यावसायिकता	(Professionalism)
पारदर्शिता	(Transparency)
जवाफदेहिता	(Accountability)

नेपालका महालेखापरीक्षक

बबरमहल, काठमाडौँ
नेपाल

पत्र संख्या : २०७६।७७
च.नं.: ६४

मिति : २०७७।०३।३१

विषयः वार्षिक प्रतिवेदन

माननीय प्रदेश प्रमुखज्यू,
प्रदेश प्रमुखको कार्यालय,
गण्डकी प्रदेश, पोखरा ।

नेपालको संविधानको धारा २४१ बमोजिम गण्डकी प्रदेशको आर्थिक वर्ष २०७५।७६ को लेखापरीक्षण सम्पन्न गरी धारा २९४ को उपधारा (३) बमोजिम वार्षिक प्रतिवेदन पेश गरेको छु ।

भवदीय,

(टंकमणि शर्मा, दंगाल)
महालेखापरीक्षक

फोन नम्बर ४२६२९५८ फ्याक्स नम्बर ४२६८३०९ पोष्ट बक्स नम्बर १३३२८

विषय सूची

परिच्छेद	शीर्षक	पृष्ठ
महालेखापरीक्षकको भनाइ		
प्रदेश सञ्चित कोष		
लेखापरीक्षणको उद्देश्य, क्षेत्र र पद्धति		
परिच्छेद १:	**लेखापरीक्षण गरिएका निकायको विवरण**	१
परिच्छेद २:	**लेखापरीक्षणबाट देखिएका बेरुजूको स्थिति**	५
परिच्छेद ३:	**मन्त्रालय र निकायगत व्यहोरा**	१०
	१. प्रदेश सभा सचिवालय	१०
	२. मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	१२
	३. आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	१४
	४. आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रलय.....	२०
	५. उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय	२१
	६. भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	२४
	७. भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	२८
	८. सामाजिक विकास मन्त्रालय	३६
	९. मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	३९
परिच्छेद ४:	**प्रतिवेदन कार्यान्वयनको स्थिति**.....	४०
परिच्छेद ५:	**सुधारका क्षेत्रहरु**	४१
	अनुसूचीहरु.....	४४
	तस्बिरहरु.....	६६

महालेखापरीक्षकको भनाइ

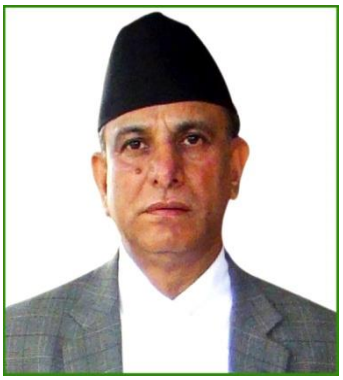

नेपालको संविधानको धारा २४१ (१) मा राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपतिको कार्यालय, सर्वोच्च अदालत, संघीय संसद, प्रदेश सभा, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, संवैधानिक निकाय वा सोको कार्यालय, अदालत, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी वा सशस्त्र प्रहरी बल, नेपाल लगायतका सबै संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारी कार्यालयको लेखा कानुन बमोजिम नियमितता, मितव्ययिता, कार्यदक्षता, प्रभावकारिता र औचित्यसमेतको विचार गरी महालेखापरीक्षकबाट लेखापरीक्षण हुने व्यवस्था छ । महालेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण ऐन, २०७५ तथा अन्य प्रचलित कानुनको आधारमा लेखापरीक्षण गरी त्यसबाट प्राप्त तथ्य दर्शाउन, आलोचना गर्न र आर्थिक विवरण उपर राय सहितको प्रतिवेदन जारी गर्न सक्ने व्यवस्था छ ।

नेपालको संविधानको धारा २९४(३) मा संवैधानिक निकायले प्रत्येक प्रदेशको काम कारवाहीको सम्बन्धमा अलग अलग प्रतिवेदन तयार गरी प्रदेश प्रमुख समक्ष पेश गर्न सक्ने व्यवस्था छ । लेखापरीक्षण ऐन, २०७५ को दफा १९(४) बमोजिम महालेखापरीक्षकले प्रदेश प्रमुख समक्ष वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्ने र सोही ऐनको दफा १९(५) बमोजिम उक्त प्रतिवेदन मुख्यमन्त्री मार्फत् प्रदेश सभामा पेश हुने व्यवस्था छ । उल्लेखित व्यवस्था बमोजिम आर्थिक वर्ष २०७५।७६ को लेखापरीक्षण सम्पन्न गरी यो प्रतिवेदन पेश गरेको छु । प्रदेश सभामा पेश भएको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन प्रदेश सभा नियमावली बमोजिम प्रदेश सार्वजनिक लेखा समितिमा छलफलको व्यवस्था गरी कार्यान्वयनको सुनिश्चितताको अपेक्षा गर्दछु ।

यो प्रतिवेदन तयार गर्दा नेपालको संविधान, लेखापरीक्षण ऐन, अन्य संघीय तथा प्रदेश कानुनहरु र महालेखा परीक्षकले जारी गरेका निर्देशनहरु र सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुको अन्तर्राष्ट्रिय संगठन(इन्टोसाई) द्वारा प्रतिपादित मानदण्डहरु र अन्य अन्तर्राष्ट्रिय असल अभ्यासहरु समेत अनुसरण गर्दै वस्तुनिष्ठ हुने गरी तयार गरिएको छ । लेखापरीक्षणको क्रममा म स्वयंले माननीय प्रदेश प्रमुखज्यू, माननीय मुख्यमन्त्रीज्यू, माननीय मन्त्रीज्यूहरु तथा लेखा उत्तरदायी अधिकृत लगायत सम्बद्ध पक्षहरुसँग आवश्यक छलफल गरेको छु । छलफलबाट प्राप्त राय सुझाव एवं सूचना बमोजिम लेखापरीक्षणको गुणस्तरीयताको अभिवृद्धि गरी परिणाममुखी एवं उद्देश्यमूलक बनाउने प्रयास गरेको छु ।

यस वर्ष प्रदेश अन्तरगतका निकायबाट कानुनको पालना, जवाफदेहिता वहन, लेखापालन र आर्थिक कारोवारको स्थिति, सार्वजनिक सम्पत्ति र श्रोत साधनको उपयोग, सार्वजनिक निर्माण र सेवा प्रवाह जस्ता विषयलाई लेखापरीक्षणको क्षेत्रमा समावेश गरिएको छ । यो वर्ष प्रदेश अन्तर्गत मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सहित ७ मन्त्रालय, प्रदेशसभा सचिवालय, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय र प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय समेत १४९ निकायको रु २३ अर्ब ८९ करोड २७ लाखको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएकोमा रु. १ अर्ब ६४ करोड ४७ लाख बेरुजू कायम भएको छ । यो बेरुजू कुल लेखापरीक्षण अङ्कको ६.८८ प्रतिशत हुन आउँछ ।

प्रदेश अन्तर्गतका कार्यालयहरुको लेखापरीक्षणबाट मुख्य रुपमा वजेटमा समावेश भएका नीति तथा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुनुपर्ने, पदाधिकारी तथा कर्मचारी सुविधा र सहायता वितरण जस्ता अनुत्पादक खर्च नियन्त्रण गर्नुपर्ने, सार्वजनिक सम्पत्तिको लगत अद्यावधिक गर्नुपर्ने, आर्थिक कारोवारको लेखाङ्कन तथा समग्र प्रतिवेदन प्रणाली समयबद्ध गर्नुपर्ने, आन्तरिक नियन्त्रण र आन्तरिक लेखापरीक्षण प्रणाली प्रभावकारी बनाई वित्तीय जवाफदेहिता स्तरमा सुधार गर्नुपर्ने देखिएको छ । त्यसै गरी कतिपय आवश्यक कानुन निर्माण गर्न र संगठन व्यवस्था गर्न बाँकी रहेको, प्रदेशस्तरमा सेवा प्रवाहलाई नियमित र व्यवस्थित गर्न बाँकी रहेको, नीति, मापदण्ड एवं कार्यविधि पर्याप्तरुपमा तयार नभएको र संगठन व्यवस्था र दरवन्दी बमोजिम जनशक्ति पदपूर्ति नभएकोले प्रदेश सरकारबाट प्रवाहित सेवा प्रभावकारी बनाउन उल्लिखित विषयमा थप सुधार गर्नुपर्ने जस्ता व्यहोरा देखिएका छन् ।

त्यसैगरी विकास निर्माण तर्फ योजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गर्नुपर्ने, संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीच समन्वय गरी एउटै भौगोलिक स्थानका एकै प्रकृतिका कार्यक्रमहरु तीनै तहबाट सम्पादन भई दोहोरो पर्ने, खप्टिने तथा टुक्रिने कार्य नियन्त्रण गर्ने, साना तथा टुक्रे आयोजनाको छनौट नगर्ने, बजेट र खर्च प्रकृया सुनिश्चित नगरी काम गर्नाले भुक्तानीमा समस्या आएको,उपलब्धि सुनिश्चित गरेर मात्र संस्थागत अनुदान र सहायता जस्ता कार्यक्रमहरुमा बजेट परिचालित गर्नुपर्ने, अनुदानको अनुगमन संयन्त्र बनाउने, सार्वजनिक खरिद ऐनको पूर्णपालना गरी खरिद कार्य प्रतिस्पर्धी र मितव्ययी बनाउने, उपभोक्ता समितिहरुबाट जटिल प्रकृतिका

निर्माण कार्यहरु गर्न रोक्नुपर्ने, तोकिए बमोजिम जनसहभागिता जुटाउनु पर्ने र दीगो विकासका लक्ष्य अनुरुप योजना र कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्ने देखिएको छ ।

प्रदेश सरकारको बजेट तर्जुमा गर्दा मध्यकालीन खर्च संरचना, आवधिक योजना र कार्यक्रमसँग तालमेल हुनेगरी कार्यसम्पादनमा आधारित बजेट प्रणाली अवलम्बन गर्नुपर्दछ । वितरणमुखी र अनुत्पादक खर्चमा नियन्त्रण गर्दै एकीकृत कार्यालयको अवधारणा अनुसार सीमित संख्याका कार्यालयबाट कार्यसम्पादन गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ । प्रभावकारी अनुगमन, सार्वजनिक खरिद ऐन लगायतका कानुनको परिपालना, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको स्थापना र प्रभावकारी आन्तरिक लेखापरीक्षण मार्फत वित्तीय अनुशासनको प्रवर्द्धन गर्नुपर्दछ । प्रदेशस्तरबाट निर्माण हुने कानुन संघीय कानुनसँग सामञ्जस्यता हुने गरी निर्माण गर्ने र सबै पदाधिकारीहरुको सेवा सुविधा सम्बन्धमा एकरुपता हुने गरी मापदण्ड तयार गरी लागु गर्नुपर्दछ । स्वीकृत ढाँचामा प्रदेश तहको सञ्चितकोष हिसाब तयार गर्ने एवं प्रदेशले स्थानीय तहको समेत चौमासिक आयव्यय विवरण सङ्कलन गरेर एकीकृत विवरण तयार गरी संघीय अर्थ मन्त्रालयमा पठाउने व्यवस्था हुनुपर्ने देखिएको छ । सेवा प्रवाहको मापदण्डहरु तर्जुमा गरी नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ ।

संघीय प्रणालीमा प्रदेशस्तरमा सार्वजनिक श्रोतको समुचित उपयोग गर्दै विकास निर्माण र सेवा प्रवाहका कार्यलाई नमूनाको रुपमा सञ्चालन गर्ने अवसर प्राप्त भएको छ । यद्यपि वित्तीय श्रोत तथा जनशक्तिको अभावका कारण अपेक्षाकृत प्रगति हुन सकेको देखिदैन । प्रदेशमा समृद्धि र सुशासनको उद्देश्य हासिल गर्न उर्जा, कृषि, पर्यटन, उद्योग, वन, शिक्षा, खानेपानी र भौतिक पूर्वाधार लगायतका क्षेत्रहरुमा समावेश भएका प्रतिवेदनका व्यहोरा र सुझावबाट प्रदेशस्तरको शासकीय व्यवस्था र विकास निर्माण कार्य सञ्चालनमा सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरेको छु ।

प्रदेश तहको संरचनाले संघ र स्थानीय तहबीच समन्वय कायम गरी प्रदेश सरकारका आर्थिक क्रियाकलापमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न र उपलब्ध श्रोत साधनको अधिकतम प्रयोग गर्दै विकास निर्माण, सेवा प्रवाह र रोजगारी सिर्जना जस्ता कार्यमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउन सक्ने छ । साथै संघीय सरकारको अनुदान प्रतिको निर्भरतालाई क्रमशः घटाउदै नेपालको संविधान बमोजिम आफ्नो कार्य क्षेत्रभित्र परेका श्रोत साधन मार्फत आन्तरिक आय परिचालन गरी आत्मनिर्भर हुनेतर्फ प्रदेश सरकारका काम कारवाही निर्देशित हुने अपेक्षा गरेको छु ।

अन्त्यमा, लेखापरीक्षण सम्पन्न गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा अमूल्य सुझाव दिई सहयोग गर्ने माननीय प्रदेश प्रमुखज्यू, माननीय मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीज्यूहरु, माननीय प्रदेश सभाका सभामुख तथा उपसभामुखज्यू र प्रदेश सभा सदस्यज्यूहरु लगायत प्रदेशका सबै निकाय र पदाधिकारी तथा नागरिक समाज र सञ्चारकर्मीहरु प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । साथै, कोरोना भाइरसको महामारीको वावजूद अहोरात्र खटिई समयमै लेखापरीक्षण सम्पन्न गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यालयका सम्पूर्ण कर्मचारीहरुलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

(टंकमणि शर्मा, दंगाल)
महालेखापरीक्षक

महालेखापरीक्षकको कार्यालय
Office of the Auditor General

Phone : 4258174
4266034
4255707
A.G.Fax : 977-1-4268309
Fax : 977-1-4262798
Post Box : 13328
बबरमहल, काठमाण्डौं, नेपाल
Babar Mahal, Kathmandu, Nepal

महालेखा परीक्षकको कार्यालय
नेपाल
२०१६

पत्र संख्या: २०७६।७७
च.नं. : ७१

मिति : २०७७/०३।३०

श्री सचिव ज्यू,
आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
पोखरा, कास्की ।

विषय : प्रदेश सञ्चितकोषको आर्थिक विवरण उपर लेखापरीक्षण प्रतिवेदन ।

कैफियत सहितको राय

हामीले गण्डकी प्रदेश सञ्चितकोषको आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को प्राप्ति भुक्तानीको एकीकृत आर्थिक विवरण, बजेटको तुलनात्मक विवरण र त्यससंग सम्बन्धित लेखा नीति तथा टिप्पणीहरु (**अनुसूची-१५**) को लेखापरीक्षण गरेका छौं ।

हाम्रो रायमा, यस प्रतिवेदनको कैफियत सहितको रायव्यक्त गर्ने आधार खण्डमा उल्लेख भएका विषयले पार्ने असर बाहेक, पेश भएको २०७६ आषाढ ३१ मा समाप्त भएको आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को प्राप्ति भुक्तानीको एकीकृत आर्थिक विवरण, बजेटको तुलनात्मक विवरण र त्यससंग सम्बन्धित लेखा नीति तथा टिप्पणीहरु समावेश भएको आर्थिक विवरणले नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान र आर्थिक कार्यविधी र वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन तथा प्रचलित कानुन बमोजिम सारभूत रुपमा सहि तथा यथार्थ अवस्था चित्रण गर्दछ ।

कैफियत सहितको रायव्यक्त गर्ने आधार

कैफियतसहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा आर्थिक विवरणलाई सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन :

१. प्रदेश सञ्चित कोषको स्वीकृत ढाँचा प्रयोग गरी आर्थिक विवरण तयार गराएको छैन ।

२. प्रदेश सरकारका मन्त्रालय र मातहतको लेखापरीक्षणबाट रु.१ अर्ब ६४ करोड ४७ लाख ४५ हजार बेरुजू देखिएको छ । सो मध्ये असुल गर्नुपर्ने रु. ७ करोड ४८ लाख ९१ हजार, प्रमाण कागजात पेश नभएको रु. २८ करोड ८१ लाख ३१ हजार, नियमित गर्नुपर्ने रु. १५ करोड ७३ लाख ३६ हजार र पेश्की वाँकी रु. १ अर्ब १२ करोड ४३ लाख ८७ हजार रहेको छ ।

३. प्रदेश सरकारको स्थिर सम्पती मुल्यांकनका आधार र उक्त सम्पती आर्थिक विवरणमा खुलासा गरेको छैन् ।

४. प्रदेश सरकारको लागि रु.६ अर्ब ७७ करोड ६७ लाख समानीकरण अनुदान प्राप्त भएकोमध्ये रु.४ अर्ब ७७ करोड ३७ लाख ९२ हजार खर्च भै रु.२ अर्ब २९ लाख ८ हजार प्रदेश सञ्चित कोषमा बाँकी रहेको छ ।

५. प्रदेश सरकारको लागि रु. ६ अर्ब ५० करोड १९ लाख सशर्त अनुदान, रु. ७१ करोड ४२ लाख समपुरक अनुदान र रु. ३५ करोड ५० लाख विशेष अनुदान प्राप्त हुने उल्लेख भएकोमा सशर्त तर्फ ६ अर्ब ४ करोड

५६ लाख प्राप्त भएकोमा बर्षान्तसम्म रु. ५ अर्व १५ करोड ९४ लाख १८ हजार मात्र खर्च भएको छ । अर्थात अनुदान रकमको ८५.३४ प्रतिशत मात्र खर्च भएको छ भने समपुरक र विशेष अनुदान तर्फको रु १ अर्व ६ करोड ९२ लाख प्राप्त भएको छैन ।

६. राजस्व बाँडफाँड अन्तरगत प्रदेश सरकारलाई प्राप्त हुनुपर्ने मुल्य अभिबृद्धि कर वापत रु. ४ अर्ब ९० करोड ९८ लाख र अन्तशुल्क रु.१ अर्ब १८ करोड ९६ लाख प्राप्त भएको देखिएको छ । प्राप्त हुनुपर्ने रकमको हिसाब राखेको छैन् । त्यस्तै प्रदेश विभाज्य कोषमा प्राप्त भएको सवारी साधन कर रु. ३० करोड ५ लाख बाँडफाँड गरेतापनि प्रदेशले प्राप्त गर्ने अन्य प्रकारको राजश्वको हिसाब राखेको छैन ।

७. प्रदेशले स्थानीय तह ८५ मध्ये ३७ बाट प्राप्त रोयल्टी रु. २६ करोड ८ लाख ७० हजार आयमा लेखांकन गरेको छ । प्रदेश र स्थानीय तह बिच बाँडफाँड हुने राजस्व देखिनेगरी बेग्लै हिसाब तयार गरेको देखिएन ।

८. प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको समपुरक अनुदान रु. १ करोड ९० लाख र बिशेष अनुदान रु. ३ करोड २९ लाख उपलव्ध गराएको मध्ये आषाढ मसान्त सम्म सम्बन्धीत स्थानीय तहमा खर्च नभई समपुरक अनुदान तर्फ रु.८६ लाख ५७ हजार र विशेष अनुदान तर्फ रु. १ करोड ६१ लाख फिर्ता गर्नुपर्ने देखिएको छ । उक्त फिर्ता गर्नुपर्ने रकम मध्ये फिर्ता भएको रकमको अभिलेख राखेको छैन । उक्त रकम यथार्थमा खर्च नभई प्रदेश सरकारबाट स्थानान्तरण भई स्थानीय तहको खातामा मौज्दात रहेको तर प्रदेश संचितकोषमा पुरै खर्च देखाएको छ ।

९. ऐन नियमको परिपालना, आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था, सम्पत्तिको संरक्षण, स्रोत साधनको प्राप्ति र उपयोग, बजेट व्यवस्थापन र स्रोत सुनिश्चितता, राजस्व असुली, सार्वजनिक खरिद व्यवस्थापन, कार्यक्रम स्वीकृति एवं कार्यान्वयन, अनुदान वितरण तथा अनुगमन, सेवा प्रवाह लगायतका विषयमा कमीकमजोरी देखिएका छन् ।

हाम्रो लेखापरीक्षण कार्य नेपालको संविधान, लेखापरीक्षण ऐन तथा महालेखापरीक्षकको कार्यालयले अवलम्वन गरेका सरकारी लेखापरीक्षण मानदण्ड, मार्गदर्शन तथा लेखापरीक्षणसँग सम्बन्धित अन्य प्रचलित कानुन बमोजिम गरिएको छ । संञ्चितकोषको आर्थिक विवरण तयार गर्ने प्रदेश लेखा नियन्त्रकको कार्यालयसँग हामी स्वतन्त्र छौं । त्यसका लागि स्वीकृत आचारसंहिता अनुसार हामीले काम गरेका छौं । लेखापरीक्षणको क्रममा प्राप्त गरेका लेखापरीक्षण प्रमाणहरु हाम्रो राय व्यक्त गर्ने आधारका लागि पर्याप्त र उपयुक्त छन् भन्ने कुरामा कार्यालय विश्वस्त छ ।

वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापन र लेखाउत्तरदायी अधिकारीको जिम्मेवारी

नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ हुने गरी वित्तीय विवरण तयार गर्ने तथा जालसाजी वा अन्य गल्तिका कारण वित्तीय विवरण सारभूत रुपमा गलत आँकडा रहित स्वरुपमा बन्ने गरी आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली लागु गर्ने जिम्मेवारी प्रदेश सरकारमा रहेको छ । प्रदेश मन्त्रालयका लेखाउत्तरदायी अधिकृतहरु प्रदेश संञ्चितकोषको आर्थिक प्रतिवेदन प्रकृयाको अनुगमनका लागि जिम्मेवार रहेका छन् ।

वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण उपर लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

वित्तीय प्रतिवेदन समग्रमा जालसाजी वा अन्य गल्ति समेतका कारण सारभूत रुपमा गलत आँकडा रहित रहेको होस् भनि उचित आश्वस्तता प्राप्त गरी राय सहितको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन जारी गर्नु लेखापरीक्षणको उद्देश्य हो । लेखापरीक्षणमा उचित आश्वस्ततालेसामान्य स्तरको आश्वस्ततासम्म प्रदान गरेको हुन्छ, तर लेखापरीक्षण ऐन तथा महालेखापरीक्षकको कार्यालयले अवलम्वन गरेका सरकारी लेखापरीक्षण मानदण्ड, मार्गदर्शन तथा लेखापरीक्षणसँग सम्बन्धित अन्य प्रचलित कानुनबमोजिम गर्ने लेखापरीक्षण सम्पादन भएकै अवस्थामा पनि सबै प्रकारका जालसाजीजन्य वा अन्य गल्ति पत्ता लगाउने सक्ने निश्चितता भने हुदैन । वित्तीय विवरणका उपयोगकर्ताले सामान्यतया गर्ने आर्थिक निर्णयमा नै फरक पार्न सक्ने अवस्था देखिएका एउटै वा समग्रतामा हुने विशेष वा जालसाजीजन्य वा अन्य गल्तिलाई सारभूत रुपमा गलत आँकडा मानिएको छ ।

(रामु प्रसाद डोटेल)
उप महालेखापरीक्षक

लेखापरीक्षणको उद्देश्य, क्षेत्र र पद्धति

१. **संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था -** नेपालको संविधानको धारा २४१ बमोजिम प्रदेश सभा, प्रदेश सरकार र प्रदेश सरकारी कार्यालयको लेखा कानुनबमोजिम नियमितता, मितव्ययिता, कार्यदक्षता, प्रभावकारिता र औचित्यसमेतको विचार गरी महालेखापरीक्षकबाट लेखापरीक्षण हुने व्यवस्था छ । प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ३३ बमोजिम प्रत्येक कार्यालयले सबै प्रकारका आय व्यय तथा कारोबारको तोकिएबमोजिमको लेखा र वित्तीय विवरण पेश गरी महालेखापरीक्षकको कार्यालयबाट अन्तिम लेखापरीक्षण गराउनुपर्ने उल्लेख छ ।

२. **उद्देश्य -** सार्वजनिक स्रोतको प्राप्ति र उपयोग तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहको सम्बन्धमा नियमितता, मितव्ययिता, कार्यदक्षता, प्रभावकारिता र औचित्यको आधारमा लेखापरीक्षण गरी उचित निष्कर्ष र सुझाव प्रदान गर्न तथा वित्तीय प्रतिवेदनउपर आश्वस्तता प्रदान गर्नु लेखापरीक्षणको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ । देहायका विषयहरु सुनिश्चित गर्नु लेखापरीक्षणको अन्य उद्देश्यहरु रहेका छन् :

- आर्थिक विवरण तोकिएको ढाँचामा तयार गरी यथार्थ स्थिति चित्रण गरेको,
- प्रदेश विनियोजन ऐनबमोजिम स्वीकृत सीमाभित्र रही तोकेको कार्य र प्रयोजनमा खर्च गरेको,
- राजस्वलगायत समस्त आम्दानी र धरौटी असुली एवं दाखिला गरेको,
- सरकारी सम्पत्तिको व्यवस्थापनमा प्रर्याप्त व्यवस्था गरेको,
- सरकारी सम्पत्ति एवं स्रोतको हानि नोक्सानी र दुरुपयोग हुन नपाउने गरी आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था गरेको,
- आर्थिक कारोबार गर्दा प्रचलित ऐन कानुनको परिपालना गरेको एवं पुष्ट्याई गर्ने प्रमाण यथेष्ठ राखेको,
- स्वीकृत कार्यक्रमअनुसार निर्धारित समयभित्र लक्ष्य र उपलब्धि हासिल गरेको,
- सार्वजनिक निकायले तोकिएबमोजिम विकास निर्माण र सेवा प्रवाह गरेको,
- सार्वजनिक निकायले जवाफदेहिता वहन गरेको ।

३. **क्षेत्र -** यो वर्ष प्रदेश सभा, प्रदेश सरकारका मन्त्रालय तथा निकाय, संवैधानिक अंग र प्रदेश कार्यालयसमेत निकायको २०७५।७६ को आर्थिक कारोबारको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरिएको छ । लेखापरीक्षणको क्रममा कानुनको परिपालना, विकास निर्माण र सेवा प्रवाहको स्थिति मूल्यांकन गर्न सूचना तथा तथ्यांकसमेत प्रयोग गरिएको छ ।

४. **पद्धति -** लेखापरीक्षण ऐन, २०७५ अनुशरण गरी लेखापरीक्षण गरिएको छ । लेखापरीक्षण गर्दा जोखिम मूल्याङ्कनपश्चात् पहिचान भएका विषयको सन्दर्भमा परीक्षण एवं विश्लेषण गरी सान्दर्भिक र पर्याप्त प्रमाण संकलन गर्न आवश्यकतानुसार नियन्त्रणको परीक्षण, सारभूत विश्लेषणात्मक कार्यविधि र विस्तृत परीक्षण कार्यविधि अवलम्बन गरिएको छ । लेखापरीक्षण योजना तथा कार्यक्रमको पूर्व जानकारी लेखाउत्तरदायी अधिकृतलाई गराईएको थियो । यस अलावा लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोराउपर सम्बन्धित निकायका प्रमुखसँग छलफल गरेपश्चात् लेखापरीक्षणको प्रारम्भिक प्रतिवेदन जारी गरिएको र सो उपर निकायबाट प्राप्त जवाफ प्रतिकृया समेतलाई आधार मानी यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

लेखापरीक्षणको क्रममा प्रदेश सरकारका लेखाउत्तरदायी अधिकृत, कार्यालय प्रमुख, लेखा प्रमुख, नागरिक समाज सम्बद्ध संस्था, सञ्चारकर्मीबीच अन्तर्क्रिया र छलफल गरिएको छ । लेखापरीक्षणको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न उच्च तहबाट सुपरिवेक्षण, स्थलगत निरीक्षण, लेखापरीक्षण सम्पन्न फाइल तथा प्रतिवेदनको पुनरावलोकन र छनौट भएका लेखापरीक्षण फाइलको गुणस्तर पुनरावलोकनसमेत गर्ने गरिएको छ । यसैगरी प्राविधिक लगायतका विषयमा राय प्रदान गर्न लेखापरीक्षण सल्लाहकार समिति गठन गरिएको र विभिन्न क्षेत्रका विषयविज्ञ तथा विशेषज्ञ नियुक्ति गरी लेखापरीक्षणमा संलग्न गराइएको छ ।

५. **वार्षिक प्रतिवेदन -** महालेखापरीक्षकले प्रत्येक प्रदेशमा आफूले गरेको काम कारबाहीको सम्बन्धमा अलग अलग प्रतिवेदन तयार गरी प्रदेश प्रमुख समक्ष पेश गर्न सक्ने नेपालको संविधानको धारा २९४ (३) को व्यवस्था अनुसार यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ । यस प्रतिवेदनमा ५ परिच्छेद तथा १५ अनुसूची रहेका छन् । परिच्छेद १ मा लेखापरीक्षण गरिएका निकायको विवरण, परिच्छेद २ मा लेखापरीक्षणबाट देखिएका बेरुजूको स्थिति, परिच्छेद ३ मा मन्त्रालय र निकायगत व्यहोरा, परिच्छेद ४ मा प्रतिवेदन कार्यान्वयन स्थिति र पच्छिेद ५ मा सुधारका क्षेत्रहरु उल्लेख गरिएको छ ।

परिच्छेद – १

लेखापरीक्षण गरिएका निकायको विवरण

- **समष्टिगत लेखापरीक्षण**

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	लेखापरीक्षण गरिएका निकाय	संख्या	रकम
१.	सरकारी कार्यालय	१३९	२३०३८१९५
२.	अन्य संस्था तथा समिति	१०	८५४५४८
	जम्मा	**१४९**	**२३८९२७४३**

यो वर्ष प्रदेश मातहत १३९ सरकारी निकायको रु. २३ अर्ब ३ करोड ८१ लाख ९५ हजार र समिति तथा अन्य संस्था १० को रु. ८५ करोड ४५ लाख ४८ हजार समेत रु. २३ अर्ब ८९ करोड २७ लाख ४३ हजारको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरिएको छ । लेखापरीक्षण गरिएका निकायहरुको विवरण **अनुसूचि-१ र १(क)** मा उल्लेख छ ।

१. **सरकारी निकाय** – यो वर्ष सरकारी निकायको विनियोजन/राजस्व/धरौटी र अन्यतर्फ निम्नानुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ :

(रु. हजारमा)

क्र. सं.	कारोबार	लेखापरीक्षण सम्पन्न	
		२०७४।७५ को रकम	२०७५।७६ को रकम
१.	विनियोजन	२९५४३२	१३६९१७९१
२.	राजस्व	२१६	८७०९३१०
३.	धरौटी	७२९	४२९३४५
४.	अन्य	०	२०७७४९
	जम्मा	**२९६३७७**	**२३०३८१९५**

❖ अन्य संस्था र समितिलाई दिएको अनुदान रु. २१ करोड ९१ लाख ३३ हजार विनियोजन तर्फको लेखापरीक्षण अंकमा समावेश गरिएको छैन । लेखापरीक्षण सम्पन्न निकाय र लेखापरीक्षण रकमको विवरण **अनुसूचि २ ५** मा उल्लेख छ ।

लेखापरीक्षण गर्नुपर्ने रकम मध्ये जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, म्याग्दीको विनियोजन तर्फ रु. १ करोड ७१ लाख ७ हजार, राजस्व तर्फ रु. १० हजार र धरौटी तर्फ रु. ९ लाख ३६ हजार समेत रु १ करोड ८० लाख ५३ हजारको वक्यौता रहेको छ । यस सम्वन्धी व्यहोरा **अनुसूचि** ३ मा उल्लेख छ ।

२. **समिति र अन्य संस्था** - यो वर्ष १० समिति र अन्य संस्थाको रु. ८५ करोड ४५ लाख ४८ हजारको लेखापरीक्षण गरिएको छ । बिस्तृत विवरण **अनुसूची-४ र ५** मा उल्लेख छ । लेखापरीक्षणबाट देखिएका प्रमुख व्यहोरा **परिच्छेद-३** को मन्त्रालय खण्डमा समावेस छ ।

३. **लेखापरीक्षण कार्यविधि –** यो वर्ष प्रदेश मातहतका निकायहरुको लेखापरीक्षणमा जोखिम विश्लेषणसहितको विस्तृत लेखापरीक्षण र संक्षिप्त कार्यविधि अवलम्बन गरी सम्पन्न गरिएको छ ।

- **प्रदेश बजेट र राजस्वको कार्यान्वयन स्थिति**

४. **प्रदेश बजेट तथा खर्च –** प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट प्राप्त विवरणअनुसार २०७५।७६ को बजेट अनुमान र यथार्थ खर्च निम्नानुसार छ ।

(रु. हजारमा)

शीर्षक/क्षेत्र	२०७५।७६ को		
	बजेट अनुमान	यथार्थ खर्च	प्रतिशत
चालु	८,११,५५,१५	५,२१,१०,३०	६४.२१
पुँजीगत	१५,९०,७८,३३	८,७१,७०,०१	५४.७९
जम्मा	**२४,०२,३३,४८**	**१३,९२,८०,३१**	**५७.९७**

बजेट अनुमानको तुलनामा पूँजिगत खर्च ५४.७९ प्रतिशत मात्र गरिएको अवस्थाले प्रदेशको समग्र कार्य सम्पादन प्रभावकारी रहेको छैन । तसर्थ समयमा योजना स्वीकृति, कार्यक्रम संचालन, सेवाप्रवाहको अवस्थामा सुधार र कार्य प्रकृयामा सरलीकरण गरी बिनियोजन तथा खर्च दक्षता बढाउनुपर्दछ ।

५. **खर्चको स्थिति** – प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट प्राप्त विवरणअनुसार यो वर्षको चालु र पुँजीगत वजेट अनुमान र खर्चको स्थिति निम्नानुसार छ :

(रु. हजारमा)

सि. नं.	निकाय, मन्त्रालय	वजेट		यथार्थ खर्च			
		चालु	पूँजिगत	चालु		पूँजिगत	
				खर्च	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत
१.	प्रदेश सभा सचिवालय	१५०५५६	४२२७०	७९०९१	५२.५३	३८२७०	९०.५४
२.	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्	१७३८२३	८९०५०	९५८०३	५५.१२	५६३०२	६३.२३
३.	आर्थिक मामिला तथा योजना	१९१९७४२	८८४०७१	१०९१६७९	५६.८७	३३१७८	३.७५
४.	आन्तरिक मामिला तथा कानुन	१६०२५५	१७१२५०	३७४०४	२३.३४	२६३९८	१५.४१
५.	उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण	११७७८७०	१३४९६९७	११४४३१५	९७.१५	५९०५६६	४३.७६
६.	भूमी व्यवस्था कृषि तथा सहकारी	२१४८२४२	२४२२०३	१३२५११६	६१.६८	८१२४५	३३.५४
७.	भौतिक पूर्वाधार विकास	४६१४०५	११६९७८९५	२६२७३८	५६.९४	७३२४५७८	६२.६१
८.	सामाजिक विकास	१९१०७३१	१४२०८११	११६४६११	६०.९५	५५६३४०	३९.१६
९.	मुख्य न्यायधिवक्ता	१२८९१	१०५८६	१०२७३	७९.६९	१०१२४	९५.६४
जम्मा		**८११५५१५**	**१५९०७८३३**	**५२११०३०**	**६४.२१**	**८७१७००१**	**५४.७९**

६. **स्रोतगत अनुमान र यथार्थ खर्च –** प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट प्राप्त विवरणअनुसार २०७५।७६ को अनुमान र यथार्थ खर्चको स्रोतगत विवरण निम्नानुसार छ:

(रु. हजारमा)

स्रोत	२०७५।७६ को		अनुमानको तुलनामा खर्च प्रतिशत
	अनुमान	यथार्थ खर्च	
संघीय सरकार अनुदान	**१२८२२३११**	**९९३३२१०**	**७७.४६**
समानीकरण अनुदान	६७७६७४१	४७७३७९२	७०.४४
शसर्त अनुदान	६५०१९००	५१५९४१८	७९.३५
बिशेष अनुदान	३५५०००	-	-
समपुरक अनुदान	७१४२००	-	-
प्रदेश सरकार	**९६७५५०७**	**३९९४८२०**	**४१.२८**
राजस्व बाडफाड	६५७६००७	३९९४८२०	६०.७४
आन्तरिक स्रोत	१६९९५००	-	-
आन्तरिक ऋण	८०००००	-	-
गत बर्षको नगद	६०००००	-	-
जम्मा	**२४०२३३४८**	**१३९२८०३१**	**५७.९८**

यो वर्ष प्रदेश सरकारको कुल खर्च रु.१३ अर्ब ९२ करोड ८० लाख ३१ हजार मध्ये संघीय सरकारको अनुदानबाट ७७.४६ प्रतिशत र प्रदेश सरकारको राजस्वबाट ४१.२८ प्रतिशत व्यहोरेको छ । संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने प्रक्षेपण गरेको बिशेष र समपुरक अनुदान प्राप्त नभएको र प्रदेश सरकारले प्राप्त गर्ने आन्तरिक ऋणको प्रकृया थालनी नगरेको अवस्था छ । उपलब्ध स्रोत परिचालन नभएको कारणले विकास निर्माण, कार्य सम्पादनमा प्रभावकारिता आएको छैन ।

७. **संघ तथा स्थानीय तहलाई बजेट** - प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रम र बजेटको उद्देश्य परिपूर्तिका लागि प्रदेश कानुन बमोजिम विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाहका कार्य अगाडि बढाउनुपर्नेमा प्रदेशले विनियोजन गरेको बजेटबाट संघीय तथा स्थानीय सरकारका कार्यक्रम संचालन गर्न बजेट अख्तियारी दिएको मध्ये संघीय तथा स्थानीय तहका कार्यालयहरुले चालुतर्फ रु. ८ करोड ८५ लाख ८८ हजार र पुँजीगततर्फ रु. ४ करोड ६० लाख ९९ हजार समेत रु.१३ करोड ४६ लाख ८७ हजार बजेट खर्च गरेका छन् । उक्त रकमको लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोराहरु सम्बन्धित जिम्मेवार अधिकृतलाई उपलब्ध गराईएको छ । यसको विवरण **अनुसूचि-१३ र १४** मा समावेश छ ।

८. **राजस्व असुली –** प्रदेश सरकार सञ्चालनको मूल आधार राजस्व संकलन र परिचालन रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७५।७६ मा प्रदेश सरकारले प्राप्त गरेको राजश्व तथा आयको विवरण निम्न अनुसार छ :

(रु. हजारमा)

शीर्षक	राजस्व संकेत	राजश्व असुली	क्षेत्रगत असुली प्रतिशत
कर राजश्व	११०००	६४८८५८७	७४.५०
अन्य राजश्व	१४०००	९४०४२७	१०.८०
बेरुजु	१५१००	७२३८	०.०८
बाँडफाँट हुने राजश्व	३३१००	१२७३०६८	१४.६२
जम्मा		**८७०९३२०**	**१००.००**

८.१. सरकार सञ्चालनको मुल आधार राजस्व संकलन र परिचालन भएतापनि २०७५।७६ मा प्रदेश सरकारले बाँडफाँट भई प्राप्त हुने मुल्य अभिबृद्धि कर रु.४ अर्ब ९० करोड ९७ लाख ७२ हजार, अन्तशुल्क रु.१ अर्ब १८ करोड ९६ लाख १४ हजार, सवारी साधन कर रु.९८ करोड ७१ लाख ७९ हजार, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन रु.४३ करोड ६२ लाख ६५ हजार र आफ्नो क्षेत्राधिकारको विषयमा कर लगाउने र उठाउने कर रु. १ अर्ब ९० करोड ९२ लाख ७६ हजार असुल गरेको छ ।

८.२. आर्थिक बर्ष २०७५।७६ मा प्रदेश सरकारले प्राप्त गरेको रु. ८ अर्ब ७० करोड ९३ लाख २० हजार मध्ये बाडँफाँट गर्नुपर्ने प्रकृतिको रु.१ अर्ब २७ करोड ३० लाख ६८ हजार रहेको छ । प्रदेश सरकारले उक्त बाडँफाँट राजश्व मध्ये सवारी साधन कर बापत रु. ९८ करोड ७१ लाख ७९ हजार संकलन गरेकोमा ४० प्रतिशतले हुन आउने रु. ३९ करोड ४८ लाख ७२ हजार स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गर्नुपर्नेमा रु. ३० करोड ५ लाख हस्तान्तरण गरेको छ । यस सम्बन्धि विवरण **अनुसूची-९** मा उल्लेख छ ।

९. **वित्तीय हस्तान्तरणः** आर्थिक बर्ष २०७५।७६ मा प्रदेश संचित कोषबाट स्थानीय तहमा गरेको वित्तीय हस्तान्तरणको विवरण निम्न छः

(रु. हजारमा)

श्रोत	बजेट	निकासा	निकासा प्रतिशत
समानीकरण अनुदान	१००००००	१००००००	१००
शशर्त अनुदान	-	-	-
समपुरक अनुदान	१०००००	१८९५२	१८.९५
विशेष अनुदान	१०००००	३२८९०	३२.८९
राजश्व बाडँफाड अनुदान	५०९२२७	३००५००	५९.०१
जम्मा	**१७०९२२७**	**१३५२३४२**	**७९.१२**

प्रदेश सरकारले वित्तीय हस्तान्तरण मार्फत यो बर्ष ८५ स्थानीय तहमा रु. १ अर्ब ३५ करोड २३ लाख ४२ हजार हस्तान्तरण गरेको छ । हस्तान्तरित अनुदान मध्ये समानीकरण अनुदानको रकम सबैभन्दा बढी रहेको छ ।

१०. **कर तथा शुल्क** - प्रदेशले बनाएको कानुन बमोजिम कर लगाउने र उठाउने व्यवस्था छ । प्रदेशले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा कर लगाउन र ती स्रोतहरुबाट राजस्व उठाउन सक्ने समेत व्यवस्था छ । प्रदेशलाई घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, पर्यटन, कृषि

आयमा कर, सेवा शुल्क दस्तुर, दण्ड जरिवाना कानुन बनाई कर तथा शुल्कका दर तोक्ने व्यवस्था छ । प्रदेश सरकारको कार्य विभाजन नियमावली, २०७४ अनुसार प्रदेशको आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण तथा आर्थिक नीतिको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन कार्य सञ्चालन गर्ने कार्य आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयको रहेको परिप्रेक्ष्यमा आर्थिक वर्ष २०७५।७६ मा आर्थिक ऐन समेत जारी भै कार्यान्वयनमा आएको भएतापनि सबै क्षेत्रको संभाव्य राजस्वको प्रक्षेपण र असुली कार्यमा प्रभावकारिता आउन बाँकी रहेको छ ।

११. **छलफल र अन्तरक्रिया :** मिति २०७६।८।२६ मा महालेखापरीक्षकबाट गण्डकी प्रदेशका प्रदेश प्रमुख, सभामुखसँग भेटघाट गरी प्रदेशको काम कारवाही, वित्तीय व्यवस्थापन एवं आर्थिक अनुशासन कायम गरी सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने सन्दर्भमा छलफल भएको थियो ।

प्रदेश मन्त्रिपरिषद्का सदस्य तथा सचिवहरुसँग संघीय संरचनामा महालेखापरीक्षकको भूमिका, जवाफदेहिता, पारदर्शिता प्रवर्द्धन एवं सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सुधार सम्बन्धमा महालेखापरीक्षकले २०७६।८।२७ मा सुझाव प्रस्तुत गर्नु भएको थियो भने मुख्यमन्त्री तथा प्रदेश मन्त्रालयका मन्त्री तथा सचिवहरुबाट लेखापरीक्षणको सम्बन्धमा राखेका जिज्ञासा सम्बन्धमा छलफल भएको थियो ।

सोही दिन काँस्की जिल्ला स्थित सबै स्थानीय तह र सरकारी निकायका कार्यालय प्रमुख र लेखाप्रमुख सँग अन्तर्क्रिया कार्यक्रम आयोजना गरी मुलुक संघीयतामा गएपछि सांगठनिक संरचनामा भएको परिवर्तन पश्चात निकायको सेवा प्रवाह, कार्यसम्पादन स्थिति र बेरुजू फछ्यौंट सम्बन्धमा महालेखापरीक्षकबाट प्रष्ट पार्नुको साथै स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिलाई आर्थिक प्रशासन, वित्तीय अनुशासन र जवाफदेहिताका सम्बन्धमा ध्यानाकर्षण गराइएको थियो ।

परिच्छेद – २
लेखापरीक्षणबाट देखिएका बेरुजूको स्थिति

१. **बेरुजू -** गण्डकी प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा २ मा प्रचलित कानुनबमोजिम पुऱ्याउनुपर्ने रीत नपुऱ्याई कारोबार गरेको वा राख्नुपर्ने लेखा नराखेको तथा अनियमित वा बेमनासिब तरिकाले आर्थिक कारोबार गरेको भनी लेखापरीक्षण गर्दा औँल्याइएको कारोबारलाई बेरुजूको रुपमा परिभाषित गरेको छ । उपर्युक्त परिभाषा बमोजिम बेरुजू ठहरिने, असूल फछ्यौंट गर्नुपर्ने तथा कारबाही गरी फछ्यौंट गर्नुपर्ने अध्यावधिक रकम देहायअनुसार रु.१ अर्ब ६४ करोड ४८ लाख १६ हजार रहेको छः । यस सम्बन्धी विवरण **अनुसूची - १०, ११ र १२** मा उल्लेख छ ।

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	विवरण	गत वर्षसम्मको रकम	यो वर्षको रकम	जम्मा रकम
१.	प्रदेश सरकारी निकायको बेरुजू	७१	१६०६१९९	१६०६२७०
२.	समिति तथा अन्य संस्था	०	३८५४६	३८५४६
	जम्मा	७१	**१६४४७४५**	**१६४४८१६**

२. **बेरुजू वर्गीकरण** – प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ ले बेरुजूलाई असुल गर्नुपर्ने, नियमित गर्नुपर्ने र पेस्की गरी ३ वर्गमा वर्गीकरण गरेको छ । यस कार्यालयले बेरुजू वर्गीकरण गर्दा असुल गर्नुपर्ने बेरुजूमा हिनामिना र मस्यौट, हानि नोक्सानी र अन्य असुल गर्नुपर्ने गरी ३ समूहमा, नियमित गर्नुपर्ने बेरुजूलाई अनियमित भएको, प्रमाण कागजात पेस नभएको, जिम्मेवारी नसारेको र शोधभर्ना नलिएको गरी ४ समूहमा र पेस्कीलाई कर्मचारी, मोबिलाइजेसन, प्रतीतपत्र र संस्थागत गरी ४ समूहमा वर्गीकरण गरेको छ । यो वर्ष प्रदेश कार्यालयतर्फ लेखापरीक्षणबाट औँल्याइएको बेरुजू अङ्क निम्नानुसार छ :

(रु. हजारमा)

वर्गीकरण	सरकारी कार्यालय	समिति तथा अन्य संस्था	जम्मा	कुल बेरुजूको प्रतिशत
जम्मा बेरुजू	**१६०६१९९**	**३८५४६**	**१६४४७४५**	**१००**
१. असुल गर्नुपर्ने	**७४५१४**	**३७७**	**७४८९१**	**४.५५**
२. नियमित गर्नुपर्ने	**४१०३३०**	**३५१३७**	**४४५४६७**	**२७.०८**
• अनियमित भएको	१३२७१०	२४६२६	१५७३३६	९.५७
• प्रमाण कागजात पेस नभएको	२७७६२०	१०५११	२८८१३१	१७.५२
• जिम्मेवारी नसारेको	०	०	०	०.००
• शोधभर्ना नलिएको	०	०	०	०.००
३. पेस्की	**११२१३५५**	**३०३२**	**११२४३८७**	**६८.३६**
• कर्मचारी पेस्की	२५५९	५०	२६०९	०.१६
• मोबिलाइजेसन पेस्की	८६१८५४	२९८२	८६४८३६	५२.५८
• प्रतीतपत्र पेस्की	०	०	०	०.००
• संस्थागत पेस्की	२५६९४२	०	२५६९४२	१५.६२

बेरुजू वर्गीकरणको विवरण **अनुसूची–१० र ११** मा उल्लेख छ ।

२.१ प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ३८ मा बेरुजू फछ्यौंट गर्ने जिम्मेवारी सम्बन्धित लेखाउत्तरदायी अधिकृतको हुने व्यवस्था गरेको छ । सोही ऐनको दफा ३५(४) मा औँल्याइएको बेरुजूको ३५ दिन वा म्याद थप भएकोमा सो म्यादभित्र फछ्यौंट गर्ने र फछ्यौंट नगरेमा लेखाउत्तरदायी अधिकृत र विभागीय मन्त्री वा राज्यमन्त्रीलाई जानकारी दिने उल्लेख छ । सोही व्यवस्थाबमोजिमको प्रक्रिया पूरा गर्दासमेत २०७५।७६ को बेरुजू फछ्यौंट नभएकाले उक्त व्यहोरा वार्षिक प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ ।

२.२ यो वर्ष प्रदेश मातहतका सरकारी कार्यालय १३९ को लेखापरीक्षण गरेकोमा ६८ कार्यालयमा लगती बेरुजू देखिएको छैन । समिति तथा अन्य संस्था १० मध्ये ४ मा लगती बेरुजू देखिएको छैन ।

२.३ यो वर्ष प्रदेश मातहतका सरकारी कार्यालय ९५ को १ हजार ४२५ दफा बेरुजू देखिएकोमा ५६ फछ्यौंट भई १ हजार ३६९ दफा वेरुजु कायम भएको छ । सो मध्ये सैद्धान्तिक दफा ९६३ र लगती दफा ४०६

कायम भएको छ । यो वर्ष लेखापरीक्षणबाट रु. ७ करोड ४५ लाख १४ हजार असूल गर्नुपर्ने देखिएको छ । लेखापरीक्षणको दौरानमा रु. १७ लाख ६८ हजार, प्रारम्भिक प्रतिवेदन पठाएपछि रु.८५ लाख १९ हजार र सम्परीक्षणको क्रममा रु १७ हजार असूल भएको छ । यस सम्बन्धी विवरण **अनुसूची-७ र १०** मा उल्लेख छ ।

२.४ सरकारी कार्यालय तर्फ गत वर्ष सम्मको फछ्यौंट गर्न बाँकी पेश्की छैन । यो वर्ष रु. १ अर्ब १२ करोड १३ लाख ५५ हजार पेश्की बाँकी रहेको छ । उक्त पेश्की मध्ये कर्मचारी तर्फ रु. २५ लाख ५९ हजार, मोविलाईजेशन तर्फ रु. ८६ करोड १८ लाख ५४ हजार र संस्थागत तर्फ रु. २५ करोड ६९ लाख ४२ हजार छ । त्यस्तै समिति र अन्य संस्था तर्फ रु. ३० लाख ३२ हजार पेश्की बाँकी देखिएको छ । यस सम्बन्धि विवरण **अनुसूची-६** मा उल्लेख छ ।

२.५ सरकारी कार्यालयतर्फ यो वर्ष रकमगत आधारमा बढी बेरुजू हुने मन्त्रालय निम्नानुसार छन्:

(रु. हजारमा)

क्र. सं.	मन्त्रालय	लेखापरीक्षण अङ्क	बेरुजू अङ्क				कुल बेरुजूको प्रतिशत	ले.प.अङ्कको तुलनामा बेरुजू प्रतिशत
			असुल गर्नुपर्ने	नियमित गर्नुपर्ने	पेस्की बाँकी	जम्मा		
१.	भौतिक पूर्वाधार तथा विकास मन्त्रालय	९३०४३९२	३६६०२	३०६६१२	१११३७४१	१४५६९५५	९०.७१	१५.६६
२.	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	१४२०७५१	३३४२८	३९४४५	८५०	७३७२३	४.५९	५.१९
३.	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	२१२६१५३	३२२६	४८९०३	५२१	५२६५०	३.२८	२.४८
४.	सामाजिक विकास मन्त्रालय	१५४४७३७	११८२	११३०१	६२४३	१८७२६	१.१७	१.२१
५.	अन्य	८६४२१६२	७६	४०६९	०	४१४५	०.२६	०.०४८
	जम्मा	**२३०३८१९५**	**७४५१४**	**४१०३३०**	**११२१३५५**	**१६०६१९९**	**१००.०**	**६.९७**

२.६ सरकारी कार्यालय, समिति तथा अन्य संस्था तर्फ २९ निकायको रु. ३३ लाख ८० हजार अग्रिम कर कट्टी नगरेकोमा ७ निकायको रु. ४ लाख ३३ हजार असूल भई रु. २९ लाख ४७ हजार बाँकी छ । यस सम्बन्धी विवरण **अनुसूची-८** मा उल्लेख छ ।

२.७ प्रदेश कार्यालयतर्फ यो वर्षको लेखापरीक्षण र बेरुजू अङ्कको तुलनात्मक स्थिति निम्नानुसार छ:

(रु. हजारमा)

प्रतिवेदन	लेखापरीक्षण अङ्क	बेरुजू अङ्क	प्रतिशत	पेस्कीबाहेक को बेरुजू	पेस्की बाहेकको बेरुजू प्रतिशत
पहिलो, २०७५	२९६३७७	५४०	०.१८	८८	०.०३
दोस्रो, २०७७	२३८९२७४३	१६४४७४५	६.८८	५२०३५८	२.१८

माथि उल्लेखित दोस्रो प्रतिवेदनको लेखापरीक्षण अंकमा राजस्व र अनुदानको हस्तान्तरण समेत समावेश गरिएको छ । प्रदेश कार्यालयको निकायगत बेरुजूको विवरण अनुसूची १० र ११ मा रहेको छ ।

३. **लेखापरीक्षण बक्यौता -** प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ३३ मा आर्थिक वर्ष समाप्त भएपश्चात लेखापरीक्षण गराउनुपर्ने उल्लेख छ । कानुनले तोकेको समयमा लेखा तथा आर्थिक विवरण दाखिला नगरेकोले यस वर्ष जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, म्याग्दीको विनियोजन, राजस्व र धरौटी तर्फ रु. १ करोड ८० लाख ५३ हजारको लेखापरीक्षण नभई वक्यौता कायम भएको छ । यस सम्बन्धी विवरण **अनुसूची-३** मा उल्लेख छ ।

लेखापरीक्षणबाट देखिएका समग्र व्यहोरा

४. **कानुन निर्माण :** आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालयबाट प्राप्त विवरणअनुसार लेखापरीक्षण अवधिसम्म पहिचान गरिएका कानुनमध्ये १९ कानुन पारित भएको, २ नियमावली र २ गठन आदेश जारी भएको, ३ विधेयक विचाराधिन रहेको तथा ११ विधेयकको लागि आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालयबाट सहमति प्रदान गरिएको छ । समयमै आवश्यक कानुनको निर्माण गर्नुपर्दछ ।

५. **संगठन र कर्मचारी व्यवस्थापन -** संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रायलबाट २०७५।१२।१४ मा प्राप्त विवरणको आधारमा यस प्रदेश अन्तर्गतका कार्यालयहरुमा २ हजार ८१२ दरबन्दी स्वीकृत गरेकोमा २ हजार ३४ जनाको समायोजन भएको विवरण प्राप्त भएको छ । स्वीकृत दरबन्दीको तुलनामा ६४.६४ प्रतिशत मात्र समायोजन भएको, समायोजन भएतापनि सबै पदपूर्ति नभएको अवस्थामा प्रदेश सरकारको कार्यसम्पादन तथा सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुने नदेखिँदा समयमै पदपूर्ति हुनुपर्दछ ।

६. **कार्यालय स्थापना -** स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएका कृषि तथा स्वास्थ्य सेबा सम्पादनका लागि प्रदेशअन्तर्गत कृषि ज्ञान केन्द्र र स्वास्थ्य कार्यालयको रुपमा स्थापना भएको, संघ र प्रदेश दुवैले एउटै प्रकृतिको कार्य (जस्तै सडक निर्माण तथा पुर्वाधार सम्वन्धी कार्य) गर्न संघले डिभिजन सडक कार्यालय र प्रदेशले पूर्वाधार विकास कार्यालय स्थापना गरेको, साविकमा जिल्लास्तरमा रहेका विषयगत कार्यालयहरु स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएकोमा सोही प्रकृतिको कार्य गर्न प्रदेश सरकारले कृषि, घरेलु, स्वास्थ्यलगायतका कार्यालय स्थापना गरेको, केन्द्रीय सरकारले खारेज गरेको क्षेत्रीय निर्देशनालयहरु प्रदेश सरकारले पुनः प्रदेश निर्देशनालयहरुको नाममा स्थापना गरेको आदि अवस्था देखिएकोले खर्चमा मितव्ययिता हुने देखिएन । साथै कार्यमा समेत दोहोरोपन हुने देखिँदा दोहोरोपन नहुनेगरी कार्यालयको स्थापना र सञ्चालन गर्नुपर्दछ ।

७. **बजेट कार्यान्वयन** - प्रदेश अर्थमन्त्रीले आगामी आर्थिक वर्षको प्रदेश सरकारको राजस्व र व्ययको अनुमान प्रत्येक वर्ष आषाढ महिनाको १ गते प्रदेश सभामा पेश गर्नुपर्ने र सो साथ राजस्व संकलन, मध्यकालीन खर्च संरचना, अनुदान, सार्वजनिक ऋण र लगानी सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था सहितको बजेट अनुमान गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । प्रदेश सरकारको २०७५।७६ वार्षिक बजेट र सोको कार्यान्वयनस्थिति विश्लेषण गर्दा निम्नानुसार देखिएको छः

७.१ संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने प्रक्षेपण गरेको बिशेष र समपुरक अनुदान प्राप्त नभएको र प्रदेश सरकारले प्राप्त गर्ने आन्तरिक ऋणको प्रकृया थालनी नगरेको अवस्था छ । उपलव्ध स्रोत नै परीचालन नभएको कारणले बिकास निर्माण, खर्च तथा कार्यसम्पादन प्रभावकारी देखिएन ।

७.२ संघीय सरकारबाट प्राप्त भएको अनुदान रु.१२ अर्ब ८२ करोड २३ लाख मध्ये रु.९ अर्ब ९३ करोड ३२ लाख खर्च भई रु.२ अर्ब ८८ करोड ९१ लाख बाँकी रहेको छ । कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्न नसकेको कारण बजेट खर्च भएको देखिएन ।

७.३ संघबाट प्राप्त सशर्त, समपुरक र विशेष अनुदानको रकम आषाढ मसान्तसम्म खर्च नभई बचत भएमा संघीय संचित कोषमा दाखिला गर्ने व्यबस्था रहेकोमा २०७६ कार्तिक मसान्तसम्म पनि सबै रकम दाखिला भएको छैन । वचत रकम समयमै संघीय संचित कोषमा दाखिला गर्नुपर्दछ ।

८. **कार्यक्रम कार्यान्वयन :** प्रदेश सरकारको २०७५।७६ को आय व्यय अनुमान (बजेट वक्तव्य) मा उल्लेख भएबमोजिम सेवाग्राही सन्तुष्टी सर्वेक्षण, आकष्मिक र युवा लक्षित कोषको स्थापना, विपद् व्यवस्थापन कार्यविधि, सिण्डीकेट र कार्टेलिङ्ग नियन्त्रण सम्बन्धी कानुन निर्माण, खाद्य पोषण सम्बन्धी प्रादेशिक नीति प्रदेश भित्रको समष्टिगत गुरुयोजना तर्जुमा, प्रदेश स्तरीय विश्वविद्यालय तथा उच्च शिक्षा सम्बन्धी नीतिको तर्जुमा भएको देखिएन । बजेटको प्रभावकारिताको लागि बजेटमा समावेश कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

९. **सम्पत्ति व्यवस्थापन :** प्रदेश सरकारको कार्य विभाजन नियमावली, २०७४ को नियम ३(७) ले प्रदेश स्थित सरकारी सम्पत्तिको एकीकृत विवरण र सरकारी बाँकी रकमको लगत तथा असुल उपर गर्ने जिम्मेवारी आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयलाई तोकेको छ । तर संघीय सरकार अर्न्तगत रहेका कृषि, वन,

सिँचाई, सहकारी, भवन, खानेपानी, स्वास्थ्य लगायतका कार्यालयहरु प्रदेश सरकार अर्न्तगत रुपान्तरण भएको तथा गाभिएको अवस्थामा साविक कार्यालयले प्रयोग गरेको सम्पत्तिको एकीकृत विवरण तयार गरी सम्पत्तिको संरक्षण तथा सरकारी बाँकी रकमको लगत तयार गर्ने कार्य भएको पाइएन । कानुनले तोके अनुसार मातहत कार्यालयको सम्पत्ति तथा सरकारी बाँकी रकमको लगत तयार गरी अद्यावधिक गर्नुपर्दछ ।

१०. **कारोवारको लेखा** - प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ बमोजिम लेखाउत्तरदायी अधिकृतले मातहत कार्यालयबाट विनियोजन, राजश्व, धरौटी लगायत सबै वित्तीय विवरण लिई प्रदेशको एकीकृत वित्तीय विवरण र एकीकृत हिसाव तयार गरी तोकिएको समय भित्र (प्रत्येक वर्षको कार्तिक १) प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय र प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा उपलब्ध गराउनुपर्नेमा मन्त्रालयहरुले एकीकृत विवरण तयार गरी पठाएको पाइएन । समयमै एकिकृत विवरण तयार गर्नुपर्दछ ।

११. **वित्तीय प्रतिवेदन सार्वजनिक** - प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ४६ बमोजिम सम्बन्धित कार्यालयहरुले तयार गर्नुपर्ने वित्तीय प्रतिवेदनहरु त्यस्तो प्रतिवेदन तयार गर्न तोकिएको समयावधि समाप्त भएको मितिले ७ दिन भित्र विद्युतीय वा अन्य उपयुक्त माध्यमबाट सार्वजनिक गर्ने व्यवस्था रहेकोमा सार्वजनिक गरेको देखिएन । वित्तीय प्रतिवेदनहरु सार्वजनिक गर्नुपर्दछ ।

१२. **मितव्ययीता कायम गर्ने मार्गदर्शन** - नेपाल सरकार (म.प.) बाट २०७५।१।२६ मा स्वीकृत सार्वजनिक खर्चमा मितव्ययिता र प्रभावकारिता कायम गर्ने सम्वन्धी नीतिगत मार्गदर्शन, २०७५ मा कार्यालय भवन, पदाधिकारीको कार्यकक्षको फर्निसिङ र पदाधिकारीलाई उपलब्ध गराइने सवारी साधनको किसिम, इन्धन, मर्मत खर्चमा एकरुपता ल्याउन निश्चित मापदण्ड बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने र अर्थ मन्त्रालयको परामर्शमा भवन, कार्यकक्ष, फर्निसिङको मापदण्ड र सवारी साधन इन्धन, मर्मतको मापदण्ड तयार गर्ने नीतिगत व्यवस्था भएकोमा मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको पाइएन । मापदण्ड स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्दछ ।

१३. **सवारी साधन खरिद** - प्रदेश मन्त्रिपरिषद्बाट सवारी साधन खरिद सम्बन्धी मापदण्ड तयार गरेतापनि सो को प्रभावकारी पालना भएको छैन । सरकारी खर्चमा मितव्ययिता ल्याउन अत्यावस्यक वाहेक सवारी साधन खरिदमा नियन्त्रण गर्नुपर्नेमा मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, प्रदेश सभा सचिवालय, भौतिक पुर्वाधार विकास मन्त्रालय लगायतले कर्मचारी तथा पदाधिकारीले प्रयोग गर्ने सवारी साधन खरिदमा रु. १५ करोड ७४ लाख ६८ हजार खर्च गरेका छन । यस्तो खर्चमा मितव्ययिता ल्याउनुपर्दछ ।

१४. **सोझै खरिद :** सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ३१ बमोजिम सार्वजनिक निकायले रु. २० लाख भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्दा खुला बोलपत्रको माध्यमद्धारा खरिद गर्नुपर्ने र नियमावलीको नियम ९(क) बमोजिम खरिद सम्बन्धी सम्पूर्ण काम एउटै खरिद सम्झौताबाट हुन सक्ने वा काम पिच्छे छुट्टै खरिद सम्झौता गर्नुपर्ने हो होइन यकीन गरेर मात्र खरिद गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । सो यकिन नगरी ७ मन्त्रालयका ३५ निकायले मालसामानमा रु ६ करोड २ लाख, निर्माणमा रु. १ करोड १० लाख ८० हजार र परामर्श सेवामा रु. ७ करोड ९ लाख १३ हजार समेत रु. १४ करोड २१ लाख ९३ हजार सोझै खरिद गरी खर्च गरेका छन् । सोझै खरिद गर्ने कार्यमा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ ।

१५. **सेवाग्राही सन्तुष्टी सर्भेक्षण** - प्रदेश सरकारको कार्य विभाजन नियमावली, २०७४ को अनुसूची २(२२) अनुसार प्रदेशस्तरमा सार्वजनिक सेवा वितरणको न्यूनतम मापदण्ड निर्धारण र सन्तुष्टी सर्भेक्षण तथा सेवा प्रवाहको अनुगमन गर्ने कार्यविधि स्वीकृत नभएकोले स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

१६. **सेवा प्रवाह** - राज्यबाट जनताले पाउने सेवा प्रवाहलाई चुस्त र भरपर्दो बनाउने उद्देश्यले अङ्गीकार गरिएको संघीय शासन व्यवस्थाबमोजिम प्रदेश सरकारको सेवा प्रवाहलाई व्यवस्थित गर्नुपर्दछ । प्रदेश सरकार सञ्चालन गर्न विभिन्न मन्त्रालयको लागि १९ कानुन मात्र पारित भएको एवं २०७५।७६ को कुल वार्षिक बजेटको ३८.१५ प्रतिशत मात्र खर्च भएको छ ।

लेखापरीक्षणको क्रममा मन्त्रालयको लागि निर्धारण गरिएको वार्षिक कार्यक्रमको कार्यान्वयन अवस्था कमजोर देखिएको, प्रदेशस्तरमा सार्वजनिक सेवा वितरणको न्यूनतम मापदण्ड निर्धारणलगायत सेवा प्रवाहलाई नियमित र व्यवस्थित गर्ने नीति, मापदण्ड एवं कार्यविधि निर्माणको कार्य बाँकी रहेको एवं सेवाग्राही सन्तुष्टी तथा सेवा प्रवाहको अनुगमन लगायतको कार्य हुन बाँकी रहेको कारण प्रदेश सरकारबाट

अपेक्षितरुपमा सेवा प्रवाह हुन सकेको पाइएन । संस्थागत, प्राविधिक र स्रोत परिचालन क्षमता वृद्धि गरी सेवा प्रवाहलाई चुस्त र प्रभावकारी बनाउनु पर्दछ ।

१७. **आन्तरिक नियन्त्रण** - प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ३० मा प्रदेश तहका सबै लेखा उत्तरदायी अधिकृतहरुले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी सो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्ष भित्र लागु गरिसक्नु पर्ने व्यवस्था छ । उक्त ऐन २०७५।१।५ गते जारी भएकोमा लेखापरीक्षण अवधिसम्म प्रदेशका लेखा उत्तरदायी अधिकृतहरुले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तर्जुमा गरी लागु नगरेको अवस्था छ । ऐनको दफा ३१ अनुसार आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित निकायको लेखा उत्तरदायी अधिकृतको अध्यक्षतामा आन्तरिक नियन्त्रण समिति गठन गर्नुपर्नेमा उक्त समिति समेत गठन नभएको व्यहोरा औल्याएकोमा यो बर्ष पनि सुधार भएको छैन । आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी कार्यन्वयन गर्नुपर्दछ ।

१८. **आन्तरिक लेखापरीक्षण -** प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ३२ मा प्रदेश सरकार अन्तर्गतका सबै कार्यालयको आर्थिक कारोवारको आन्तरिक लेखापरीक्षण प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट गरिने व्यवस्था छ । आन्तरिक लेखापरीक्षणबाट निस्केका बेरुजूहरु अन्तिम लेखापरीक्षण हुनु अगावै आवश्यकता अनुसार नियमित गराई, प्रमाण पेश गरी वा असुल उपर गर्नुपर्नेमा असुल गरी बेरुजू सम्परीक्षण गराई राख्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था छ । प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट आन्तरिक लेखापरीक्षण गरी औँल्याइएका बेरुजूहरुमा कानुनमा भएको व्यवस्था बमोजिम अन्तिम लेखापरीक्षण अगावै बेरुजू सम्परीक्षण गराएको अवस्था छैन । आन्तरिक लेखापरीक्षणमा उल्लेख गरिएको बेरुजूहरु अन्तिम लेखापरीक्षणमा समेत उल्लेख गर्नुपर्ने अवस्था छ । कानुनमा भएको व्यवस्था बमोजिम प्रदेश अन्तर्गतका सबै कार्यालयहरुले आन्तरिक लेखापरीक्षणबाट निस्केका बेरुजूहरु फछ्यौट गरी कानुनको अनुसरण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

परिच्छेद - ३

मन्त्रालय र निकायगत व्यहोरा

प्रदेश सभा सचिवालय

नेपालको संविधानको धारा १९४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गण्डकी प्रदेशले प्रदेश सभाको कार्य संचालन गर्न, वैठकको सुव्यवस्था कायम राख्न, समितिहरुको गठन, प्रदेश कानुनका विधेयक तर्जुमा तथा सोसंग सम्बन्धित अन्य व्यवस्थापकीय सहयोग पुऱ्याउन ६० सदस्यीय प्रदेश सभा गठन भएको छ ।

यो वर्ष विनियोजन रु.११ करोड ७३ लाख ६१ हजार, राजस्व रु.१ लाख ६ हजार, धरौटी रु.८ लाख ५ हजार समेत रु.११ करोड ८२ लाख ७२ हजारको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

१. **दरवन्दी र पदपूर्ति -** सचिवालय अन्तर्गत ३६ दरवन्दी रहेकोमा ७ मर्यादापालक समेत २५ पदपुर्ति भई ११ दरबन्दी रिक्त छ । दरवन्दी वमोजिम पदपुर्ति नहुँदा दैनिक कार्यसंचालन, अनुगमन मूल्याङ्कन जस्ता कार्यमा समस्या देखिएको छ । कर्मचारी दरबन्दी बमोजिम पदपूर्ति गरी जनशक्ति व्यवस्थापन हुनुपर्दछ ।

२. **पदाधिकारी तथा सदस्यको पारिश्रमिक र सुविधा** : प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यको पारिश्रमिक र सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७४ बमोजिम निम्नानुसारको सुविधा पाउने गरी ऐन पारित भएकोमा यो वर्ष सभामुख र उपसभामुखको पारिश्रमिक तथा इन्धनमा क्रमशः रु.१३ लाख ५७ हजार र रु.३ लाख ७ हजार तथा प्रदेश सभा सदस्यको पारिश्रमिकमा रु.३ करोड ६७ लाख ३५ हजार खर्च भएको छ । पारिश्रमिक र सुविधा सम्बन्धी विस्तृत विवरण निम्नानुसार छ :

सुविधाको किसिम	इकाई दर	सभामुख	विपक्षी दलको नेता, उपसभामुख	सत्तापक्षको सचेतक र सभापति	विपक्षी दलको सचेतक	प्रदेश सभा सदस्य
पारिश्रमिक	प्रतिमहिना रु.	५३०००	५००००	४९०००	४७०००	४५०००
वैठक भत्ता	प्रति दिन रु.	७५०	७५०	७५०	७५०	७५०
आवास सुविधा	प्रतिमहिना रु.	आवास सुविधा	आवास सुविधा	१५०००	१५०००	१५०००
फर्निचर खरिद	एकमुष्ट रु.	एकमुष्ट	०	५००००	५००००	५००००
सवारी इन्धन	मासिक लिटर	१५०	१००	०	०	०
मोविल	त्रैमासिक लिटर	१०	५	०	०	०
बिजुली धारा	प्रतिमहिना रु.	विल अनुसार	१५००	१५००	१५००	१५००
सञ्चार सुविधा	प्रतिमहिना रु.	२०००	१५००	१५००	१५००	१५००
दैनिक भत्ता	प्रतिदिन (स्वदेश) रु.	२५००	२०००	२०००	२०००	२०००
दैनिक भत्ता	प्रतिदिन (विदेश) अमेरिकि डलर	१७५	१७०	१५०	१५०	१५०

३. **सीमित प्रतिस्पर्धा -** सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९ र ११ मा मालसामानको लागत अनुमान तयार गर्दा सम्बन्धित मालसामानको स्पेशिफिकेशनको अधिनमा रही तयार गर्नुपर्ने उल्लेख छ । फोर ह्वील जिप ४ को लागि रु.२ करोड ३४ लाख लागत अनुमान स्वीकृत भई दर्ता भएको एक मात्र बोलपत्रदाताको प्राविधिक र आर्थिक प्रस्तावको मूल्याङ्कनबाट रु.२ करोड २० लाखमा खरिद भएको छ । महेन्द्रा स्कर्पियोको फोर ह्वील जीपसँग मिल्ने गरी टेक्निकल स्पेशिफिकेशन सहितको लागत अनुमान तयार गरी बोलपत्र आह्वान भएकोले अन्य प्रतिस्पर्धी कम्पनीले प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने स्थिति देखिएन । सवै उत्पादक कम्पनी वा आपूर्तकले समेत प्रतिस्पर्धा गर्न पाउने गरी स्पेशिफिकेशन तयार गरी प्रतिस्पर्धालाई सुनिश्चित गर्नुपर्दछ ।

४. **खर्चको मापदण्ड** - नेपाल सरकारबाट २०७५।१।२६ मा सार्वजनिक खर्चमा मितव्ययिता र प्रभावकारिता कायम गर्ने सम्बन्धी नीतिगत मार्गदर्शन, २०७५ जारी गरेको छ । भवन, पदाधिकारीको कार्यकक्षको फर्निसिङ र पदाधिकारीलाई उपलब्ध गराइने सवारी साधनको किसिम एवं मर्मत खर्चमा एकरुपता ल्याउन

निश्चित मापदण्ड बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने नीतिगत व्यवस्था भएकोले मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

५. **संसदीय दल सञ्चालन खर्च** - संसदीय दलको सञ्चालन खर्च बापत प्रत्येक संसदीय दललाई २०७६ जेष्ठ महिनादेखि लागू हुनेगरी प्रति प्रदेश सभा सदस्य मासिक रु.३ हजारका दरले रकम उपलब्ध गराउने मन्त्रिपरिषद्को निर्णयानुसार विभिन्न ४ पार्टीका संसदीय दललाई जेठ र असार महिनाको रु.३ लाख ३९ हजार उपलब्ध गराएको छ । ६० प्रदेश सभा सदस्य रहेकोले वार्षिक रु.२१ लाख ६० हजार व्ययभार पर्ने हुँदा खर्चमा मितव्ययिता अपनाउनुपर्दछ ।

६. **वैठक तथा खाजा खर्च** - अर्थमन्त्रालयले तयार गरेको कार्यसञ्चालन निर्देशिका, २०७५ मा स्पष्ट विषय बस्तु र कार्य योजना बेगर बैठक वस्न नपाइने, बैठक कार्यालय समय वाहिर हुनुपर्ने, एउटै निकाय र अन्तर्गतका पदाधिकारी/कर्मचारी बस्ने वैठकमा भत्ता प्रदान नगर्ने, विशेषज्ञ सेवा आवश्यक परेमा वाहेक आमन्त्रीत सदस्यलाई भत्ता प्रदान नगर्ने उल्लेख छ । उक्त व्यहोरा प्रदेश सरकारले तयार गरेको खर्चको मापदण्ड २०७५ मा समेत उल्लेख छ । सचिवालयले बिधेयक संग्रहको प्रकाशन, नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिको बैठक र बोलपत्र समितिको बैठकमा कर्मचारी बैठक भत्ता बापत रु.३ लाख ४४ हजार खर्च लेखेको देखियो । त्यस्तै अन्य भत्ता बापत प्रदेश सभाको बैठक चलेको अवधिमा रु.११ लाख ७३ हजार खाजा खर्च लेखेको देखियो । प्रदेश सभा बैठक चलेको अवधिमा सुविधा बापत खर्च लेखिसकेपछि पुनः खाजा खर्च लेख्नु मनासिव देखिएन । यसमा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ ।

- **बेरुजू स्थिति –** सचिवालयको यो वर्ष रु. ५७ लाख २५ हजार बेरुजू देखिएकोमा प्रारम्भिक प्रतिवेदन उपलब्ध गराएपछि उक्त बेरुजु फछ्यौंट गरेकोले लगती बेरुजु वाँकी देखिएको छैन । यस सम्बन्धी विवरण **अनुसूची १०** मा रहेको छ ।

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

प्रदेश भित्रको शासन व्यवस्थाको सामान्य निर्देशन, नियन्त्रण र सञ्चालन गर्ने, प्रदेश मन्त्रिपरिषद्मा पेश हुने नियम र आदेशको तर्जुमा, स्वीकृती तथा प्रमाणीकरण गर्ने र प्रदेश प्रमुखको निर्देशन कार्यान्वयन र प्रतिवेदन गर्ने उद्देश्यले यस कार्यालयको स्थापना भएको हो ।

यो वर्ष प्रदेश नीति आयोग समेतको विनियोजन रु.१५ करोड २१ लाख ५ हजार, राजस्व रु.६८ हजार, धरौटी रु.४ लाख ७२ हजार र अन्य कारोवार रु १ करोड ३ लाख ६४ हजार समेत रु.१६ करोड ३० लाख ९ हजारको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन्:

१. **कार्यक्रम कार्यान्वयन** - आर्थिक वर्ष २०७५।७६ को बजेटमा मुख्यमन्त्रीको अध्यक्षतामा प्रदेश स्तरीय विकास समस्या समाधान समिति गठन गरी आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रगति मुल्यांकन गरिने उल्लेख भएकोमा उक्त समिति गठन भएको देखिएन । विभिन्न मन्त्रालय तथा मातहत कार्यालयहरुको व्यवस्थापन परीक्षण गर्न रु.९ लाख, विद्युतीय सुशासन गुरुयोजना तयारीको लागि रु.५० लाख र एकीकृत प्रशिक्षण प्रतिष्ठान स्थापना गर्न रु.२ करोड विनियोजन भएकोमा उक्त कार्य भएको छैन । प्रदेश लोक सेवा आयोग स्थापना र सञ्चालन गर्न अर्थ विविधबाट रु.१ करोड बजेट विनियोजन भएकोमा आयोग स्थापना भएको छैन । वार्षिक विकास कार्यक्रम अनुसारका कार्यहरु कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

२. **बजेट तथा कार्यक्रमको मूल्याङ्कन** - प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा २० मा बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन अवस्थाको मूल्याङ्कन गरी अर्धवार्षिक र वार्षिक रुपमा सो अवधि समाप्त भएको २ महिना भित्र विवरण सार्वजनिक गर्नुपर्ने उल्लेख छ । प्रदेश सरकारको नीति तथा बजेटमा समावेश भएका सार्बजनिक स्रोतको प्राप्ती, परिचालन, कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन अवस्था सम्वन्धमा मूल्याङ्कन गरेको देखिएन । बजेट तथा कार्यक्रमको मूल्याङ्कन गरी आगामी कार्ययोजना तयार गर्नुपर्दछ ।

३. **नीति कार्यान्वयन -** प्रदेश सरकारको कार्य विभाजन नियमावली, २०७४ को अनुसूची २ (४) अनुसार प्रदेश सरकारको नीतिको कार्यान्वयन अवस्थाको मूल्यांकन गर्ने कार्य मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयलाई तोकेको छ । आर्थिक वर्ष २०७५।७६ को नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको अवस्था मूल्यांकन भएको देखिएन । नीति कार्यान्वयनको मूल्याङ्कन गर्नुपर्दछ ।

४. **संगठन तथा व्यवस्थापन** - यो वर्ष प्रदेश सरकार अन्तर्गत ११ रणनीतिक कार्यालयहरु र सो अन्तर्गत १३९ कार्यालयहरु रहेको विवरण पेश भएको छ । प्राप्त विवरण अनुसार उक्त कार्यालयहरुको लागि कुल २ हजार ८१२ दरवन्दी रहेकोमा २ हजार ३४ मात्र पदपूर्ति भई ७७८ रिक्त रहेको देखिन्छ । दरबन्दी अनुसार कर्मचारी पदपुर्ति गर्नुपर्नेमा हालसम्म प्रदेश लोकसेवा आयोग समेत गठन गरेको छैन । संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण वाट आवश्यक दरवन्दी यकिन गरी दरवन्दी अनुसार पदपूर्ति गर्नुपर्दछ ।

५. **अनुगमन मूल्याङ्कन** - यो वर्ष सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमनमा २ बजेट उपशीर्षकबाट रु.४७ लाख ५२ हजार खर्च गरेकोमा अनुगमन प्रतिवेदन तयार गरेको छैन । कार्यालय तथा अन्य मन्त्रालय अन्तर्गत भएका कमी कमजोरी तथा सुझावहरु कार्यन्वयन गर्न अनुगमन प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्दछ ।

६. **विनियोजन दक्षता** - प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ८ बमोजिम मन्त्रालयले साधारण खर्च र वित्तीय व्यवस्थाको लागि बजेट प्रस्ताव गर्दा खर्च सिर्जना हुने स्पष्ट आधार सहित बजेट प्रस्ताव गरी विनियोजन गरिएको रकममा खर्चको दक्षता बढाउनुपर्नेमा स्पष्ट कारण बेगर विनियोजन भएको रकममध्ये चालुतर्फ ५५.१२ र पूँजीगत तर्फ ६३.२३ प्रतिशतमात्र खर्च गरेकोले बिनियोजन एवं खर्च दक्षता कमजोर देखियो । विनियोजन एवं खर्च दक्षतामा प्रभावकारीता ल्याउनुपर्ने देखिएको छ ।

७. **निजी सचिवालयका कर्मचारी** - प्रदेश सरकारका मुख्यमन्त्री र मन्त्रीले पाउने पारिश्रमिक तथा सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७४ को दफा १४ क मा योग्यता नपुगेका व्यक्तिलाई नियुक्त दिन नहुने र तोकेभन्दा बढी सुविधा दिन नहुने उल्लेख छ । निजी सचिवायलका कर्मचारीलाई ऐनले तोकेअनुसार १ उपसचिवको लागि रु.४ लाख ४५ हजार र ७ शाखा अधिकृतको लागि रु.२७ लाख ७६ हजार समेत रु.३२ लाख २१ हजार पारिश्रमिकमा खर्च भएको छ भने ७ कार्यालय सहयोगीको लागि रु.१४ लाख ७७ हजार खर्च भएको छ ।

कार्यालयले मन्त्रीहरुले निजी सचिवालयमा राखेका उपसचिव र शाखा अधिकृतको शैक्षिक योग्यताको विवरण र मापदण्ड तयार गरेको छैन ।

८. **सीमित प्रतिस्पर्धा** - सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा ८(२) मा खरिद गर्दा प्रतिस्पर्धा सीमित हुनेगरी टुक्राटुक्रा पारी खरिद कार्य गर्न नहुने उल्लेख छ । ऐनको व्यवस्था विपरीत कार्यालयले रु.३४ लाखको फर्निचर तथा फिक्चर्स र रु.३७ लाख ९९ हजार मूल्यको मेशिनरी औजार समेत रु.७१ लाख ९९ हजारको मालसामान सोझै खरिद गरेको छ । प्रदेश नीति तथा योजना आयोगले मेशिनरी औजार रु.१९ लाख ६२ हजार र फर्निचर रु.१४ लाख ९३ हजार समेत रु.३४ लाख ५६ हजारको टुक्रा टुक्रा लागत अनुमान तयार गरी सोझै खरिद गरेको छ । वार्षिक कार्ययोजना तयार गरी एउटै प्याकेज बनाई प्रतिस्पर्धात्मक विधिवाट खरिद कार्य गर्नुपर्दछ ।

९. **खर्चमा मितव्ययिता** - खर्चमा मितव्ययीता कायम गर्ने सम्बन्धी नीतिगत मार्गदर्शन, २०७५ को बुदा ११ अनुसार कुनैपनि सभा, सम्मेलन, गोष्ठी, सेमिनार गर्दा सरकारी कार्यालयमा गर्नुपर्ने उल्लेख भएकोमा विना प्रतिष्पर्धा प्रदेश विकास परिषद्को बैठक एक होटलमा रु.१६ लाख ९० हजार खर्च गरी आयोजना गरेको छ । साथै प्रदेश सरकार स्थापना दिवसको लागि समेत रु.१० लाख २८ हजार खर्च गरेको छ । सरकारी पुर्वाधारको उपयोग गरी सार्वजनिक स्रोतको मितव्ययी प्रयोग गर्नुपर्दछ ।

१०. **शासकीय सुधार** - प्रत्येक निकायबाट सम्पादन गरिने कार्यहरु मितव्ययी, कार्यदक्षता र प्रभावकारी ढंगबाट सम्पादन गर्न र वित्तीय प्रतिवेदन प्रणालीलाई विश्वसनीय बनाउन मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयले अन्य मन्त्रालय र मातहतका कार्यालयहरुको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली, जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन कार्यान्वयन, वित्तीय सूचना प्रणाली प्रयोग र त्यसको उपयोगको अवस्था, विद्युतीय माध्यमबाट सेवा प्रवाहको अवस्था, एकद्धार सेवा प्रणाली कार्यान्वयन, सेवाको गुणस्तर सुधारको लागि उपयूक्त उपायको अबलम्बन, सार्वजनिक निर्माण तथा खरिद कार्यको गुणस्तर लगायतको अनुगमन गरी प्रदेशको शासकीय अवस्था र शुसासनको लागि विषयगत प्रगति बिबरण तयार गर्नु पर्नेमा तयार गरेको देखिएन । वजेट बक्तव्य मार्फत प्रस्तुत भएको नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन सम्वन्धमा समिक्षा गरेको पनि देखिएन ।

११. **प्रदेश समन्वय परिषद** - स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ अनुसार प्रदेश तथा स्थानीय तहले गर्ने काम कारवाहीमा नितिगत सामन्जस्यता, योजना व्यवस्थापनमा रणनितिक साझेदारी, साझा अधिकारक्षेत्रको प्रयोग, प्राकृतिक स्रोत साधनको उपयोग र बाँडफाँड सम्बन्धि विषयमा प्रदेश र स्थानीय तहविच समन्वय कायम गर्न मुख्यमन्त्रीको संयोजकत्वमा एक प्रदेश समन्वय परिषद् रहने र परिषदको बैठक बर्षको कम्तिमा एक पटक वस्ने व्यवस्था रहेको छ । प्रदेश र स्थानीय तह बिचको नीतिगत सामाञ्जस्यता, योजना व्यवस्थापन, साझा अधिकार जस्ता मुलभुत विषयमा नितिगत रुपमा समन्वय हुन नसकेको, प्राकृत्तिक श्रोत र साधनको उपयोग एवं बाँडफाँड तथा सो को स्रोत संकलनमा प्रभाबकारिता नआएको जस्ता व्यहोरा स्थानीय तहमा देखिएका छन् । परिषदको मिति २०७५।८।११ र १२ को बैठकवाट सवै स्थानीय तहको लागि भवन निर्माण गर्न नेपाल सरकार संग वजेट माग गर्ने, उत्पादन, रोजगारीमा वृद्धि र गरिवी निवारण हुने योजनालाई प्राथमिकता दिने, समग्र विकासको लागि गुरुयोजना र आयोजना वैंक स्थापना गर्ने जस्ता निर्णय भएपनि प्रदेश र स्थानीय तह एवं स्थानीय र स्थानीय तह विच समन्वय गर्ने, सोको अभिलेख अध्याबधिक गर्ने र भएका निर्णयको कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

- **बेरुजू स्थिति –** कार्यालय र मातहतका कार्यालयको लेखापरीक्षणबाट लगती बेरुजू देखिएको छैन । यस सम्बन्धी विवरण अनुसूची १० मा रहेको छ ।

आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय

प्रदेशमा आर्थिक, सामाजिक रुपान्तरण गर्न रणनीतिक महत्वका पूर्वाधार विकास, सामाजिक विकास, समष्टिगत आर्थिक स्थायीत्वका नीति निर्माण तथा सबै क्षेत्रमा काम गर्ने वातावरणको सिर्जना जस्ता कार्यका लागि आवश्यक स्रोत साधनको परिचालन एवं व्यवस्थापन गर्ने मुख्य कार्यक्षेत्र यस मन्त्रालयको रहेको छ ।

यो वर्ष प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय समेतको विनियोजन रु. १ अर्ब १२ करोड ४८ लाख ५७ हजार, राजस्व रु. ७ अर्ब १२ करोड १८ लाख ६१ हजार, धरौटी रु.८ लाख ३४ हजार र अन्य कारोवार रु ९५ लाख ४१ हजार समेत रु.८ अर्ब २५ करोड ७० लाख ९३ हजारको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

१. **कार्य जिम्मेवारी -** प्रदेश सरकार कार्यविभाजन नियमावली, २०७४ मा मन्त्रालयले प्रदेशको आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण, आर्थिक नीतिको तर्जुमा, लगानी प्रक्षेपण, मूल्य स्थिति, सहवित्तीयकरण, प्रादेशिक वित्त सन्तुलन, आवधिक एवं क्षेत्रगत योजना, अन्तर प्रदेश विकास योजनाको समन्वय लगायतका विषयमा कार्यान्वयन र नियमन गर्ने उल्लेख भएकोमा यी कार्य गर्न बाँकी रहेका छन । तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्नुपर्दछ ।

२. **बजेट कार्यान्वयन -** वजेट कार्यान्वयन सम्वन्धमा देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

२.१. यस वर्षको लागि रु.२४ अर्ब २ करोड ३३ लाख विनियोजन भएको मध्ये चालु खर्चतर्फ रु ८ अर्ब ११ करोड ५५ लाख १५ हजार मध्ये रु.५ अर्ब २१ करोड १० लाख ३० हजार अर्थात् बिनियोजनको ६४.२१ प्रतिशत र पूँजीगततर्फ रु. १५ अर्ब ९० करोड ७८ लाख ३३ हजार विनियोजन भएकोमा रु.८ अर्ब ७१ करोड ७० लाख १ हजार अर्थात् बिनियोजनको ५४.७९ प्रतिशत खर्च भएको छ । पूँजीगततर्फ खर्च देखाएको मध्ये रु. १ अर्ब ५ करोड १८ लाख ४२ हजार प्रदेश अर्न्तगतका स्थानीय निकायहरुलाई दिएको वित्तिय समानीकरण अनुदान समेत समावेश छ । चालु खर्च न्यून राख्न सुरुदेखि नै सरकारी खर्चमा मितव्ययिताको नीति अवलम्बन गर्नुपर्दछ ।

२.२. यो बर्ष बजेट रु.२४ अर्ब २ करोड ३३ लाखमा रु.१३ अर्ब ९२ करोड ८० लाख खर्च भएको विवरण पेश भएपनि शशर्त अनुदान फिर्ता रु.८८ करोड ६४ लाख घटाउँदा रु.१३ अर्ब ४ करोड १६ लाख अर्थात ५४.२८ प्रतिशत खर्च भएको छ । जिल्लागत रुपमा सबैभन्दा बढी कास्कीमा ३९.४० र सबैभन्दा कम मनाङमा १.२४ प्रतिशत खर्च भएको छ । गत बर्षको वर्षान्तमा रु.८२ करोड ९९ लाख ४४ हजार बजेट बचत भएकोमा यो बर्ष रु.७ अर्ब २४ करोड ८५ लाख २९ हजार बचत रहन गएको छ । प्रस्ताव गरे अनुसारका कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न नसकेको कारण बजेटको उल्लेखनीय हिस्सा परिचालन हुन सकेको छैन ।

२.३. बजेट तर्जुमा गर्नुअघि मन्त्रालयले आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने र खर्च संरचना तयार गर्दा आवधिक विकास योजना बनेको भए सोलाई मार्गदर्शनको रुपमा अङ्गीकार गर्नुपर्नेमा २०७५।७६ को बजेट तर्जुमा गर्नु अघि मन्त्रालयले यस्तो व्यवस्था अपनाएको देखिएन । प्रदेशले रु.८० करोड अन्तरिक ऋण उठाउने विषय बजेटमा समावेश भएतापनि कार्यबिधि तय नभएका कारण उठाउन सकेको छैन ।

२.४. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा ढाँचाको निर्माण गर्दा प्रस्तावित बजेटको पुष्ट्याईंका लागि आवश्यक विवरण समेत खुल्नेगरी तयार गर्नुपर्नेमा तयार नहुँदा विनियोजन दक्षता कमजोर देखिएको छ ।

३. **स्रोतको यथार्थता -** प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ मा प्रदेशवाट सञ्चालित योजनाको लक्ष्य, नीति र नीति आयोगको मार्गदर्शनलाई ध्यानमा राखी प्रदेश सरकारले गर्नुपर्ने काम र हासिल गर्नुपर्ने लक्ष्य एवं आर्थिक स्रोत समेतलाई मध्यनजर राखी बजेट बनाउनुपर्ने व्यवस्था छ । आर्थिक मामिला मन्त्रीले प्रदेश सभामा पेश गरेको बजेटमा रु.२४ अर्ब २ करोड ३३ लाख ४८ हजार खर्च हुने अनुमान गरेकोमा राजश्वबाट रु.८ अर्ब २७ करोड ५५ लाख ७ हजार, संघीय सरकारको अनुदान रु.१४ अर्ब ३४ करोड ७८ लाख ४१ हजार, गत वर्षको मौज्दात ६० करोड र आन्तरिक ऋण रु. ८० करोड हुने गरी बजेट तयार गरेकोमा प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयले पेश गरेको सञ्चित कोषको हिसावमा रु.७ अर्ब २४ करोड ८५

लाख ३० हजार धनात्मक रहेको देखिँदा स्रोत र बजेट यथार्थमा आधारित देखिएन । यथार्थमा आधारित रहने गरी बजेट बनाउनुपर्दछ ।

४. **कारोबारको लेखा -** प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ बमोजिम लेखाउत्तरदायी अधिकृतले मातहत कार्यालयबाट विनियोजन, राजस्व, धरौटी लगायत सबै वित्तीय विवरण लिई प्रदेशको एकीकृत वित्तीय विवरण र एकीकृत हिसाव तयार गरी प्रत्येक वर्षको कार्तिक १ गते प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय र प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा उपलब्ध गराउनुपर्नेमा मन्त्रालयहरुले एकीकृत विवरण तयार गरी पठाएका छैनन् । यस मन्त्रालयले पनि प्रदेशको एकिकृत विवरण तयार गरेको छैन । सोबाट समानीकरण, शशर्त, विशेष तथा समपूरक अनुदानको यथार्थ खर्चको विश्लेषण हुन सकेन ।

५. **बजेट तथा कार्यक्रमको मूल्याङ्कन -** मन्त्रालयले अर्धवार्षिक र वार्षिक रुपमा सो अवधि समाप्त भएको २ महिना अर्थात फाल्गुण र भाद्र मसान्तभित्र राजस्व, खर्च एवं आयोजना र कार्यक्रमको अनुमान, प्राप्ति र परिचालनको यथार्थ विवरण सार्वजनिक गर्नुपर्नेमा वित्तीय विवरण नै तयार नभएको अवस्थामा सार्वजनिकीकरण हुने अवस्था रहेन । प्रदेश सरकारको नीति तथा बजेटमा समावेश भएका कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन अवस्थाको यथार्थ विवरण तयार गरी सार्वजनिक गर्नुपर्दछ ।

६. **सञ्चित कोष दाखिला -** संघबाट प्राप्त शशर्त, समपुरक र विशेष अनुदानको रकम आषाढ मसान्तसम्म खर्च नभई बचत भएमा सम्बन्धित प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय मार्फत संघीय सञ्चित कोषमा दाखिला गर्ने व्यवस्था रहेकोमा मन्त्रालयले मातहत कार्यालयलाई दिएको शशर्तको बजेट खर्च भई बाँकी हिसाव संघीय सञ्चित कोष दाखिला गरेको स्थिति खुल्ने एकीकृत वित्तीय विवरण २०७६ कार्तिक मसान्तसम्म पनि तयार नगरेकोले संचित कोषमा दाखिला गर्ने रकम यकिन भएको छैन ।

समानिकरण अनुदानबाट रु.६ अर्व ७७ करोड ६७ लाख र सशर्त अनुदान रु.६ अर्व ४ करोड ५६ लाख ११ हजार समेत रु.१२ अर्व ८२ करोड २३ लाख ११ हजार प्राप्त भएको छ । सशर्त अनुदानमध्ये प्रदेश सरकारले गरेको खर्च रु.५ अर्व १५ करोड ९४ लाख १८ हजार घटाई बाँकी रहेको रु.८८ करोड ६१ लाख ९३ हजार संघीय सञ्चित कोषमा फिर्ता गर्नुपर्दछ ।

७. **स्थानीय तहमा हस्तान्तरण** - प्रदेश सरकारले ८५ स्थानीय तहलाई समानीकरणमा रु.१ अर्ब, समपुरकमा रु. १ करोड ८९ लाख ५२ हजार र विशेषमा रु. ३ करोड २८ लाख ९० हजार समेत रु १ अर्ब ५ करोड १८ लाख ४२ हजार अनुदान उपलब्ध गराएको बिबरण प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय बाट प्राप्त भएको छ । समानीकरण मध्ये रु. ६० करोड ८६ लाख ५३ हजार अर्थात ५७.८७ प्रतिशत खर्च भएको छ । बिशेष अनुदान तर्फको रु. ३ करोड २८ लाख ९० हजार मध्ये रु. १ करोड ६७ लाख ८३ हजार खर्च भई रु. १ करोड ६१ लाख ७ हजार फिर्ता गर्नुपर्ने देखिन्छ भने समपुरक अनुदान तर्फ रु. १ करोड ८९ लाख ५२ हजार मध्ये रु. १ करोड २ लाख ९५ हजार खर्च भई रु.८६ लाख ५७ हजार फिर्ता गर्न वाँकी रहेको देखिएकोमा फिर्ता भएको छैन । वाँकी रकम फिर्ता गर्नुपर्दछ ।

यो बर्ष प्रदेश बिभाज्य कोषबाट सवारी साधन कर रु. ३० करोड ५ लाख स्थानीय तहहरुलाई हस्तान्तरण गरेपनि स्थानीय तहको बिभाज्य कोषबाट प्राप्त आयको लेखांकन गरेको नदेखिदा सबै हिसाव तयार गरी आय लेखांकन गर्नुपर्दछ ।

८. **आयोजना स्वीकृति** - प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ८ मा विकास आयोजनाको बजेट तर्जुमा गर्दा प्रस्तावित आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन र आर्थिक, प्राविधिक, वातावरणीय तथा प्रशासकीय उपयुक्तताको आधारमा त्यसबाट हुने प्रतिफल समेतको विचार गरी प्रदेश सरकारबाट त्यस्तो आयोजना स्वीकृत भएको हुनु पर्दछ । जिल्लास्तरीय आयोजना प्रदेश योजना आयोग वा मन्त्रालयको नीतिभित्र रही सम्बन्धित मन्त्रालयका सचिवले र प्रदेशस्तरीय आयोजना प्रदेश योजना आयोग वा मन्त्रालयले स्वीकृत गर्नुपर्नेछ । यसरी स्वीकृत आयोजना कार्यान्वयन गर्नको लागि विस्तृत सर्वेक्षण, ड्रइङ्ग, डिजाइन, लागत अनुमान र सोअनुसार वार्षिक कार्यक्रम निश्चित गरी सोही आधारमा वार्षिक बजेट तर्जुमा गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेकोमा मन्त्रालयले उपरोक्त अनुसारको प्रकृया पूरा नगरी कार्यक्रम तथा वजेट स्वीकृत गरेकोले कानुनी प्रक्रिया पूरा गरेर आयोजना स्वीकृत तथा संचालन गर्नुपर्दछ ।

९. **वैदेशिक सहायता** - महालेखा नियन्त्रक कार्यलयबाट प्राप्त बिबरण अनुसार संघीय सरकारबाट वैदेशिक सहायता प्राप्त गरी प्रदेशलाई उपलब्ध गराएको सोघभर्ना हुने ऋणबाट रु.३ अर्ब ६५ करोड २४ लाख र सोघभर्ना हुने अनुदानबाट रु.७३ करोड ७८ लाखलाई स्रोतगत बिबरण बेगर अनुदान उपलब्ध गराएकोमा प्रदेशले ऋण लगानी तथा दायित्व सम्बन्धी कुनै अभिलेख नराखेकोले खर्च भएको रकम समेत दातागत अभिलेखमा नर्जानिने र सो को सोधभर्ना समेत हुने अवस्था छैन । प्रदेश सरकारबाट वैदेशिक सहायता प्राप्ति र अभिलेखको कुनैपनि कार्य नगरेको कारण बजेट सम्बन्धी स्रोतगत विवरण नदेखिनाले सबै आय र व्ययमा नेपाल सरकारको स्रोत कायम भएको अवस्था छ ।

१०. **सेवा प्रवाह -** जनताले प्राप्त गर्ने सेवा प्रवाह चुस्त र भरपर्दो बनाउन आर्थिक पक्ष सवल, अनुशासित र व्यवस्थित हुनुपर्दछ । आर्थिक कार्यविधि नियमावली तयार नभएको, विभिन्न कर तथा शुल्कको उपयोग सम्बन्धी नीति तथा कानुन तर्जुमा र राजस्व चुहावट सम्बन्धी नीतिको कानुन तथा मापदण्ड तर्जुमा गरेको छैन । संस्थागत, प्राविधिक र स्रोत परिचालन क्षेत्रमा दक्षता वृद्धि गरी सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी वनाउनुपर्दछ ।

११. **रकमान्तर** - प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा १७ मा एकभन्दा बढी शीर्षकमा विनियोजित रकम बचत हुने भएमा विनियोजन ऐनमा तोकिएको सीमाभित्र रही कुनै एक शीर्षकबाट अर्को शीर्षकमा आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले रकमान्तर गर्न सक्ने व्यवस्था छ । मंत्रालयले यो बर्ष रु.१४ करोड ६५ लाख ३७ हजार रकमान्तर गरेको मध्ये भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालयमा रु.८ करोड ५१ लाख ७२ हजार थप गरेकोमा रु.१ करोड ९८ लाख अन्तिम चौमासिकमा थप गरेको छ । अन्तिम चौमासिकमा रकमान्तर गरी खर्च गर्दा अनुगमन र गुणस्तर नियन्त्रणमा कठीनाई हुने भएकोले खर्च प्रणालीलाई व्यवस्थित बनाउन समयमा रकमान्तर गर्नुपर्दछ ।

१२. **सम्पत्तिको एकीकृत विवरण** - प्रदेश सरकारको कार्य विभाजन नियमावली, २०७४ अनुसार प्रदेशस्थित सरकारी सम्पत्तिको एकीकृत विवरण र सरकारी बाँकी रकमको लगत तथा असुल उपर गर्ने कार्य आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयलाई तोकेको छ । संघीय सरकार अन्तर्गत रहेका कृषि, वन, सिंचाइ, सहकारी, भवन, खानेपानी, स्वास्थ्य लगायतका कार्यालयहरु प्रदेश सरकार अन्तर्गत हस्तान्तरण तथा गाभिएको अवस्थामा साविक कार्यालयले प्रयोग गरेको सम्पत्तिको एकीकृत विवरण तयार गरी सम्पत्तिको संरक्षण तथा सरकारी बाँकी रकमको लगत तयार गर्ने कार्य भएको छैन । मन्त्रालयले कार्यालयको सम्पत्ति तथा सरकारी बाँकी रकमको लगत तयार गरी अद्यावधिक गर्नुपर्दछ ।

१३. **लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन** - कारोबारको लेखा र प्रतिबेदनको ढाँचा महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको सिफारिसमा २०७६।२।१९ र नेपाल सार्वजनिक वितिय क्षेत्र प्रतिबेदन लेखामानको ढाँचा २०७५ मार्गमा स्वीकृत भइसकेको छ । प्रदेश मन्त्रालय तथा केन्द्रीय निकायहरुले स्वीकृत भए वमोजिमको ढाँचामा प्रतिवेदन तथा लेखाङ्कन गरेको पाईएन । तोकिएको ढाँचामा लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन गर्नुपर्दछ ।

१४. **प्रतिवेदन प्रणाली -** अन्तरसरकारी बित व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ३२ मा स्थानीय तहले आफुले गरेको आय व्ययको चौमासीक बिबरण त्यस्तो अबधि समाप्त भएको १५ दिन भित्र प्रदेशमा पेश गर्नुपर्ने र प्रदेशले स्थानीय तह समेतको आय व्ययको बिबरण चौमासिक अबधि समाप्त भएको ३० दिन भित्र नेपाल सरकार अर्थ मंत्रालयमा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । प्रदेशले यस्तो बिबरण स्थानीय तहबाट संकलन गरी अर्थ मन्त्रालयमा नपठाएकोले सरकारका तिनबटै निकायले गरेको क्षेत्रगत खर्च यकिन हुन सकेन । सरकारका तिनबटै निकायले गरेको आय र खर्चको एकिकृत अभिलेख तयार गरी प्रतिबेदन गर्नुपर्ने कानुनी व्यबस्थाको कार्यन्वयन गर्नुपर्दछ ।

१५. **दीगो विकास लक्ष्य** - प्रदेशमा दीगो विकासका बारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने, राष्ट्रिय दीगो बिकास लक्ष्यका रणनीतिहरूमा प्रादेशिक दृष्टिकोणका लागि पैरवी गर्ने, राष्ट्रिय स्तरका लक्ष्यहरूलाई प्रादेशिक सन्दर्भ अनुरूप बनाउने, अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने, अनुभवहरूबाट सिक्ने, स्थानीयतहका विकासका क्रियाकलपाहरूको योजना, ढाँचा निर्माण, कार्यान्वयन र अनुगमनमा संलग्न गराउने एवं योजना र नीति तथा कार्यक्रममा दीगो बिकासका सूचकहरुलाई समाहित गराइ सोको आधारमा संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमको उपलब्धि मापन गर्ने कार्य शुरु भएको छैन । नीति अयोग मार्फत संघीय

सरकार एवम् राष्ट्रिय योजना आयोगसँग समन्वय गरी प्रदेश सरकारले दीगो विकास लक्ष्य २०१६-२०३० का सूचकहरू लाई आन्तरिकीकरण गर्नु पर्दछ ।

१६. **सबारी साधन** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ११ मा स्थानीय बजारभाउ एवं जिल्लाका अन्य निकायले खरिद गरेको लगायतका आधारमा लागत अनुमान तयार गर्नुपर्ने उल्लेख छ । मन्त्रालयले नियमावलीमा उल्लेख भएका प्रक्रिया अवलम्बन नगरी हेभी इक्यूपमेन्ट कार्यालयका मेकानिकल इन्जिनियरबाट अन्दाजी मूल्य रु.१ करोड ७२ लाखको लागत अनुमान तयार गरी रु.१ करोड ७० लाखमा हाईटप जिप खरिद गरेको छ । अन्दाजी मूल्य उल्लेख गरेको आधारमा गरिएको खरिद प्रक्रिया कानुनसम्मत देखिएन ।

प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय

१७. **प्रदेश आर्थिक प्रशासन -** प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ३२ मा प्रदेश भित्रको आर्थिक प्रशासन सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयको हुने उल्लेख छ । आन्तरिक लेखापरीक्षणलाई स्वतन्त्र, निष्पक्ष र प्रभावकारी बनाउन आन्तरिक लेखापरीक्षण र आर्थिक प्रशासन सञ्चालनका लागि अलग कर्मचारी खटाउने व्यवस्था भएकोमा तद्अनुरुप कर्मचारीको व्यवस्था गरेको पाइएन ।

१८. **आन्तरिक लेखापरीक्षण** - प्रदेश सरकार अन्तर्गतका कार्यालय तथा निकायको आन्तरिक लेखापरीक्षण चौमासिक रुपमा प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट हुने व्यवस्था भएकोमा चौमासिक रुपमा लेखापरीक्षण नगरेको, कानुनको परिपालन, स्रोतको नतिजामूलक उपयोग, नीतिगत एवं प्रक्रियागत पक्षहरुमा सुझाव सहितको टिप्पणी नगरेको, आन्तरिक लेखापरीक्षणको वार्षिक प्रतिवेदन आश्विन मसान्तभित्र तयार नगरेको जस्ता कारणले आन्तरिक लेखापरीक्षण प्रभावकारी देखिएन ।

१९. **विभाज्य कोषको हिसाव** - संघ र प्रदेश तथा प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचिमा रहेका विषयवाट संकलन हुने राजस्वको अद्यावधिक अभिलेख प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयले राख्नुपर्दछ । वन रोयल्टी, संघीय सरकारवाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर लगायत प्रदेशले संकलन गर्ने विज्ञापन, मनोरन्जन तथा नदीजन्य पदार्थ वाट स्थानीय तहले उठाउने राजस्वको लगत अद्यावधिक गरेको छैन । स्थानीय तहको विभाज्य कोषवाट प्राप्त आय रु २६ करोड ८ लाख ७० हजार देखाएकोमा शीर्षकगत विवरण खुलाएको छैन ।

२०. **कार्य संचालन कोष** - गत बर्ष सम्म संघीय कार्यालयको रुपमा रही यो बर्ष प्रदेशमातहत समायोजन भइ कारोबार गरेका प्रदेश अन्तरगतका कार्यालयहरुको अन्य कारोबारको आय-व्यय देखिने हिसाव प्रदेश लेखा नियन्त्रकको कार्यालयबाट एकिकृत गरेको छैन । यो बर्ष प्रदेश मातहत आएका ६६ कार्यालयहरुले कार्यसंचालन तर्फ गत बर्षको मौज्दात रु.११ करोड ९६ लाख ७ हजारमा यो बर्ष प्राप्त रु.१९ करोड ४४ लाख ६६ हजार समेत रु.३१ करोड ४० लाख ७३ हजारमा रु. १४ करोड ४ लाख ९४ हजार खर्च भई वाँकी रहेको रु.१७ करोड ३५ लाख ७९ हजार एकीकृत हिसावमा समावेश गर्नुपर्दछ ।

२१. **वित्तीय विवरण -** प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ४ बमोजिम प्रदेश सञ्चित कोषको लेखा अद्यावधिक रुपमा राख्ने तथा त्यसको वार्षिक वित्तीय विवरण तयार गर्ने कर्तव्य र उत्तरदायित्व प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयको हुने उल्लेख छ । प्रदेश सञ्चित कोषको सञ्चालन, एकीकृत लेखा वित्तीय विवरण २०७६ कार्तिक मसान्तभित्र महालेखा नियन्त्रक तथा महालेखा परीक्षकको कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेमा सो अवधिभित्र पेश गरेको छैन । तोकिएको समयमा वित्तीय विवरण पेश गर्नुपर्दछ ।

२२. **प्रदेश संचितकोषको हिसाब :** प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ वमोजिम प्रदेश सरकारले २०७५।०७६ मा प्राप्त गरेको आय, अनुदान तथा सहायता र प्रदेश सरकार संचालनको क्रममा भएका व्ययहरु समेत समग्र संचित कोषको संक्षिप्त अवस्था निम्न वमोजिम रहेको छ :

(रु. हजारमा)

(क) प्राप्ती	रकम
१.गत वर्षको मौज्दात जिम्मेवारी	**७२५१४६**
२.राजस्व तथा अनुदान	
२.१. कर राजस्व	६४८८५८६
२.२. अन्य राजस्व	१९१२९९५
२.३. गत वर्षको नगद मौज्दात तथा बेरुजू	७२३९
२.४.समानीकरण अनुदान	६७७६७००
२.५. समपुरक अनुदान	०
२.६. सशर्त अनुदान	६०४५६११
२.७. विशेष अनुदान	०
३. वित्तीय व्यवस्था	
३.१. सोधभर्ना हुने गरी भएको खर्च	०
३.२. ऋण लगानी फिर्ता	०
३.३. शेयर विक्री	०
३.४.बैदेशिक ऋण प्राप्ती	०
४.अनुदान मध्ये खर्च नभई फिर्ता गर्नुपर्ने रकम	**-८८६१९३**
५.चालु आर्थिक वर्षको संचितकोषको खुद मौज्दात	**०**
६.आर्थिक वर्षको अन्यमा खुद मौज्दात	**-७१४३५६४**
७.बैंकबाट भुक्तानी नभएको खर्च समायोजन	**१५०९**
जम्मा प्राप्ती	**१३९२८०२९**
(ख) भुक्तानी	
१.चालु वर्षको भुक्तानी	
१.१.संचित कोष माथी व्यभार हुने रकममा खर्च	०
१.२.विनियोजन ऐन द्वारा भएको खर्च (चालु)	५२११०३०
१.३.विनियोजन ऐन द्वारा भएको खर्च (पूँजिगत)	८७१६९९९
१.४ बैंक समायोजन	०
२. वित्तिय व्यवस्था भुक्तानी	
२.१.आन्तरिक ऋणको सावा भुक्तानी	०
२.२.बाह्य ऋणको साँवा भुक्तानी	०
२.३. ऋण लगानी तथा शेयर लगानी	०
जम्मा भुक्तानी	**१३९२८०२९**

प्रदेश सञ्चित कोषको परीक्षणबाट देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

२२.१. गतबर्षको संचितकोषले रु.७२ करोड ५० लाख ६८ हजार बाँकी देखाएकोमा यो वर्ष रु.७२ करोड ५१ लाख ४६ हजार जिम्मेवारी सारेको देखिन्छ ।

२२.२. प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयले पेश गरेको एकीकृत आर्थिक विवरणमा रु.१ लाख ८६ हजारको मात्र चेक साट्न बाँकी देखाएकोमा संचित कोषको हिसाबमा रु.१६ लाख ९७ हजार समायोजन गरेको छ । मौज्दात रु.१५ लाख ११ हजार फरक परेको देखाएकोले संचितकोषको हिसाबले यथार्थ चित्रण गरेको छैन ।

२२.३. स्थानीय तह र अन्य सरकारी एवं गैर सरकारी निकायहरुलाई गएको अनुदान रकमको निकासालाई नै खर्च खुलासा गरेको छ । प्रदेश सञ्चित कोषमा खर्च भएको रकम मध्ये स्थानीय तहमा वित्तीय समानिकरण अनुदान वापत रु १ अर्ब पठाएको छ । निकासाको आधारमा खर्च देखाएकोले सञ्चित कोषको खर्च यथार्थपरक रहेको छैन ।

२२.४. प्रदेश तथा स्थानीय तहको साझा अधिकार क्षेत्र भित्रका स्थानीय विभाज्य कोषबाट प्राप्त हुनुपर्ने रकमको अध्यावधिक अभिलेख राखेको छैन ।

२२.५. संघीय विभाज्य कोषमा आम्दानी बाँधेको मध्ये प्रदेश तथा स्थानीय सञ्चित कोषमा ट्रान्सफर हुन बाँकी रहेको रकम यकिन गरी आम्दानी बाँध्नुपर्दछ ।

२२.६. राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा आम्दानी भएको तर प्रदेश सञ्चित कोष तथा स्थानीय सञ्चित कोषमा ट्रान्सफर गर्न बाँकी रहेको रकमलाई विभाज्य कोषको आर्थिक विवरणमा मौज्दातको रुपमा देखाएको र राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा सवारी साधन कर शीर्षकमा आम्दानी देखिएको सबै रकम महालेखा नियन्त्रक कार्यालबाट प्रदेश विभाज्य कोषमा ट्रान्सफर भइसकेको छैन ।

२३. **लेखा नीति र टिप्पणी -** प्रदेश सरकारले स्वीकृत गरेको मापदण्ड बमोजिम कुनै निश्चित अवधिमा भएको आर्थिक कारोबारको समष्टिगत स्थिति दर्शाउने उद्देश्यले शीर्षक समेत खुल्नेगरी वित्तीय विवरण तयार गर्ने कार्य प्रदेश सरकारको आर्थिक कार्यविधि ऐनमा उल्लेख छ । ऐनमा उल्लिखित प्रावधान अनुसार बजेट अनुमान, प्राप्ति र भुक्तानी विवरण तथा सोसँग सम्बन्धित चार्ट अफ एकाउन्टस सहितको लेखा टिप्पणीसमेतको विवरण बनाई लेखापरीक्षणमा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट प्राप्त प्रदेशको केन्द्रीय आर्थिक विवरणमा लेखा नीति एवं टिप्पणी पूर्ण रुपले उल्लेख गरेको देखिएन ।

२४. **वित्तीय सुशासन -** प्रभावकारी वित्तीय व्यवस्थापन मार्फत सार्वजनिक आय तथा व्ययको सर्वोत्तम परिचालन, लेखाङ्कन, प्रतिवेदन तथा लेखापरीक्षण मार्फत वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शिता र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्नु प्रदेश सरकारको दायित्व हो । सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन सार्वजनिक आय र व्ययको अद्यावधिक स्थितिको लेखाङ्कन गर्दा प्रतिवेदन प्रणाली व्यवस्थित बनाउनु आवश्यक छ । समयमै कार्यक्रम स्वीकृत गरी वार्षिक खरिद योजना बनाउने, ठेक्का बन्दोवस्त, चालु खर्चको सीमा निर्धारण, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने जस्ता क्षेत्रमा चुनौति रहेका छन् । चुनौति सम्बोधन गर्न बजेट सूचना व्यवस्थापन प्रणाली, लागत लाभ विश्लेषण सहितको योजना तथा कार्यक्रम, सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान, कम्प्यूटरमा आधारित लेखा प्रणालीको प्रयोग जस्ता क्षेत्रमा सुधार गरी वित्तीय व्यवस्थापनमा जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्नुपर्दछ ।

- **बेरुजू स्थिति –** मन्त्रालय र मातहत समेत १२ निकायको लेखापरीक्षणबाट रु १४ लाख २ हजार बेरुजु देखिएकोमा प्रतिक्रियावाट फछ्यौंट नभई सोही रकम वाँकी रहेको छ । यससम्बन्धी विवरण अनुसूची १० मा रहेको छ ।

आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालय

प्रदेशको शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा कायम गर्ने, प्रदेश स्तरका इन्टरनेट सेवा र अनलाइन तथा अन्य प्रविधिमा आधारित सञ्चार माध्यमको दर्ता, अभिलेख, अनुमति, नवीकरण, अनुगमन र नियमन गर्ने तथा प्रदेशको लागि आवश्यक पर्ने नीति एवं कानुनहरुको तर्जुमा, समसामयिक संशोधन र फैसला कार्यान्वयन गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले यस मन्त्रालयको स्थापना भएको हो ।

यो वर्ष विनियोजन रु.६ करोड ३८ लाख २ हजार, राजस्व रु.९१ हजार, धरौटी रु.९ लाख ७८ हजार र अन्य कारोवार रु १ करोड ८५ लाख समेत रु. ८ करोड ३३ लाख ७१ हजारको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

१. **कानुन तर्जूमा** - गण्डकी प्रदेश (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४ को नियम २ वमोजिम २९ ऐन र ३ विधेयक प्रदेश सभाबाट पारित भएका छन । १७ विधेयकमा सहमति प्रदान, ५ विधेयक सहमतीको लागि प्राप्त र ३ विधेयक प्रदेश सभामा विचाराधीन रहेका छन् । पहिचान गरिएका कानुनहरु समयमै निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

२. **कार्यक्रमगत खर्चको स्थिति** - मन्त्रालयलाई यो वर्ष विभिन्न १५ कार्यक्रम सञ्चालन गर्न रु.१४ करोड ५९ लाख ५१ हजार बजेट व्यवस्था भएकोमा २१.४४ प्रतिशत मात्र कार्य प्रगति देखिएको छ । स्वीकृत बजेट र कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

३. **सूचना र सञ्चार** - आर्थिक वर्ष २०७५।७६ को बजेट बक्तव्यमा विकासका लागि सूचना र सञ्चार अन्तर्गत पोखरामा सूचना प्रविधी पार्कको निर्माण र सञ्चालन, प्रदेशभित्र रहेका सूचना र सञ्चारका संस्थालाई दर्ता, अभिलेख, अनुमति, नविकरण र नियमन गर्न आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने, टेलिभिजन र रेडियो प्रसारण सेवाको स्थापनाका लागि कानुन निर्माण गर्ने, टेलिफोन, मोवाईल तथा इन्टरनेट सेवालाई प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन सेवा प्रदायक निकायहरुसँग सहजीकरण गरी थप पूर्वाधार विस्तारका लागि पहल गर्ने गरी व्यवस्था मिलाउने उल्लेख भएको छ । उल्लेखित कार्यको लागि सूचना र सञ्चार सम्बन्धी कानुन तर्जुमाको कार्य अगाडी बढेको देखिएन । बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति कार्यान्वयन गर्न कानुनको तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

४. **विपद् व्यवस्थापन** - प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कोषमा गत वर्षको जिम्मेवारी रु.८५ लाख र यो वर्ष प्राप्त रु.१ करोड समेत रु.१ करोड ८५ लाख आम्दानी गरेकोमा राहत तथा उद्धार कार्यमा रु.१९ लाख ५ हजार खर्च भई रु.१ करोड ६५ लाख ९५ हजार बाँकी देखिएको छ । विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि तयार नगरी खर्च गरेकोले कार्यविधि तयार गर्नुपर्दछ ।

५. **सोझै खरिद** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ३१ मा सार्वजनिक निकायले रु.२० लाखभन्दा बढी लागत अनुमान भएको निर्माण कार्य मालसामान वा जुनसुकै सेवा खरिद गर्नु पर्दा खुला बोलपत्रको माध्यमद्वारा खरिद गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । एउटै प्याकेजबाट हुनसक्ने रु.४० लाख २२ हजारको कार्य पटक-पटक सिधै खरिद गरेको नियमसम्मत् देखिएन ।

६. **परामर्श सेवा** - गण्डकी प्रदेशका ८५ स्थानीय तहमा विपद् जोखिम क्षेत्र पहिचान तथा वैज्ञानिक नक्साङ्कन गर्ने कार्यको लागत अनुमानको आधार तयार गरेको छैन । छनौट भएको एक परामर्शदातालाई रु.१७ लाख ८३ हजार भुक्तानी भएको छ । स्थानीय तहको विपद् जोखिम क्षेत्र पहिचान तथा वैज्ञानिक नक्साङ्कन गरी प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेमा सामान्य व्यहोरा र गुगल साइटबाट डाउनलोड गरेको नक्साको प्रतिलिपी राखि प्रतिवेदन पेश भएको र मन्त्रालयले प्रतिवेदन उपर कुनै राय समेत नदिएको हुँदा खर्चको उपादेयता र उपलब्धी सम्बन्धमा छानवीन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

- **बेरुजू स्थिति –** मन्त्रालयको लेखापरीक्षणबाट रु. २७ लाख ४६ हजार बेरुजू देखिएकोमा प्रारम्भिक प्रतिवेदनको प्रतिक्रियासाथ रु. ३ हजार प्रमाण पुष्ट्याइँ प्राप्त भएकोले फछ्यौंट गरी रु. २७ लाख ४३ हजार बाँकी रहेको छ । यससम्बन्धी विवरण **अनुसूची - १०** मा रहेको छ ।

उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

प्रदेशभित्र रहेका प्राकृतिक स्रोतहरुको संरक्षण, सम्वर्द्धन, विकास, विस्तार र सदुपयोग गर्दै उक्त स्रोतहरु मार्फत प्रदेशको समृद्धि र विकास गर्ने उद्देश्यले यस मन्त्रालयको स्थापना भएको हो ।

यो वर्ष ३० कार्यालयको विनियोजन रु. १ अर्ब ७३ करोड ४८ लाख ८१ हजार, राजस्व रु.२० करोड ६१ लाख ७१ हजार, धरौटी रु.५ करोड ६९ लाख ४५ हजार र अन्य कारोवार रु १२ करोड ८१ लाख ५६ हजार समेत रु. २ अर्ब १२ करोड ६१ लाख ५३ हजारको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन्:

१. **कार्य सम्पादन अवस्था** - प्रदेश सरकारको कार्य विभाजन सम्बन्धी नियमावली, २०७४ अनुसार श्रममूलक, निर्यातजन्य र आयात प्रतिस्थापनको लागि उद्योग क्षेत्रको भूमिकामा वृद्धि गर्नु र उद्योगको लागि आवश्यक पर्ने कच्चापदार्थको व्यवस्थापन गरी औद्योगिक वातावरण सिर्जना गर्नु प्रदेश सरकारको अधिकार तथा दायित्व रहेको छ । प्रदेशभित्र खानीजन्य वस्तुहरुको अनुसन्धान, अन्वेषण र उत्खनन्का कार्यक्रमहरुलाई अगाडि बढाई औद्योगिक क्षेत्र र सीपमूलक रोजगारी अगाडि बढाउनु पर्ने जस्ता कार्य प्रदेश सरकारको जिम्मेवारीमा रहेको छ । प्रदेश अन्तर्गत यस सम्बन्धी कार्य प्रारम्भ भएको छैन ।

२. **कार्यक्रम कार्यान्वयन –**उद्यमशिलता विकासका लागि युवा लक्षित चुनौती कोष, साना, लघु तथा घरेलु उद्योगका लागि साझा सुविधा केन्द्र स्थापना, उद्योग तथा पर्यटन क्षेत्रको विकासमा निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्न एकल विन्दु सेवा स्थापना र सञ्चालन लगायतका १० कार्यक्रम अन्तर्गत २५८ क्रियाकलापको लागि रु.७ करोड ७८ लाख ५० हजार बजेट व्यवस्था भएकोमा कार्यक्रमहरु सञ्चालन भएको देखिएन । तोकिएको कार्यक्रम निर्धारित समयमा सम्पन्न गर्नुपर्दछ ।

३. **परामर्श सेवा** - सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा २९ अनुसार सार्वजनिक निकायमा उपलब्ध जनशक्तिबाट कुनै काम हुन नसक्ने भएमा परामर्श सेवा खरिद गर्न सक्ने र दफा ८ मा प्रतिस्पर्धा सीमित हुने गरी टुक्रा टुक्रा पारी खरिद गर्न नहुने उल्लेख छ । मन्त्रालयले यो वर्ष औद्योगिक क्षेत्र निर्माण र पर्यटन क्षेत्रको गुरुयोजना लगायतको कार्यको लागि रु.२० लाखको सीमामा १९ टुक्रामा लागत अनुमान बनाई प्रस्ताबका आधारमा परामर्श सेवा खरिद गरी रु.३ करोड ११ लाख ९३ हजार खर्च गरेको छ । यस सम्बन्धी व्यहोरा निम्न छन :

३.१. आयोजनाले वार्षिक खरिद योजनाका आधारमा प्याकेज बनाई प्रतिस्पर्धी खरिद गर्नुपर्नेमा छुट्टाछुट्टै रुपमा पटक पटक खरिद गरेकोले खरिद कार्य मितव्ययी र प्रतिस्पर्धी देखिएन ।

३.२. सम्झौता अनुसार प्रारम्भिक रिर्पोट, ड्राफ्ट रिर्पोट र अन्तिम रिर्पोट पेश गर्नुपर्नेमा अधिकांश परामर्शदाताले प्रारम्भिक र ड्राफ्ट रिर्पोट पेश गरेको देखिएन ।

३.३. आयोजना संचालन गरिने समय, बजेट, कार्यक्रम एवं कार्यनीति तयार नभएको अवस्थामा आगामी वर्षमा संचालन गरिने बजेटबाट कार्य गर्न तयार गरिएका विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन बमोजिम योजना कार्यान्वयनमा आउने अवस्था एकिन भएको छैन । विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको कार्यान्वयन गर्ने प्रतिवद्धता नजनाएको एवं योजना कार्यान्वयनको सुनिश्चितता वेगर खर्च गरेकोले सो को उपलव्धी अनिश्चित छ । परामर्श सेवामा भएको खर्चलाई उपलव्धिमुलक वनाउनुपर्दछ ।

४. **कार्यबिधि** – सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा २९ मा सम्वन्धीत सार्वजनिक निकायमा उपलब्ध जनशक्तिवाट कुनै काम हुन नसक्ने भएमा परामर्शसेवा खरिद गर्न सकिने उल्लेख छ । मन्त्रालयले गण्डकी प्रदेश औद्योगिक व्यवसाय ऐन मस्यौदा, प्रादेशिक औद्योगिक व्यवसाय ऐनको मस्यौदा तयारी र प्रदेशमा विज्ञान तथा प्रविधि विकासको लागि व्यवसायीक कार्ययोजना लगायतका ८ कार्यविधि तयार गर्दा विद्यमान जनशक्तिबाट काम हुने नहुने यकिन नगरी प्रतिष्पर्धा वेगर परामर्शदाता मार्फत कार्य गराई रु. २२ लाख ७८ हजार खर्च गरेको छ । यस्तो खर्चमा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ ।

५. **खरिदको प्याकेज** - सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा ८ बमोजिम खरिद गर्दा प्रतिस्पर्धा सीमित हुने गरी टुक्रा पारी खरिद गर्नु नहुने उल्लेख छ । मन्त्रालयले वार्षिक खरिद योजना अनुसार खरिदको प्याकेज नबनाई फर्निचरमा रु.२० लाख १२ हजार, उपकरणमा रु.१७ लाख ४३ हजार, छपाईमा रु.१६ लाख ६८

हजार समेत रु.५४ लाख २२ हजारको सामग्री सोझै खरिद गरेको छ । यसबाट खरिद कार्य मितव्ययी र प्रतिस्पर्धी देखिएन ।

जिल्ला बन कार्यालयहरु

६. **काठ दाउराको लगत -** जिल्ला वन कार्यालयहरुले गत विगतको काठ दाउरा मौज्दात, वार्षिक रुपमा संकलन गरेको काठ दाउरा तथा अन्य वन सम्पदाको चालु वर्षमा विक्रि वितरण भएको र मौज्दातको विवरण तयार गरी सो को मूल्य उल्लेख गरी राजश्वको आर्थिक विवरणमा खुलासा गरेको छैन । काठ दाउराको लगत व्यवस्थित गर्नुपर्दछ ।

७. **प्रतिस्पर्धा बेगर खरिद -** सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ३१ मा रु.२० लाख रुपैँयाभन्दा बढीको मालसामान बोलपत्रको माध्यमद्वारा खरिद गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । डिभिजन वन कार्यालय, म्याग्दीले सूचना प्रकाशन गरी लिएको दररेटले टिमुर, सतुवा, लोठसल्ला अम्रिसो, अलैँची लगायतका १ लाख ४ हजार ८०९ थान विरुवा विभिन्न १० सप्लायर्सबाट रु.५६ लाख १६ हजारमा सोझै खरिद गरेको छ । वितरण गर्दा एउटै व्यक्तिलाई ३६ हजार ४३० विरुवा उपलब्ध गराइएको छ । विरुवा वितरण गर्ने व्यक्ति छनौटको आधार तयार गरेको छैन । प्रतिस्पर्धात्मक तवरले खरिद गरी वितरणको आधार तयार गर्नुपर्दछ ।

८. **होमस्टे अनुदान** - होमस्टे पूर्वाधार विकास सञ्चालन, व्यवस्थापन एवं पर्यटन प्रबर्द्धनका लागि यो वर्ष ११ जिल्ला वन कार्यालयहरुबाट २७४ होमस्टेलाई रु.२७ करोड ८९ लाख २८ हजार उपलब्ध गराएका छन् । यस सम्बन्धमा देखिएका व्यहोरा निम्न छन :

८.१. होमस्टेलाई अनुदान दिन गण्डकी प्रदेशको होमस्टे पर्यटन तथा पूर्वाधार व्यवस्थापन गर्न पूँजीगत अनुदान दिने कार्यविधि, २०७५ वनाएको छ । निर्मित कार्यविधिको कानुनी आधार स्पष्ट छैन ।

८.२. मन्त्रालयवाट प्राप्त तथ्यांक अनुसार प्रदेश भित्र ६ हजार ८८५ होटलहरु संचालनमा रहेका छन् । निजि क्षेत्रवाट संचालित उक्त होटलहरु पुर्ण क्षमतामा संचालनमा नआएको अवस्थामा सरकारले निजी तथा समुहमा दर्ता भएका होमस्टेहरुलाई अनुदान दिएको, उक्त अनुदानवाट केहीले सामुदायिक भवन, पदमार्ग निर्माण गरेतापनि १५ स्वागतद्वार, १०७ दृष्यावलोकन टावर जस्ता कार्यमा समेत अनुदानको रकम खर्च गरेको छ ।

८.३. कार्यविधिका आधारमा होमस्टे सञ्चालन गर्न प्रस्ताव माग गरी वन कार्यालय, कास्कीले ३६ होमस्टेलाई रु.३ करोड ७२ लाख ८२ हजार पूँजीगत अनुदान उपलब्ध गराएको छ । ती होमस्टेहरुमध्ये पोखरा महानगरमा १३ र माछापुच्छे गाउँपालिकामा १५ रहेका छन् । प्रवेशद्वार निर्माण, ७ घरमा शौचालय तथा स्नान घर निर्माण, पिकनिक स्पोर्टस् निर्माण, टोलटोलमा डष्ट बिन वितरण, घरहरुमा सोलार बत्ती जडान, वाई-फाई जडान, डाइनिङ्ग, बाथरुम निर्माण जस्ता कार्यमा अनुदान रकम परिचालन भएको उल्लेख गरेका छन् ।

जिल्ला वन कार्यालय, तनहुँले प्रत्येक स्थानीय तहमा कम्तीमा १ परियोजना पर्ने गरी आयोजना छनौट गर्नुपर्ने उल्लेख गरी होमस्टे सञ्चालन गर्न ४७ होमस्टेहरुलाई रु.४ करोड ८५ लाख ७९ हजार उपलब्ध गराएको छ ।

८.४. होमस्टे सञ्चालन कार्यविधि, २०७५ को दफा ५ बमोजिम होमस्टे सञ्चालनको लागि तोकिएको आधारभूत मापदण्ड पूरा भएमा मात्र होमस्टे दर्ता गरिने उल्लेख छ । डिभिजन वन कार्यालय, पर्वतले ४८ होमस्टेलाई रु.४ करोड २० लाख ५८ हजार उपलब्ध गराएको छ । होमस्टे सञ्चालन गर्नको लागि न्यूनतम मापदण्ड भित्र पर्ने वेन्च, लो वेड, सिरक कभर, सिरक, टावेल, चेयर, आदि अनिवार्य हुनुपर्नेमा २ होमस्टेलाई उक्त सामानहरु खरिद गर्न रु.९ लाख ४२ हजार, ६ होमस्टेलाई इन्टरनेट जडान गर्न रु.१२ लाख ७८ हजार, १ होमस्टेलाई प्लाष्टिक कुर्सी खरिदमा रु.१ लाख ९७ हजार अनुदान दिएको छ ।

डिभिजन वन कार्यालय, म्याग्दीले ३ होमस्टेलाई इन्टरनेट जडान गर्न रु.५ लाख ८० हजार र जिल्ला वन कार्यालय, लमजुङ्गले ६ होमस्टेलाई रु.६० लाख अनुदान दिइसकेपछि पुनः फर्निचर खरिद गर्न प्रति होमस्टे रु.५ लाखको दरले रु.३० लाख अनुदान दिएको छ ।

८.५. फिल्ड अध्ययन गरी होमस्टे छनौट गर्नुपर्नेमा दर्ता मात्र गरेको आधारमा छनोट गरेको छ । स्याङ्जा जिल्लामा कुल ४४ होमस्टेलाई रु. ४ करोड ९० लाख ४१ हजार अनुदान दिएकोमध्ये रु.२ करोड ५ लाख

अनुदान दिएका १७ होमस्टे गल्याङ नगरपालिका भित्र रहेको देखियो । एउटै नगरपालिकामा १७ होमस्टे सञ्चालन हुन सक्ने आधार विश्लेषण नगरी होमस्टे छनौट गर्दा उक्त रकम होमस्टेको अवधारणा विपरीत व्यक्तिगत प्रयोजनको लागि प्रयोग हुन सक्ने अवस्था देखिएको छ ।

८.६. पूँजीगत अनुदान दिने कार्यविधि, २०७५ मा होमस्टेको योगदान न्यूनतम २० प्रतिशत र सम्बन्धित स्थानीय तहको योगदान न्यूनतम १० प्रतिशत रहने उल्लेख छ । सो व्यवस्था अनुसार वन कार्यालय, स्याङ्जाले ३९ होमस्टेलाई कार्यसम्पन्न रकमको बढीमा ७० प्रतिशतले हुने रु.३ करोड ८६ लाख ८७ हजार मात्र भुक्तानी गर्नुपर्नेमा रु.४ करोड ३४ लाख १९ हजार भुक्तानी गरेकोले रु.४७ लाख ३२ हजार बढी भुक्तानी गरेको छ ।

८.७. कार्यविधिमा होमस्टे सञ्चालनका लागि आधारभूत मापदण्ड तोकेको छ । अनुदान दिएका म्यागदीको एक होमस्टेको अनुगमन गर्दा होमस्टे संचालन मापदण्डमा उल्लेख भए अनुसार शौचालय, स्नान घर, भूइँमा राखेको कार्पेट, राडी, कुर्सी, टेबुल, डोरम्याट, साबुन, रुमाल आदिको राम्रो व्यवस्था नभएको र उक्त होमस्टे व्यवस्थित रुपमा सञ्चालनमा रहेको देखिएन ।

८.८. होमस्टेहरु व्यावसायीक रुपमा दर्ता भई आय आर्जन गर्ने र मुनाफा कमाउने प्रकृतिका समेत भएको, स्थानीय रुपमा आय आर्जन गर्ने अवस्थामा स्थानीय तहबाट साझेदारीमा कार्यक्रम सञ्चालन भई स्थानीय तहको आयस्रोत वृद्धि हुने अवस्थालाई समेत मध्यनजर गरी अनुदान दिनुपर्नेमा लक्षित प्रतिफल निश्चित बर्गमा मात्र पुग्ने, मन्त्रालय र कार्यालय एवं स्थानीय तहबाट अनुदान उपलब्ध गराउँदा दोहोरो समेत पर्ने अवस्था रहेकोले निश्चित बर्गलाई मात्र फाइदा हुनेगरी यस्तो अनुदान बितरण पद्धतिमा सुधार हुनुपर्ने देखिन्छ । होमस्टेलाई अनुदान उपलब्ध गराउने नीतिमा पुनरावलोकन गर्नुपर्दछ ।

भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, पर्वत

९. **उपभोक्ता समितिको कार्य** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ मा उपभोक्ता समितिको काम निर्माण व्यवसायीवाट गर्न नहुने उल्लेख छ । भू-तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, पर्वतले शालिग्राम संग्रहालय निर्माणको लागि उपभोक्ता समितिलाई रु.७३ लाख ६५ हजार भुक्तानी दिएको छ । कुल लागत अनुमान रु.९५ लाख २ हजार रहेको उक्त कार्यको सम्पूर्ण काम एक इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रा.लि. काठमाडौबाट गराएको छ । यस काममा टनेल निर्माण समेत गर्ने भएकोले जटिल प्रकृतिको कार्य भएको र उपभोक्ता समिति मार्फत गर्न नहुने अवस्थामा उपभोक्ता समिति मार्फत गराएको र उपभोक्ता समितिले समेत निर्माण व्यवसायी प्रयोग गरी कार्य गराएको हुदा उक्त कार्य नियमसम्मत देखिएन ।

- **बेरुजू स्थिति –** मन्त्रालय तथा मातहतका समेत ३० निकायमा रु. ५ करोड ८१ लाख ७२ हजार वेरुजु देखिएकोमा प्रारम्भिक प्रतिवेदन उपलब्ध गराएपछि ४ निकायले रु. ५५ लाख २२ हजार फछ्यौट गरेकोले रु. ५ करोड २६ लाख ५० हजार बेरुजू देखिएको छ । सो मध्ये रु. ५ लाख २१ हजार पेश्की वाँकी रहेको छ । यससम्बन्धी विवरण **अनुसूची-१०** मा रहेको छ ।

भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय

प्रदेशभित्रको भूमि प्रशासन र जग्गा नापजाँच, कृषि उत्पादन, पशु विकास तथा खाद्य पोषण सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानुन, मापदण्ड र योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने उद्धेश्यले यस मन्त्रालयको स्थापना भएको हो ।

यो वर्ष २६ कार्यालयको विनियोजन रु.१ अर्ब ४० करोड ६३ लाख ६१ हजार, राजस्व रु. ८४ लाख ६३ हजार, धरौटी रु.४८ लाख ३० हजार र अन्य कारोवार रु १० लाख ९७ हजार समेत रु. १ अर्ब ४२ करोड ७ लाख ५१ हजारको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन्:

१. **समग्र वित्तीय कार्यसम्पादन -** मन्त्रालयको लागि यो बर्ष रु.९४ करोड ५९ लाख १८ हजार विनियोजन भएकोमध्ये रु.४९ करोड ७८ लाख ९९ हजार (५२ प्रतिशत) खर्च भएको देखिन्छ । चालुतर्फ रु. ४५ करोड ६० लाख ९९ हजार (५४ प्रतिशत) र पूँजीगततर्फ रु.४ करोड १८ लाख (३८ प्रतिशत) मात्र बजेट खर्च भएको छ । बजेट व्यवस्थापन गर्ने तर निर्धारण गरेका कार्यक्रम सञ्चालन नहुनाले प्रगतिमा असर परेको देखिन्छ । बजेट र कार्यक्रम अनुरुप कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

२. **नीति कार्यान्वयन -** वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा यस मन्त्रालय अन्तर्गत प्रदेश स्तरीय साझेदारी कार्यक्रम, कृषि वीमा विस्तार, मूल्य श्रृंखलाका कृषि, पशुपंछी तथा जडीबुटी व्यवसाय परियोजना निर्माण, मुख्यमन्त्री वातावरणमैत्री कृषि गाउँ कार्यक्रम सञ्चालन, एक सहकारी एक नमूना उत्पादन कार्यक्रम, दुग्ध प्रशोधन केन्द्र स्थापना, भूमी बैंकको स्थापना गरी चक्लाबन्दीमा आधारित खेती प्रणालीमा जोड, छुट जग्गा दर्ता र पुनः नापी गरी सार्वजनिक निजी जग्गा यथार्थ अभिलेखीकरण गर्ने उल्लेख भएकोमा उपरोक्त कार्यहरु भएको पाइएन ।

कृषि उत्पादन, पशु विकास तथा खाद्य पोषण सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानुन, मापदण्ड र योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, चरण तथा खर्क सम्बन्धी प्रादेशिक नीति तथा कानुन तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, भूमि व्यवस्थापन, भूमि प्रशासन र जग्गा नापजाँच, भूमिसुधार, भू-उपयोग, कार्यान्वयन र नियमन, जग्गादर्ता, रजिष्ट्रेशन, जग्गाधनी प्रमाण पूर्जा, दाखिल खारेज, स्वामित्व हस्तान्तरण सम्बन्धी नीति तथा मापदण्ड तर्जुमा र कार्यान्वयन लगायतका बिषयहरु कार्यान्वयन हुन सकेको छैन । त्यस्तै वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा उल्लेखित खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी नीति, पशु विकास सम्बन्धी नीति, भू-उपयोग नीति, सहकारी तथा गरिबी निवारण सम्बन्धी नीति तर्जुमा गर्ने व्यहोरा प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रम र वार्षिक बजेटमा उल्लेख गरेकोमा उल्लेखित नीतिहरु तयार गरेको छैन । नीतिगत प्रतिबद्धताको कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

३. **कृषि कार्यक्रम र नतिजा -** मन्त्रालयले कुनै संस्था तथा व्यक्तिलाई लागत साझेदारीको आधारमा अनुदान दिँदा सोबाट भएको प्रगति विवरण लिई जुन कामको लागि रकम दिएको हो सो काममा खर्च भएको र लेखापरीक्षण गराएको सम्वन्धमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था छ । यो वर्ष मन्त्रालयले कृषि एवं पशुपंक्षी फर्मको पूर्वाधार सुदृढीकरण अनुदान, मुख्यमन्त्री वातावरणमैत्री नमूना गाउँ कार्यक्रम, मेशिनरी औजार, हाट बजार, बजार सेड, भवन निर्माण, बजारीकरण, सडक पूर्वाधार, भण्डारण, बधशाला निर्माण, जग्गा चक्लाबन्दी, पावर ट्रिलर, स्प्रेयर, ट्रयाक्टर, उपकरण, डिफ्रिज, लगायतका कार्यक्रममा लागत साझेदारीको आधारमा विभिन्न व्यक्ति तथा समुहलाई रु.३७ करोड २७ लाख ३८ हजार अनुदान वितरण गरेको छ । मन्त्रालय कानुन, नीति, मापदण्ड र कार्यविधि बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउने निकाय भए तापनि कार्य सञ्चालन स्तरका सीप विकास तालिम, कर्मचारी तालिम, यन्त्र उपकरण खरिद गरी हस्तान्तरण तथा अनुदान वितरण जस्ता कार्यक्रम समेत आफै सञ्चालन गरेको छ ।

केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय तह समेतका सरकारवाट कृषिमा अनुदान उपलव्ध गराउदै आएको भएतापनि समग्रमा ५ वर्षको अवस्था विष्लेषण गर्दा ५१ अर्व २० करोड अनुदान उपलव्ध गराएको देखिन्छ । कृषिमा सरकारले दिएको अनुदान प्रत्येक वर्ष वृद्धि भइरहेको अवस्थामा कृषकहरु आत्मनिर्भर हुँदै जानुपर्नेमा कृषिजन्य उपजको वृद्धि वाट आत्मनिर्भरता हुन नसकेको स्थिति छ । फलस्वरुप ५ वर्षको अवधिमा कृषिजन्य वस्तुमा रु. ७ खर्व ८१ अर्वको आयात भएको छ । कृषि सामाग्री आयातमा सरकारले राजस्व छुट समेत दिएको देखिन्छ । यो तथ्यांकले कृषि अनुदानको रकम लक्षित वर्गमा पुगी प्रतिफल प्राप्त

भएको देखिदैन । तसर्थ हालको अनुदान वितरणको प्रक्रियाको मूल्याङ्कन गरी सुलभ ऋण, ब्याज अनुदान, उत्पादित कृषि उपज एवं पशुजन्य उत्पादनमा आधारित अनुदान जस्ता प्रक्रियाबाट वास्तविक किसानको जीवनस्तर उकास्ने गरी परिवर्तनको अनुभूति पुऱ्याउने नीति निर्माण गर्नुपर्दछ ।

४. **एकद्धार पद्धति -** कृषि, पशु तथा मत्स्य विकास कार्यक्रमको अनुदान एकद्वार प्रणालीबाट सञ्चालन हुँदा पारदर्शीता हुने र दोहोरो वितरणको अवस्था रहदैन । संघीय सरकार, प्रदेश मन्त्रालय, पशु तथा मत्स्य विकास निर्देशनालय, कृषि विकास निर्देशनालय, भेटेरीनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र, प्रधानमन्त्री कृषि आयोजना तथा स्थानीय निकाय समेत ८ स्थानबाट स्पष्ट नीति तथा कार्यक्रम र सीमा निर्धारण नगरी एकै प्रकृतिका अनुदान कार्यक्रममा अनुदान दिने गरेको र दिएको अनुदानको केन्द्रिकृत अभिलेख राख्ने नगरेबाट अनुदानको सदुपयोग तथा कृषि उपज प्रतिस्थापनमा परेको प्रभावको विश्लेषण हुने गरेको छैन । स्पष्ट कार्यक्रम र नीति तथा सीमा निर्धारण गरी एकद्वार प्रणालीबाट अनुदान दिने र दिएको अनुदानको उपयोग र उपलब्धी सम्बन्धमा पारदर्शीता कायम गर्नुपर्दछ ।

५. **कार्यक्रम अनुदान -** मन्त्रालयबाट २०७५।७६ मा ७५९ वडामा कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र, ८५ पालिकामा कृषि हाटबजार, ११ जिल्लामा हटिकल्य विस्तार, मुख्यमन्त्री नमूना कृषि कार्यक्रम साझेदारीमा कोल्ड स्टोर सहकारीलाई अनुदान पशुवधशाला र प्राङगारिक मल उत्पादनको लागि २८३ संस्थालाई रु. ३६ करोड ३४ लाख १८ हजार अनुदान दिएको छ ।

साझेदारीमा कोल्ड स्टोर कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५ को दफा ९ मा अनुदानग्राहीले कम्तिमा २० वर्षसम्म अविच्छिन्न रुपमा कोल्ड स्टोर सञ्चालन गर्नुपर्ने व्यवस्था भएपनि २६ साझेदारसंग १० वर्षको लागि मात्रै संझौता गरेको पाइयो । कूल अवधिको ५० प्रतिशत कम अवधिको लागि भएको सम्झौतामा अनुदानग्राहीबाट १० बर्ष मात्रै आयोजना सञ्चालन भएको खण्डमा अनुदानको सही सदुपयोग नहुने एवं कार्यविधिको पालना समेत नभएकोले बाँकी १० बर्षका लागि कोल्ड स्टोर सञ्चालन गर्नुपर्ने गरी निगरानी र अनुगमनको व्यवस्थालाई प्रभावकारी वनाई कोल्डस्टोर संचालन गराउने व्यवस्था गराउनुपर्दछ ।

कार्यविधि वमोजिम एक ट्राउट फर्मलाई कूल लागत रु.३६ लाख २५ हजारको ७० प्रतिशतले रु.२५ लाख ३७ हजार अनुदान भुक्तानी गर्नुपर्नेमा रु.३० लाख दिएकोले बढी भुक्तानी भएको रकम रु.४ लाख ६३ हजार र अर्को ट्राउट फर्मलाई २०७५।३।२४ मा ताराखोला गाउँपालिकावाट रु.१ लाख ९६ हजार भुक्तानी दिएकोमा सोही प्रयोजनको लागि मन्त्रालयबाट समेत रु.३ लाख ८२ हजार भुक्तानी भएकोले दोहोरो रकम समेत रु.८ लाख ४५ हजार असुल गर्नुपर्दछ ।

६. **दोहोरो अनुदान** - कृषि, पशुपन्छी तथा मस्त्य नमूना फार्म कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५ को दफा ९ मा विगतका वर्षहरुमा सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाबाट अनुदान पाइसकेका आवेदकहरुलाई मूल्याङ्कन प्रक्रियामा समावेश नगरिने व्यवस्था छ । मन्त्रालय र एक कृषि फर्म बीच रु.१ करोडको सम्झौता भएको छ । कृषि ज्ञान केन्द्र पर्वतबाट २०७५।७६ मा सोही फर्मलाई रु. २ लाख अनुदान दिएको पाइयो । छनौट पूर्व स्थलगत अनुगमन गर्नुपर्ने व्यवस्था हुँदा समेत दुई निकायबाट एउटै फर्म वा व्यक्तिलाई अनुदान दिएको छ ।

एउटै अनुदानग्राहीलाई एकभन्दा बढी निकायबाट अनुदान दिएकोले एउटै कार्यको दोहोरो कार्यसम्पन्न बनाई कार्यविधि विपरीत समेत हुने गरी मन्त्रालयबाट रु.९३ लाख ६३ हजार भुक्तानी भएकोले सम्वन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाई दोहोरो अनुदान रकम असुल गर्नुपर्दछ ।

मन्त्रालय र एक दुग्ध उत्पादन सहकारी संस्था लिमिटेडवीच २०७६।०३।१५ भित्र कार्यसम्पन्न गर्ने गरी २०७६।२।३० गते रु.१५ लाखको अनुदान रकममा सम्झौता भएकोमा उक्त सहकारी संस्थाले भेटेरीनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र, बाग्लुङवाट २०७६।१।३१ मा सोही प्रयोजनको लागि रु.१ लाख ६३ हजार भुक्तानी दिएकोछ । यसरी एउटै अनुदानग्राहीलाई एकभन्दा बढी निकायबाट अनुदान उपलव्ध गराएको छ । एउटै कार्य गरी सोही कार्य वापत मन्त्रालयबाट समेत रु.८ लाख ७८ हजार भुक्तानी भएकोले वढी रकम असुल गर्नुपर्दछ ।

७. **शीत भण्डार** - साझेदारीमा कोल्ड स्टोर स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५ को दफा ७ मा अनुदानग्राहीले शीत भण्डारको डिजाइन तथा लागत अनुमान सहित पेश गरेको प्रस्तावनाको आवेदन मूल्याङ्कन गरी छनौट गर्ने व्यवस्था छ । म्याग्दीको एक एग्रो ग्रुप प्रा.लि.लाई पोखरा बुढी बजारमा १ हजार

५०० मेट्रिक टन क्षमताको कोल्ड स्टोर निर्माणको लागि रु.२ करोड ५० लाख अनुदान दिने निर्णय भएको पाइयो । उक्त प्रा.लि.ले प्रस्तावनामा उल्लेख गरेअनुसार १ हजार ५०० मेट्रिक टन भण्डारण क्षमताको कोल्ड स्टोर निर्माण गर्न नसकिने भनि ५०० मे.टन क्षमताको कोल्ड स्टोर निर्माण गर्न निवेदन दिएको छ । १ हजार ५०० मे.टन क्षमताको कोल्ड स्टोरका लागि रु २ करोड ५० लाख अनुदान दिने निर्णय भएकोमा ५०० मे. टन क्षमताको मात्र निर्माण भएकोले आनुपातिक रुपमा रु.७९ लाख ६२ हजार भुक्तानी दिनुपर्नेमा रु.२ करोड ३८ लाख ८६ हजार भुक्तानी भएकोले बढी भुक्तानी भएको रु.१ करोड ५९ लाख २४ हजार सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाई असुल गर्नुपर्दछ ।

८. **बढी अनुदान** - साझेदारीमा कोल्ड स्टोर सञ्चालन कार्यविधि, २०७५ को अनुसूची-३ मा प्रस्तावित आयोजनाको कूल खर्चमा अनुदानग्राहीको तर्फबाट व्यहोर्ने रकम समेत उल्लेख गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । अनुदानग्राहीहरुले पेश गरेको ३० आवेदन मध्ये २ अनुदानग्राहीलाई मन्त्रालयले निर्णय गरेको रकम तथा प्रस्तावमा माग गरेको भन्दा रु.१५ लाख ३२ हजार बढी अनुदान रकम स्वीकृत गरी भुक्तानी दिएको पाइयो । यसरी माग गरेकोभन्दा बढी रकम स्वीकृत गरी सम्झौता गर्ने तथा भुक्तानीको लागि सिफारिस गर्ने पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाई बढी अनुदान दिएको रकम असुल गर्नुपर्दछ ।

९. **कार्यविधि विपरीत अनुदान** - कृषि, पशुपन्छी तथा मत्स्य नमूना फार्म कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५ को दफा ९ मा विगतका वर्षहरुमा सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाबाट अनुदान पाइसकेका आवेदकहरुलाई मूल्याङ्कन प्रक्रियामा समावेश नगरिने उल्लेख छ । मन्त्रालयले कास्कीका एक कुखुरा फर्मका संचालकलाई फर्म सञ्चालन गर्नको लागि रु. १ करोड पेश्की दिएको पाइयो । कार्यविधिमा अनुदानग्राहीलाई पेश्की दिने प्रावधान नरहेकोमा पनि पेश्की दिएको देखिदा पेश्की दिनेलाई जिम्मेवार वनाउनुपर्दछ । संचालकले सन् २०१२ जुन २२ मा व्यवसायिक कृषि व्यापार आयोजना काठमाण्डौंबाट एक पोल्ट्री प्रा.लि.को नाममा रु.३९ लाख ७५ हजार अनुदान लिएको व्यहोरा सम्बन्धित निकायबाट प्राप्त भएको छ । एउटै व्यक्तिले दुइवटा फर्म वनाई विभिन्न निकायबाट अनुदान लिई पटक पटक लाभान्वित भएको देखियो । सन् २०१२ मा अनुदान लिएको फर्म हाल अर्कै नामबाट सञ्चालन भएको छ । उक्त मितिमा दुई पक्षबीच भएको सम्झौतामा आयोजना कति बर्ष सञ्चालन गर्नुपर्ने उल्लेख भएको थियो सो सम्बन्धमा मन्त्रालयले आवश्यक छानबिन गरी कार्यविधि विपरित दिएको अनुदान रकम असुल गर्नुपर्दछ ।

१०. **नमूना कृषि गाउँ अनुदान** - मुख्यमन्त्री वातावरणमैत्री नमूना कृषि गाउँ कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५ को ७ मा सम्भाव्य र आवश्यक क्षेत्रहरुमा सहकारी सँस्थाबाट वातावरणमैत्री नमूना कृषि गाउँ स्थापनामा सहयोग पुऱ्याउन अनुदान दिन कम्तीमा ३५ दिनको म्याद दिई राष्ट्रिय पत्रिका मार्फत प्रस्ताव आव्हान गरी सूचना प्रकाशन गर्नुपर्ने उल्लेख भएकोमा सूचना प्रकाशन नै नगरी वातावरणमैत्री नमूना कृषि गाउँ छनौट गरेर ११ जिल्लामा मुख्यमन्त्री वातावरणमैत्री नमूना कृषि गाउँ अनुदानको लागि १५ कृषि उत्पादक सहकारी सँस्था र २१ विभिन्न कृषि समूहवीच रु.८ करोड ९६ लाख ६८ हजारमा सम्झौता गरी रु.८ करोड ५८ लाख २१ हजार खर्च लेखेको छ । यसरी खर्च लेख्न मिल्ने देखिदैन ।

यसै गरी अनुदान दिएका कार्यक्रमको अनुगमन गरी कार्य प्रगतिको आधारमा कार्यसम्पन्न रकमको ८५ प्रतिशतसम्म अनुदान उपलब्ध गराउन सकिने उल्लेख भएकोमा कार्य प्रगति तथा कार्यसम्पन्न परिमाण कम भएको अवस्थामा समेत बढी रकम भुक्तानी दिएको रु.८ लाख ४७ हजार असुल गर्नुपर्दछ ।

११. **शतप्रतिशत अनुदान** - स्थानीय तहसंगको साझेदारीमा कृषि बजार केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन निर्देशिका, २०७५ को दफा ५ मा अनुदान माग गर्ने साझेदार निकायसंग कम्तिमा १५ प्रतिशत म्याचिङ्ग फण्ड भएको र भवन निर्माणको कार्ययोजनामा कम्तिमा १५ प्रतिशत लागत अंश व्यहोर्ने क्षमता भएको साझेदार हुनुपर्ने उल्लेख छ । कृषि विकास निर्देशनालय, पोखराबाट छनौट भई सम्झौता भएका ५ थोक हाटबजार तथा सङ्कलन केन्द्रले निर्देशनालयबाट कूल कार्यसम्पन्न प्रतिवेदन एवं सम्झौता बमोजिम ८५ प्रतिशतले हुने रु.७७ लाख ११ हजार र बाँकी १५ प्रतिशत रकम सम्बन्धित स्थानीय तहबाट लिएको पाइयो । परियोजनामा साझेदार निकायको समेत अपनत्व सिर्जना गर्ने उद्देश्यबाट प्रदान गरिने अनुदानमा १०० प्रतिशत नै सरकारी कोषबाट खर्च भएको छ । कार्यविधि विपरीत १५ प्रतिशत अनुदान रु.१४ लाख ५५ हजार वढी दिएकोले उक्त रकम असुल गर्नुपर्दछ ।

१२. **कार्यविधिको पालना** - लाभग्राहीलाई कार्य सम्पन्न रकमको आधारमा ७० प्रतिशत अनुदान दिनुपर्नेमा पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास निर्देशनालयले लाभग्राहीले ल्याएको सामान तथा निर्माणको विलका आधारमा ७० प्रतिशत अनुदान दिने गरेको पाइयो । यो वर्ष १५८ मोडेल फर्म, १७ चिस्यान केन्द्र, ४ हाटबजार, २ बधशाला, ६ मूल्य श्रृङ्खला र पास्चराइजेशन समेतमा रु.१० करोड ४८ लाख २७ हजार अनुदान दिएकोमा ३ अनुदानग्राहीको परियोजना प्रस्तावना, लागत अनुमान तथा सम्झौतामा समेत उल्लेख नभएको प्रारम्भिक वातावरणीय मूल्याङ्कन अनुदानमा रु.१६ लाख ९५ हजार भुक्तानी दिएको छ । यसै गरी मोडेल फार्म संचालन कार्यविधि, २०७५ मा विगत वर्षहरुमा अनुदान पाइसकेका अनुदानग्राहीलाई मुल्यांकन प्रकृयामा नै समावेश नगरिने उल्लेख भएकोमा मनाङ र लमुजङका २ फार्मलाई अन्य सरकारी निकायवाट अनुदान लिईसकेकोमा पुनः एउटै कार्यमा रु.८ लाख १० हजार दोहोरो भुक्तानी दिएको देखिएकोले सम्वन्धितलाई जिम्मेवार वनाई उक्त रकम असुल गर्नुपर्दछ ।

१३. **टनेल निर्माण** - प्रोटेक्टेड हर्टिकल्चर प्रविधि विस्तार कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७४ को दफा ५ बमोजिम उच्च मूल्य जाने तरकारी वाली तथा तरकारी बेर्ना उत्पादनका लागि ग्रिन हाउस, अन्य प्लाष्टिक टनेल निर्माण कार्यमा सरकारका तर्फबाट सहयोग पुऱ्याउन अनुदान दिने उद्देश्यले जिल्लागत प्रकार समेत तोकी कम्तीमा ३० दिनको म्याद दिई राष्ट्रिय पत्रिका मार्फत सूचना प्रकाशन गरी प्रस्ताव आव्हान गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यविधि बमोजिम १ हजार ५०० वर्गमिटर जमिन हुनुपर्ने, १५ बर्षसम्म उक्त जमिन निजि वा भाडामा लिएको हुनुपर्ने जस्ता प्रावधान रहेपनि यस सम्बन्धी कुनै प्रक्रिया पूरा नगरी ३ फर्मलाई अनुदान दिएको पाइयो । गण्डकी प्रदेश भित्रका कृषक समूहबीच प्रतिस्पर्धा गराई छनौट भएका कृषकलाई तोकिएको अनुदान दिनुपर्नेमा सिधै राइनास नगरपालिका लमजुङका कृषकलाई अनुदान दिएको छ । यसरी प्रतिस्पर्धा र अनुदान दिने आधार बेगर रू.४९ लाख २५ हजार अनुदान दिएको छ । साथै सम्बन्धित नगरपालिकाबाट कार्यसम्पन्न भएको सिफारिस प्राप्त भएको छैन । मन्त्रालयबाट लागत लाभ मूल्याङ्कन गरेको र अनुदान प्राप्त गरेपछि कम्तीमा १० बर्ष अविछिन्न रुपमा प्रस्ताव र सम्झौता अनुसार व्यवसाय सञ्चालन गर्नुपर्ने शर्त रहेपनि यी कृषकको अद्यावधिक लगत रहेको पाइएन ।

१४. **राहत वितरण -** यो वर्ष भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र म्याग्दीले मुस्ताङमा भएको अत्याधिक हिमपातका कारण लोमान्थाङ, ल्होधेकर दामोदरकुण्ड, बारागुङ, घरपझोङ र थासाङका ३८९ घरपरिवारका ५ हजार २६ गोटा पशुपन्छी मरी क्षति भएकोले रु.४९ लाख २५ हजार राहत उपलब्ध गराएको पाइयो । प्रदेश सरकारको घोषित नीति अनुसार कृषि तथा पशु वीमाको कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न नसक्दा क्षतिको रकम व्ययभार परेको छ । वीमा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुनुपर्दछ ।

१५. **भूमि व्यवस्थापन** - भूमिमा रहेको दोहोरो स्वामित्वको अन्त, किसानको हितलाई ध्यानमा राखि वैज्ञानिक भूमि व्यवस्थापन, जग्गाको चक्लाबन्दी गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, भू-उपयोग नीति तथा कानुन, भूमिको उत्पादनशीलता र समुचित उपयोग, कृषकका लागि कृषि सामग्री, कृषि उपजको उचित मूल्य र बजारमा पहुँचको व्यवस्था गर्न प्रदेश सरकारले भूमि व्यवस्थापन गरी जग्गाको अभिलेख व्यवस्थित गर्नुपर्दछ ।

- **बेरुजू स्थिति –** मन्त्रालय तथा मातहत समेत २६ निकायमा यो वर्ष रु. ८ करोड १ लाख ७२ हजार वेरुजु देखिएकोमा प्रारम्भिक प्रतिवेदन उपलब्ध गराएपछि ६ निकायवाट रु. ६४ लाख ४९ हजार फछ्यौंट गरेकोले रु. ७ करोड ३७ लाख २३ हजार बेरुजू बाँकी रहेको छ । सो मध्ये रु. ८ लाख ५० हजार पेश्की बाँकी रहेको छ । यससम्बन्धी विवरण अनुसूची १० मा रहेको छ ।

भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय

प्रदेश स्तरको सडक, उर्जा, विद्युत, सिँचाई, खानेपानी जल उत्पन्न प्रकोप (नदी तथा पहिरो) व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान नीति, कानुन, मापदण्ड, गुरुयोजना तर्जुमा, समन्वय र नियमन गर्ने उद्देश्यले यस मन्त्रालयको स्थापना भएको हो ।

यो वर्ष ३३ कार्यालयको विनियोजन रु.७ अर्ब ५८ करोड ७३ लाख १६ हजार, राजस्व रु. १ अर्ब ३६ करोड २९ लाख ३३ हजार, धरौटी रु.३५ करोड २८ लाख ९९ र अन्य कारोवार रु १२ लाख ४४ हजार समेत रु. ९ अर्ब ३० करोड ४३ लाख ९२ हजारको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । सो कारोबारको लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

१. **नीति कार्यान्वयन** -गण्डकी प्रदेश (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७४ मा उल्लेख भएका प्रदेश स्तरको उर्जा, विद्युत, सिंचाइ, खानेपानी, जलउत्पन्न प्रकोप (नदी तथा पहिरो) व्यवस्थापन सम्वन्धी अध्ययन अनुसन्धान, नीति, कानुन, मापदण्ड, राष्ट्रिय जलस्रोत नीति, जलाधार संरक्षण नीति, यातायात व्यवस्था नीति, बिपद् व्यवस्थापन नीति, प्रदेश लोकमार्ग सम्वन्धी नीति, राष्ट्रिय भवन संहिता निर्माण, जग्गा एकीकरण सम्बन्धी नीति, सडक सुरक्षा नीति, प्रादेशिक शहरी विकास तथा आवास नीति तर्जुमा गर्ने तथा सोको कार्यान्वयन गर्न आवश्यक प्रादेशिक विद्युत ऐन, प्रादेशिक जलस्रोत ऐन लगायतका कानुन तथा कार्यबिधि तर्जुमा जस्ता कार्यहरु हुन सकेको देखिएन ।

२. **बजेट विनियोजन र खर्च** - विनियोजन विधेयक, २०७५ अनुसार २०७५।७६ को लागि रु. १० अर्ब ८८ करोड ७२ लाख विनियोजन भएकोमा रकमान्तर गरी रु. १२ अर्ब १३ करोड ९४ लाख वजेट कायम भएकोमा रु.७ अर्ब ५८ करोड ७१ लाख खर्च भई बजेटको ६२.५० प्रतिशत खर्च भएको छ । विनियोजित वजेटमध्ये रु.४ अर्ब ५५ करोड २३ लाख खर्च भएको देखिएन । लक्षित कार्यक्रमहरु संचालन गरी वजेटको सदुपयोग गर्नुपर्दछ ।

३. **ढिला अख्तियारी** - प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा १५(२) मा तालुक निकायले विनियोजन ऐन जारी भएको ७ दिनभित्र अख्तियारी बाँडफाँड गरी सम्बन्धित कार्यालयलाई जानकारी दिनुपर्ने र एक पटक बाँडफाँड गरिसकेपछी पटक पटक बाँडफाँड गर्न नसकिने उल्लेख छ । मन्त्रालयले यस वर्ष शुरु अख्तियारी दिइसकेपछि पटक पटक गरी अख्तियारी दिएको छ । अख्तियारीमध्ये २०७६ जेष्ठ र असारमा मात्र कुल रु.२ अर्ब ७० करोड ४९ लाख दिएको छ । समयमा अख्तियारी उपलव्ध नगराउदा कार्यसञ्चालनमा कठिनाई हुने एवं छोटो समयमा खर्च गर्नुपर्दा निर्माण कार्यको गुणस्तर नहुने भएकोले समयमै अख्तियारी दिने व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ ।

४. **अवण्डा** - प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा १५(२) मा विनियोजन ऐनको अनुसूचीमा उल्लेखित रकम तालुक निकायले विनियोजन ऐन जारी भएको ७ दिनभित्र बाँडफाँड गरी सम्बन्धित कार्यालयलाई जानकारी दिनुपर्ने र एक पटक बाँडफाँड गरिसकेपछि पटक पटक बाँडफाँड गर्न नसकिने उल्लेख छ । मन्त्रालयले पटक पटक अख्तियारी दिएको देखिन्छ । एकैपटक अख्तियारी नदिएको कारण रु.१ अर्ब १५ करोड ३५ लाख ४१ हजार अवण्डाको रुपमा रहेको देखियो । यस्तो कार्यमा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ ।

५. **रकमान्तर** - प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा १७ मा विनियोजन ऐनमा तोकिएको कुनै शीर्षकमा रकम नपुग भएमा सो नपुग भएको रकम कुनै शीर्षकमा बचत हुने भएमा विनियोजन ऐनमा तोकिएको सीमाभित्र रही आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले रकमान्तर गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । तीन शीर्षकमा शुरु विनियोजनमा रकमान्तरवाट थप गरी अन्तिम बजेट कायम गरेतापनि आर्थिक वर्षको अन्त्यमा शुरु विनियोजित रकम नै खर्च नभई वित्तीय प्रगति न्यून देखिएको छ ।

(रु. हजारमा)

व.उ.शि.नं.	शुरु वजेट	रकमान्तरवाट थप	अन्तिम वजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
७०४३६३११४	७९८८०	८५११	८८३९१	१९५६०	२२.१३
७०४३६३५१४	३११०८००	९२०८५८	४०३१६५८	२४८८८६५	६१.७३
७०४३६३९१४	४०९९७०८	४८२३२९	४५८२०३७	३०६२४८०	६६.८४

योजना र बजेटमा उल्लेखित कार्यक्रमको तोकिए वमोजिम वित्तिय तथा भौतिक प्रगति हासिल गर्नुपर्दछ ।

६. **खरिद योजना** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ७ तथा नियम ८ बमोजिम मन्त्रालयले एक वर्षभन्दा बढी अवधिसम्म सञ्चालन हुने आयोजनाको लागि खरिद गर्दा वा वार्षिक १० करोड रुपैयाँभन्दा बढी रकमको खरिद गर्दा खरीदको गुरु योजना र वार्षिक खरिद योजना तयार गर्नुपर्ने उल्लेख गरेकोमा गुरुयोजना र वार्षिक खरिद योजना बनाएको छैन । नियममा तोकिए बमोजिम योजना बनाउनु पर्दछ ।

७. **दरवन्दी र पदपूर्ति** - यो वर्ष मन्त्रालय अन्तर्गतका ३३ कार्यालयको लागि कुल ५८६ दरबन्दी रहेकोमा ४२० पदपूर्ति भई १६६ रिक्त रहेको देखिन्छ । नयाँ संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी दरबन्दी अनुसार कर्मचारीको पदपुर्ति गर्नुपर्नेमा हालसम्म प्रदेश सरकारले प्रदेश लोकसेवा आयोग समेत गठन गरेको छैन । सेवा प्रवाहमा प्रभावकारीता ल्याउन आवश्यक दरबन्दी यकिन गरी दरबन्दी अनुसार पदपूर्ति गर्नुपर्दछ ।

८. **कार्यकम कार्यान्वयन र प्रगति** - आर्थिक वर्ष २०७५।७६ को बजेटको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रीको संयोजकत्वमा बजेटको मासिक समिक्षा गरिने र प्रत्येक २ महिनामा मन्त्रीस्तरीय समस्या समाधान समिति र मुख्यमन्त्रीको अध्यक्षतामा प्रदेश स्तरीय विकास समस्या समाधान समिति गठन गरी आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रगति समिक्षा गरिने उल्लेख छ । वजेट कार्यान्वयनको अवस्था परीक्षण गर्दा प्रदेशस्तरीय सडक संजाल निर्माण गर्ने कार्यमा सडक गुरुयोजना निर्माणको आधार तयार हुदै गरेको, प्रदेश गौरवको आयोजनाको रूपमा वुढीगण्डकी, देवघाट, मर्स्याङ्दी, सालिग्राम सांस्कृतिक करीडोर निर्माण गर्ने कार्य शुरु हुने क्रममा रहेको, पोखरा चक्रपथको विस्तृत प्रतिवेदन निर्माण गर्ने कार्यमा सम्भाव्यता अध्ययनको कार्य मात्र शुरु भएको, पोखरा महानगरपालिकासंगको सहकार्यमा मेट्रोवस टर्मिनल र अन्तर वसपार्क निर्माण कार्यमा जग्गा प्राप्तिको प्रक्रिया चलिरहेको छ ।

विजयपुरमा कलात्मक पुल (आर्क, सिग्नेचर) निर्माण गर्ने, प्रादेशिक भवन निर्माण आचार संहिता तथा मापदण्ड निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने, वहुउपयोगी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन केन्द्रको स्थापना गर्ने, मनाङ, मुस्ताङ र वाग्लुङमा सौर्य उर्जाको विकास गर्न सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने जस्ता कार्य शुरुवातनै भएको छैन । प्रदेश सरकारले बजेट मार्फत घोषणा गरेका कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

९. **वार्षिक लक्ष्य तथा प्रगति** - यो बर्ष निर्मित भवनको संरचनात्मक सुधारको लागि रु.६ करोड १४ लाख ५० हजार विनियोजन भएकोमा सो सम्बन्धी कार्य भएको छैन । ३० मेशिनरी औजार खरिद गर्ने गरी कार्यक्रम तयार भएकोमा १० मात्र खरिद भएको देखिन्छ । ४ स्थानमा जग्गा विकासको कार्य गर्ने उद्देश्य रहेकोमा २ स्थानको मात्र जग्गा विकास भएको देखिन्छ । ४ पटक क्षेत्रगत नीति तर्जुमा कार्यक्रम गर्ने उद्देश्य रहेकोमा १ पटक मात्र कार्यक्रम सञ्चालन भएको छ ।

मन्त्रालयले सडक पुर्वाधार अन्तर्गत २०० कि.मी. कच्ची सडक निर्माण, १७० कि.मी. ग्राभेलस्तरमा स्तरोन्नती, १०० कि.मी. पक्की सडक निर्माण गर्ने लक्ष्य लिएकोमा क्रमशः १९६ कि.मी., ९५० कि.मी. र ६९ कि.मी., निर्माण भएको र ७ झोलुंगे पुल तयार गर्ने लक्ष्य लिएकोमा ३ झोलुंगे पुल निर्माण भएको देखिन्छ । लक्ष्य अनुसार प्रगति गर्नुपर्दछ ।

१०. **पोल खरिद** - प्रदेश सरकारले तयार गरेको काठेपोल प्रतिस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५ को दफा ७ मा काठेपोल प्रतिस्थापन कार्यमा प्रदेश सरकारबाट लगानी गरिने रकमको शेयर गण्डकी प्रदेश सरकारको नाममा आउने व्यवस्थाको लागि नेपाल विद्युत प्राधिकरणलाई लेखी पठाउने उल्लेख छ । प्रदेश सरकारले बनाएको यस कार्यविधि अन्तर्गत रही मन्त्रालयले विभिन्न सिँचाइ कार्यालयहरुबाट पोल खरिद गर्ने कार्य गरेको देखिन्छ । उक्त कार्यको लागि रु.१६ करोड ६७ लाख २४ हजार खर्च भएको विवरण पेश गरेको छ । नीति तथा कार्यक्रम, बजेट तथा कार्यविधिमा स्थानीय तहको सहकार्यमा पोल खरिद गर्ने उल्लेख भएकोमा कुनै पनि स्थानीय तहले वित्तीय सहकार्य गरेको देखिएन । नेपाल विद्युत प्राधिकरणको कार्यक्षेत्रमा प्रदेश सरकारले लगानी गरेकोमा समन्वय समेत भएको छैन । प्रदेशले लगानी गरेको रकमको शेयर एवं प्रतिफल लिने व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ ।

११. **विद्युत विस्तार** - मन्त्रालयले यो वर्ष विद्युत सेवा नपुगेका विभिन्न ठाउँमा विद्युत पुऱ्याउने उद्देश्यले रु. ७५ करोड ७० लाखको लागत अनुमान तयार गरी नेपाल विद्युत प्राधिकरणका पोखरा र बुटवल शाखालाई

काम गर्ने जिम्मेवारी दिएको छ । यो वर्ष उक्त कामको लागि रु.२५ करोड २३ लाख ८ हजार पेश्की दिएको छ । नेपाल विद्युत प्राधिकरणले गर्नुपर्ने काम यस मन्त्रालयले गरेकोमा उक्त रकमको समेत शेयर एवं प्रतिफल प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाएको छैन ।

१२. **स्रोतको सुनिश्चितता** - मन्त्रालयबाट प्राप्त बहुवर्षीय ठेक्काको विवरण अनुसार ४० सडकको लागि रु ९ अर्व ३७ करोड ५६ लाख ७६ हजारका बहुबर्षीय ठेक्का सम्झौता भएको उल्लेख छ । उक्त ठेक्का बहुवर्षीय ठेक्का सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५ बमोजिम कार्यान्वयन गर्न आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयबाट सहमति लिएको छैन । स्रोतको सुनिश्चित हुने गरी मध्यकालीन खर्च संरचनामा उल्लेख भएको समेत देखिदैन । मन्त्रालयले आगामी वर्षको नियमित वजेटवाट कार्यक्रम गर्ने गरी आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयवाट सहमति लिने जनाएको छ । स्रोतको सुनिश्चितता गरेर मात्र बहुवर्षीय ठेक्का लगाउनुपर्दछ ।

१३. **नर्म्स** - मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत सडक, सिंचाइ, भवन, खानेपानी, जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन, भूमिगत सिंचाइ आदि पूर्वाधार निर्माण सम्बन्धी कार्य रहेकोमा उक्त पूर्वाधारहरुको कार्य गर्ने गरी स्ट्यान्डर्ड नर्म्स र स्पेशिफिकेशन तयार गरेको छैन । नर्म्स तयार गरी खर्चमा एकरुपता ल्याई पूर्वाधार विकासको कार्य गर्नुपर्दछ ।

१४. **परामर्श सेवा** - सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा २९ अनुसार सार्वजनिक निकायमा उपलब्ध जनशक्तिबाट कुनै काम हुन नसक्ने भएमा परामर्श सेवा खरिद गर्न सक्ने र दफा ८ मा प्रतिस्पर्धा सीमित हुने गरी टुक्रा टुक्रा पारी खरिद गर्न नहुने उल्लेख छ । मन्त्रालयले यो वर्ष रु.३ करोड ९५ हजारको लागत अनुमान तयार गरी बिभिन्न १८ फर्मबाट सोझै परामर्श सेवा खरिद गरी रु.२ करोड ९६ लाख ९ हजार खर्च गरेको छ । यस सम्बन्धमा मन्त्रालय मातहत देखिएका व्यहोरा निम्न छन् :

१४.१. भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालयमा ११ जना प्राविधिक जनशक्ति उपलब्ध हुँदाहुँदै झोलुङ्गे पुल तथा सडकको सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत सर्भेक्षण, डिजाइन र लागत अनुमान तयारी जस्ता कार्य वाह्य परामर्शदाताबाट गराएको कारण मन्त्रालयको लागत खर्च बढेको छ । विभागीय जनशक्तिको उपयोग नगरी परामर्शदाताबाट काम गराएको मनासीव देखिदैन । यस्तो कार्यमा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ ।

१४.२. वार्षिक खरिद योजना स्वीकृत भई कार्यान्वयन प्रकृयामा गएका योजनाहरुको अवस्था र स्रोतको आंकलन जस्ता पक्षलाइ मध्यनजर राखेर संस्थागत अपनत्व लिनेगरी यस प्रकारका अध्ययन गरेर कार्य सम्पादन प्रक्रिया अगाडि बढाउनुपर्नेमा परामर्शदाताबाट अध्ययन गराउने, तर सोको अभिलेखिकरण नगर्ने अवस्थामा संस्थागत स्मरण जस्ता कारणले यस्ता खर्च प्रतिफलमूखी हुने अवस्था छैन ।

१४.३. शहरी विकास तथा भवन कार्यालय, गोरखाले प्रतिस्पर्धा वेगर पटक पटक १० परामर्श सेवा लिई रु.१ करोड ४ लाख ७ हजार खर्च गरेको छ भने शहरी विकास तथा भवन कार्यालय, कास्कीले ४ परामर्शसेवा वापत ६४ लाख ४९ हजार खर्च गरेको छ । उक्त प्रतिवेदन कार्यान्वयन समेत भएको छैन । सोझै परामर्श सेवा खरिद गर्ने कार्यमा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ ।

१५. **बोलपत्र र सोझै खरीदको तुलना** - यातायात पूर्बाधार निर्देशनालयले सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ७० बमोजिम खुला रुपमा आसय पत्र माग गरी विभिन्न प्याकेजका ३ ठेक्का लगाएकोमा लागत अनुमान र ठेक्का रकमको विवरण यस प्रकार रहेको छ :

(रु. हजारमा)

योजनाको नाम	लागत अनुमान	सम्झौता रकम	ल.ई.भन्दा घटी प्रतिशत
पुल तथा सडक ८ को डिटेल डिजाइन (प्याकेज १)	१००६०	४५७४	५४.५३
पुल तथा सडक ८ को डिटेल डिजाइन (प्याकेज २)	८२७०	४३५७	४७.३१
पुल तथा सडक ८ को डिटेल डिजाइन (प्याकेज ३)	७९५३	४६५५	४१.४६
जम्मा :	**२६२८४**	**१३५८७**	**४८.३१**
प्रतिस्पर्धा वेगर सोझै प्रस्ताव माग गरेका ११ डिटेल डिजाइन	**१५५२९**	**१५३४५**	**१.१८**

उपरोक्तानुसार २४ मोटरेवल पुलको डिटेल डिजाइन कार्य प्रतिस्पर्धा गर्दा लागत अनुमानको तुलनामा औषतमा ४८.३१ प्रतिशतले घटेको तर प्रतिस्पर्धा बेगर प्रस्ताव माग गर्दा १.१८ प्रतिशत घटेको देखिन्छ । प्रस्ताव माग गरी छनोट गरेका ठेक्कामा प्रतिस्पर्धा गरेको भए रु.१ करोड ५५ लाख २९ हजारको लागत अनुमानमा औषत ४८.३१ ले रु.७५ लाख २ हजार घटीमा कार्य हुने अवस्था रहेको छ । परामर्शदातासंग आर्थिक प्रस्ताव माग गरी सोझै सेवा खरिद गर्ने कार्यमा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ ।

१६. **कन्टिन्जेन्सी खर्च** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को अनुसूची-१ मा लागत अनुमान तयार गर्दा वर्क चार्ट स्टाफ खर्च २ प्रतिशत र अन्य सानातिना खर्च २ प्रतिशत गरी ४ प्रतिशत कन्टिन्जेन्सी थप गर्ने व्यवस्था छ । एकीकृत आर्थिक सङ्केत वर्गीकरण तथा व्याख्या, २०७४ अनुसार विभिन्न खर्च सङ्केत नं. बाट खर्च लेखाङ्कन गर्नुपर्ने रकमहरु जस्तै दैनिक भ्रमण भत्ता, इन्धन खर्च, मर्मत, कार्यालय संचालन तथा स्टेशनरी छपाई, सूचना प्रकाशन, चिया खाजा खर्च जस्ता चालु प्रकृतिको खर्चमा पूर्वाधार विकास कार्यालय, पोखराले रु.१ करोड ३९ लाख ६८ हजार, पर्बतले रु.१ करोड ४८ लाख ७१ हजार, नवलपुरले रु.९० लाख २६ हजार, जलस्रोत तथा सिँचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, कास्कीले रु.९४ लाख ८१ हजार, पर्बतले ७० लाख ३२ हजार, स्याङ्जाले रु.८३ लाख ४९ हजार, खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, स्याङ्जाले रु.१ करोड ४७ लाख ९९ हजार, गोरखाले रु.२ करोड ९५ लाख समेत रु.१० करोड ७० लाख २६ हजार खर्च लेखेका छन्, जुन उक्त खर्चको सङ्केत तथा वर्गीकरण अनुसार मेल खाने देखिँदैन । कार्यालय सञ्चालनसंग सम्बन्धित खर्चहरुको लागि चालु खर्चमा बजेट व्यवस्था भएको देखिन्छ । त्यस्ता कार्यको लागि बजेट नपुग भएमा सोही उपशीर्षकमा थप गरी खर्च गर्नुपर्नेमा सार्वजनिक निर्माण शीर्षकबाट खर्च लेखेको नियमसंगत देखिएन ।

१६.१. सामाग्री खरिद कार्यको लागत अनुमानमा कन्टिन्जेन्सी खर्च समावेश गर्ने व्यवस्था छैन । जलस्रोत तथा सिँचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, म्याग्दीले विद्युत सामाग्री खरिदमा रु.३ लाख ३८ हजार, तारजाली खरिदमा रु.२ लाख ६८ हजार र पाइप खरिदमा रु.१ लाख ६३ हजार समेत रु.७ लाख ६९ हजार कन्टिजेन्सी खर्च गरेको छ । यस्तो कार्यमा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ ।

१७. **मूल्य अभिबृद्धि कर** - आर्थिक ऐन, २०७६ मा सार्वजनिक निकायले २०७६।२।१६ देखिको ठेक्का वा करार अर्न्तगतको भुक्तानीमा मू.अ.कर रकमको ५० प्रतिशत सम्बन्धित राजस्व शीर्षकमा र बाँकी ५० प्रतिशत सम्बन्धित फर्मलाई भुक्तानी दिनुपर्ने उल्लेख छ । देहायका कार्यालयले २०७६।२।१६ देखिको भुक्तानीमा ५० प्रतिशत राजस्व शीर्षकमा दाखिला नगरी रु.५१ लाख ३७ हजार फर्मलाई नै भुक्तानी दिएकोले मूल्य अभिवृद्धिकर वितरणमा समायोजन नभएको रकम असुल हुनुपर्दछ ।

(रु हजारमा)

कार्यालय	भुक्तानी	५० प्रतिशत
यातायात पुर्वाधार निर्देशनालय	६९१२	३९८
पूर्वाधार विकास कार्यालय, नवलपुर	३०१४१	१०९२
पूर्वाधार विकास कार्यालय, पोखरा	१८४२८	१०६०
पूर्वाधार विकास कार्यालय, पर्बत	३०६४	१८८
जलस्रोत तथा सिँचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, कास्की	१२८७४	१५९०
भूमिगत जलस्रोत तथा सिँचाइ कार्यालय, कास्की	५५७५	३२१
जलस्रोत तथा सिँचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, पर्बत	२९५३	१७०
जलस्रोत तथा सिँचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, स्याङ्जा	१९१४	११०
शहरी विकास तथा भवन कार्यालय, वाग्लुङ	३२२८	२०८
जम्मा		**५१३७**

१८. **जटिल प्रकृतिका कार्य** - सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा ४४ मा काममा मितव्ययिता, गुणस्तरीयता वा दिगोपना हुने तथा आयोजनाको उद्देश्य नै रोजगारी सृजना गर्ने भएमा त्यस्ता आयोजना उपभोक्ता समिति मार्फत गराउन सकिने उल्लेख छ । जटिल प्राविधिक पक्ष समावेश भएको कार्य प्राविधिक ज्ञान सीप भएका विज्ञ वा निर्माण सेवाबाट नगराई उपभोक्ता समिति मार्फत गराउनु कानुनतः मिल्ने देखिदैन ।

उपभोक्ता समितिले त्यस्ता कार्य पूर्ण मेशिन प्रयोग गरेर मात्र सम्पन्न गर्ने भएकोले रोजगारी सृजना समेत नहुने अवस्था छ । यस वर्ष विभिन्न ४ निकायका रु १७ करोड ४६ लाख १९ हजार संभौताका २५ काम उपभोक्ता समिति मार्फत गराई रु १५ करोड २१ लाख ३८ हजार भुक्तानी दिएकोमा यस्ता केही कार्यको विवरण यस प्रकार रहेको छ :

१८.१. सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७(९) मा उपभोक्ता समितिले हेभी मेशीन प्रयोग गर्न नपाइने व्यवस्था छ साथै नेपाल सरकारले रु.१ करोडसम्मका आयोजनाको निर्माण कार्यमा मेशीन प्रयोग नगर्ने नीति लिएको छ । पूर्वाधार विकास कार्यालय म्याग्दीले उपभोक्ता समितिमार्फत सडक निर्माणको काम गराई रु.४ करोड ४९ लाख ९७ हजार भुक्तानी दिएको मध्ये हेभी मेशीनको प्रयोगमा मात्र रु.३ करोड ७ लाख १३ हजार (६८.२५ प्रतिशत) रहेको छ ।

१८.२. पूर्वाधार विकास कार्यालय लमजुङले ३ उपभोक्ता समितिबाट सडक निर्माण गराई रु.२ करोड २७ लाख १३ हजार भुक्तानी गरेकोमा निर्माण कार्यमा १०० प्रतिशत हेभी मेशिन प्रयोग गरेको देखियो । ऐन तथा नियमको प्रतिकूल हुने गरी गरिने यस्ता कार्य पूर्णतया नियन्त्रण गरिनु पर्दछ ।

पूर्वाधार विकास कार्यालयहरु

१९. **साझेदारी** - स्थानीय तह साझेदारी अन्तर्गत पूर्वाधार विकास कार्यालय म्याग्दीले यस वर्ष ८ स्थानीय तहसँग रु.१ करोड ४९ लाख ८६ हजारको संभौता गरी सम्बन्धित स्थानीय तहलाई भुक्तानी दिएको छ । यस्ता कार्यक्रमका लागि प्रदेश सरकारले सम्बन्धित स्थानीय तहलाई अनुदान स्वरुप खर्च गर्ने अख्तियारी दिने व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

२०. **मूल्य समायोजन** - पूर्वाधार विकास कार्यालय कास्कीले एक जेभीलाई एक निर्माण कार्यमा मूल्य समायोजन बापत कुल रु.२ करोड ७ लाख ८ हजार भुक्तानी दिएको छ । राष्ट्रिय ग्रामीण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम आयोजना कार्यान्वयन इकाई बुटवलले म्याद थपको सहमति दिँदा "नो कष्ट इम्पीलिकेशन टु एक्स्टेन्सन अफ टाइम" भनी उल्लेख गरेकोले थपिएको अवधिको फ्याक्टर प्रयोग गर्न नमिल्ने गरी म्याद थपको सहमति दिएको देखिन्छ । तसर्थ मूल्य समायोजन दिँदा शुरु सम्झौताको अन्तिम मितिको समायोजन फ्याक्टरमा नबढ्ने गरी मूल्य समायोजन दिनुपर्नेमा कार्यालयले शुरु सम्झौताको अन्तिम मितिभन्दा पछिको फ्याक्टर प्रयोग गरी रु.३८ लाख ८१ हजार बढी भुक्तानी गरेकाले उक्त रकम असुल गर्नुपर्दछ ।

२१. **कर विवरण** - मूल्य अभिबृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा ७ मा अर्को महिनाको २५ गतेभित्र सम्बन्धित आन्तरिक राजस्व कार्यालयमा मूल्य अभिवृद्धि कर विवरण पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । पूर्वाधार विकास कार्यालय म्याग्दीसंग खरिद सम्झौता गरेका ७ निर्माण व्यवसायीहरुले कार्यालयवाट रु.५६ लाख ४ हजार मुल्य अभिवृद्धि कर भुक्तानी लिएकोमा उक्त फर्महरुले मासिक कर विवरण समेत नबुझाई नन्फाइलर देखाएको त्यस्तै पूर्वाधार विकास कार्यालय, तनहुँसंग रु.१६ लाख ६७ हजार मू.अ.कर भुक्तानी लिने निर्माण व्यवसायीहरुले समेत कर समायोजन गरेको नदेखिएकोले उक्त रकम असुल गर्नुपर्दछ ।

२२. **बैठक भत्ता** - अर्थमन्त्रालयको कार्यसंचालन निर्देशिका, २०७५ मा स्पष्ट विषय बस्तु र कार्य योजना बेगर बैठक बस्न नपाइने, बैठक कार्यालय समय बाहिर हुनुपर्ने, एउटै निकाय र अन्तर्गतका पदाधिकारी/कर्मचारी बस्ने वैठकमा भत्ता प्रदान नगर्ने, विशेषज्ञ सेवा आवश्यक परेमा बाहेक आमन्त्रित सदस्यलाई भत्ता प्रदान नगर्ने उल्लेख छ । पूर्वाधार विकास कार्यालय कास्कीले यस बर्ष निर्माण कार्यको प्राविधिक तथा आर्थिक मूल्याङ्कनमा कम्तिमा १० जनासम्म कर्मचारी सहभागी भई मूल्याङ्कन कार्य गरेको उल्लेख गरी प्रत्येक कर्मचारीले १ देखी ७० वटासम्म मुल्यांकन कार्य गरेको देखाई रु.१३ लाख ८६ हजार बैठक भत्ता खर्च लेखेको छ । त्यस्तै यातायात पूर्वाधार निर्देशनालयले मूल्याङ्कनमा आवश्यक पर्ने सदस्य संख्या यकिन नगरी कार्यालयका मात्र कर्मचारीहरु सहभागि भएको वैठकको रु.३ लाख १४ हजार खर्च लेखेको छ । यस्ता कार्यमा नियन्त्रण गरिनु पर्दछ ।

२३. **पूर्व निर्धारित क्षतिपूर्ति** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १२०(१) मा समयमा कार्यसम्पन्न गर्न नसकिने मनासिव कारण भएमा म्याद सकिनु २१ दिन अगावै म्याद थपको लागि निवेदन दिनुपर्ने, नियम १२१ मा सेवा प्रदायक वा निर्माण व्यवसायीको ढिलाईको कारणले खरिद सम्झौतामा तोकिएको म्यादमा सम्पन्न हुन नसकेमा निजले सार्वजनिक निकायलाइ १० प्रतिशतमा नबढ्ने गरी पूर्व

निर्धारित क्षतिपूर्ति लिनुपर्ने व्यवस्था छ । पूर्बाधार विकास कार्यालय पर्बतका एक निर्णाण व्यवसायीले २०७५।३।१५ मा सम्पन्न गर्नुपर्नेमा यो वर्ष कुनै काम पनि नगरेको र म्याद थप समेत नभएकोले २ ठेक्काको रु.२० लाख २० हजार पूर्वनिर्धारित क्षतिपूर्ति असुल गर्नुपर्दछ ।

२३.१. पूर्वाधार विकास कार्यालय, नवलपुर अन्तर्गत श्रङ्गपथ सडक (भिमाद-तनहुँ) को एक जे.भी संग २०७३।६।२९ मा काम सम्पन्न गर्ने गरी रु.९ करोड ८९ लाख ७५ हजार मा सम्झौता गरेकोमा म्याद समाप्त भएको ३ वर्ष ३ महिनाभन्दा बढी अवधि व्यतित भएको अवस्थामा पनि कामसम्पन्न नगरेकोले सम्झौता रकमको १० प्रतिशतले हुने रु.८७ लाख ५९ हजार पुर्वनिर्धारित क्षतिपूर्ति असुल गर्नुपर्दछ ।

२३.२. पूर्वाधार विकास कार्यालय, लमजुङको एक सडकपुल २०७६।४।४ मा सम्पन्न गर्ने गरी रु.३ करोड ४४ लाख ३१ हजारमा सम्झौता भएको छ । प्रथम र दोस्रो रनिङ्ग विलबाट २०७६ आषाढ मसान्तसम्म रु.७६ लाख ५३ हजार भुक्तानी भएकोमा निर्माण व्यावसायीले माइलस्टोन अनुसार ८ महिनाभित्र उक्त संझौताको ५० प्रतिशत काम पूरा नगरेकोले २०७५।१२।१ देखि २०७६।३।३१ सम्मको दैनिक ०.०२५ प्रतिशतका दरले हुने क्षतिपूर्ति रु.१० लाख ३३ हजार असुल हुनुपर्दछ ।

डिभिजन सडक कार्यालय

२४. **निर्माण कार्य शुरु नभएको** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम २२ मा सार्वजनिक निकायले निर्माण कार्य निर्धारित समयमा गुणस्तरीय रुपमा सम्पन्न गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । डिभिजन सडक कार्यलय तनहुँबाट २०७०।७१ देखि २०७२।७३ सम्ममा खरिद सम्झौता भएका र १ वर्ष अवधि तोकिएका ११ ठेक्का २०७६ अषाढ मसान्तसम्म निर्माण शुरु नै गरेको देखिएन । निर्माण अवधि १ वर्ष तोकिएका रु.१ करोड ११ लाख ५४ हजारका उक्त ठेक्काहरु सार्वजनिक खरिद ऐन नियम अनुसार कारबाही गरी टुङ्गो लगाउनु पर्ने देखिन्छ ।

२५. **अधुरा योजना** - सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा ६२ मा वोलपत्रदाताले खरिद संझौता तथा खरिद सम्वन्धी अन्य लिखतमा उल्लेख भए अनुसारको दायित्व पालना गर्नुपर्ने उल्लेख छ । डिभिजन सडक कार्यलय, तनहुँबाट गत विगत वर्षमा ४२ योजनाहरु निर्माणको लागि रु.५० करोड १३ लाख ३५ हजारको सम्झौता भएकोमा २०७४।७५ सम्म रु.२२ करोड ९६ लाख १६ हजार भुक्तानी भएको छ । उक्त योजना प्रदेश तथा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र परेको भनि यो बर्ष संघीय सरकारको बजेट तथा कार्यकममा बजेट विनियोजन नभएको एवं प्रदेशले समेत बजेट विनियोजन नगरेबाट योजनाहरु अलपत्र परेको देखियो । अधुरा योजनाहरु सम्पन्न गर्नु गराउनु पर्दछ ।

भूमिगत जलस्रोत तथा सिँचाइ कार्यालय

२६. **ड्रिलिङ कार्य** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १२३ मा खरिद सम्झौता अनुसार वास्तविक भएको कार्यको आधारमा विलको भुक्तानी गर्नुपर्ने उल्लेख छ । भूमिगत जलस्रोत तथा सिँचाइ कार्यालय, कास्कीबाट लागत अनुमान तयार गर्दा डीप बोरीङ कार्यका लागि गरिने ड्रिलिङको लम्वाई र खपत हुने पाइपको लम्बाई समान रहने उल्लेख भएकोमा कार्यालयले निर्माण कार्य गराएका ४ योजनामा ८५५ मी पाइप खपत भएकोमा १ हजार १०२ मि ड्रिलिङको भुक्तानी दिएकोले २४७ मिटर ड्रिलिङ कार्य वढी देखाई वढी भुक्तानी दिएको रु.१९ लाख ७१ हजार छानविन गरी असुल गर्नुपर्दछ ।

२७. **प्रतिफल विहिन खर्च** - भूमिगत जलस्रोत तथा सिँचाइ कार्यालय, कास्कीले खत्रिटार पौवाटार सिंचाइ योजनाको डीप बोरीङ कार्यको लागि रु.३१ लाख ४२ हजार भुक्तानी दिएको छ । डीप बोरीङ्ग कार्यको लागि नापी किताव र रनिङ विल परीक्षण गर्दा पाइप खपत परिमाण १७२ मिटर र उक्त डीप बोरीङ कार्यको लागि ड्रिलिङ गर्ने कार्य ३२० मिटर देखिएकोले पाइप खपतको तुलनामा ड्रिलिङ कार्य १४८ मिटर बढी देखाई रु.१० लाख ३३ हजार बढी खर्च लेखेको पाइयो । यस सम्बन्धमा छानविन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

२८. **असफल योजना** - भूमिगत जलस्रोत तथा सिँचाइ कार्यालय, कास्कीवाट कोटथर डीप ट्यूववेल सिंचाइ योजना, कास्कीको डीप बोरीङ कार्य २०७६।२।१५ मा सम्पन्न गर्ने गरी एक कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि.संग २०७५।१२।१ मा सम्झौता भएको थियो । ७० मीटर ड्रिलिङ गर्ने गरी लागत अनुमान तयार गरी सोही बमोजिम सम्झौता भएकोमा ६६ मिटर ड्रिलिङ र ६६ मिटर पाइपको खर्च वापत निर्माण सेवालाई रु.११

लाख ७६ हजार भुक्तानी दिएको छ । उक्त डीप बोरीङ कार्य असफल भएकोले सञ्चालनमा नआएको कारण डीप बोरीङ कार्यमा भएको लगानी व्यर्थ भएको छ । जियोलोजिकल सर्भे पश्चात मात्र डीप बोरीङ सम्बन्धी कार्य गरिने भएकोले डीप बोरीङ कार्य असफल हुनु उपयुक्त होइन । यसमा सम्बद्ध पदाधिकारी तथा परामर्शदातालाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

२९. **ढुङ्गाको खपत बढी देखाएको** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १२३ मा वास्तविक कार्यसम्पादनका आधारमा नाप जाँच गरी भुक्तानी दिनुपर्ने उल्लेख छ । जलस्रोत तथा सिँचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, बागलुङले नदी नियन्त्रण सम्बन्धी विभिन्न कार्यहरुको भुक्तानी गर्दा जालीमा प्रयोग हुने ढुङ्गाभन्दा बढी लाग्ने गरी मुल्यांकन गरेकोले ८ उपभोक्ता समितिलाइ रु.११ लाख ३२ हजार बढी भुक्तानी भएको देखिन्छ । उक्त रकम असुल गर्नुपर्दछ ।

३०. **उपभोक्ता समितिको योगदान** - गण्डकी प्रदेशको उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५ को दफा ६(३) को (क) मा सिंचाइमा कुल लागत अनुमानको ३ प्रतिशत वा उपभोक्ता समितिले गर्ने कार्यको कम्तीमा १० प्रतिशत मध्ये जुन बढी हुन्छ उक्त रकम उपभोक्ता समितिको लागत सहभागिता रहने व्यवस्था छ । त्यस्तै सोही दफाको (ख) मा जलउत्पन्नतर्फ कम्तीमा १० प्रतिशत रकम उपभोक्ता समितिको लागत सहभागिता हुनुपर्ने उल्लेख छ । जलस्रोत तथा सिँचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, कास्कीले १०, जलस्रोत तथा सिँचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, पर्बतले ७ र स्याङ्जाले १५ सिँचाइ आयोजनाको निर्माण कार्यमा न्यूनतम १० प्रतिशत लागत सहभागिता नगराएकोले उपभोक्ता समितिले व्यहोर्नुपर्ने अंशको रु. ४३ लाख ७७ हजार असुल गर्नुपर्दछ ।

खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालयहरु

३१. **उपभोक्ता समितिको योगदान** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ मा उपभोक्ता समिति वा लाभग्राहीले व्यहोर्नुपर्ने रकम उल्लेख गरी सम्झौता गर्नुपर्ने उल्लेख छ । खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय स्याङजाले विभिन्न खानेपानी आयोजनाहरुको निर्माण कार्य उपभोक्ता समिति मार्फत गराएकोमा उपभोक्ता समितिको अंश रहेको देखिदैन । उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५ अनुसार खानेपानीको पाइपलाईन खन्ने काममा उपभोक्ताको योगदान रहने र ट्रान्समिसन लाइनको कार्यमा उपभोक्ता समितिको योगदान सम्बन्धमा केही उल्लेख नगरेकोले उपभोक्ताको योगदान नरहेको जानकारी गराएको छ । यस वर्ष रु.४५ करोड ५१ लाख ५८ हजारको सम्झौता भएकोमा रु.३२ करोड ७५ लाख ९८ हजारका १३९ योजनाहरुको काममा कार्यालयको मात्र खर्च रहेको देखियो । सिंचाइमा कुल लागत अनुमानको ३ प्रतिशत वा उपभोक्ता समितिले गर्ने कार्यको कम्तीमा १० प्रतिशत जुन बढी हुन्छ उक्त रकम उपभोक्ता समितिको लागत सहभागिता रहने व्यवस्थाका आधारमा यो बर्ष यी खानेपानी आयोजनामा लागत सहभागिता नहुँदा रु.३ करोड २७ लाख ६० हजार बढी व्ययभार परेको छ ।

३२. **जडानभन्दा बढी खर्च** - नेपाल सरकारको २०६२।११।८ को निर्णयमा पाइप तथा फिटिङ्स/औजार खरिद गर्ने सम्बन्धमा गत विगतको मौज्दातको ख्याल गरी सोको उपयोग गर्ने, अत्यावश्यक भएमा मात्र खरिद गर्ने तथा नापी किताबमा जडान देखिए अनुसार जिन्सी खाताबाट मौज्दात घटाउनु पर्ने उल्लेख छ । खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, तनहुँले २१ खानेपानी आयोजनामा नापी किताबमा उल्लेख भएको परिमाण भन्दा रु.४२ लाख ७७ हजार वढी मूल्यका पाइप जिन्सी खातावाट खर्च भएकोले छानबिन गरी यथार्थता यकिन गर्नुपर्दछ ।

शहरी विकास तथा भवन कार्यालयहरु

३३. **अभिलेख** - जनता आवास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७५ को दफा ६(११) मा शहरी तथा भवन कार्यालय र लाभग्राहीबीच भएको सम्झौता बमोजिम कार्य प्रगतिको आधारमा विल भरपाई प्राप्त भएपछि किस्ताबन्दी रकम उपलब्ध गराउनुपर्ने व्यवस्था छ । भवन निर्माण तथा जनता आवास कार्यक्रम गोरखाबाट यस वर्ष रु.१४ करोड ५० लाख ७६ हजार खर्च भएकोमा गतवर्षको तेस्रो किस्ता भुक्तानी उल्लेख गरी तनहुँका १२ समितिलाई रु.१ करोड ८ हजार भुक्तानी भएको छ । अर्को वर्षको लागि जिम्मेवारी सरेको किस्ता रकमको विवरण पेश नगरेकोले यकिन गर्न सकिएन । प्रथम किस्तादेखि चौथो किस्तासम्म क–कसले कहिले कुन कुन किस्ता प्राप्त गरे, सोको अभिलेख नराखेको कारणले दोहोरो भुक्तानी हुन सक्ने र

भुक्तानी हुन बाँकी भएका निर्माण समिति वा लाभग्राहीले पाए नपाएको सम्बन्धमा यकिन हुन सकिएन । सो अभिलेखलाई व्यवस्थित गरेर कार्यविधिको पालना गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

३४. **साझेदारी** - स्थानीय तह साझेदारी कार्यक्रम अन्तर्गत शहरी विकास तथा भवन कार्यालय, कास्कीले १८ वटा स्थानीय तहसँग रु.२ करोड १ लाख ४२ हजारको संझौता गरी खर्च लेखेकोमा सो कार्यका लागि स्थानीय तहलाई भुक्तानी दिएको छ । यस्ता कार्यक्रमका लागि प्रदेश सरकारले सम्बन्धित स्थानीय तहलाई नै अनुदान स्वरुप खर्च गर्ने अख्तियारी दिई सम्बन्धित स्थानीय तहले लेखापरीक्षण गराउने व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

यातायात व्यवस्था कार्यालयहरु

३५. **सेवा प्रवाह स्थिति** - यातायात व्यवस्था कार्यालय सवारी चालक अनुमति पत्र, कास्कीबाट २ पाङ्ग्रे तथा ४ पाङ्ग्रे सवारी साधनको नयाँ सवारीचालक अनुमति पत्र वितरण, नवीकरण तथा विदेशी सवारीचालक अनुमति पत्रको नेपालीकरण जस्ता सेवा प्रवाह हुँदै आइरहेको छ । यस वर्ष २९ हजार ७१८ वटा नयाँ सवारीचालक अनुमति पत्र जारी, नवीकरण जस्ता सेवा प्रवाहबाट रु.१८ करोड १ लाख ४६ हजार राजस्व प्राप्त भएको छ । सवारी चालक अनुमति पत्र लिनेको संख्यामा भएको वृद्धि अनुरुप सवारी चालक अनुमति पत्र वितरण प्रक्रिया सरल र प्रभावकारी हुन सकेको छैन । कार्यबोझका तुलनामा कर्मचारीको संख्या कम रहेको, सूचना प्रविधिमैत्री जनशक्तिको न्यूनता रहेको, नियमित तालिमको व्यवस्था नभएको, ट्रायल पासपछि स्मार्ट कार्ड (सवारीचालक अनुमति पत्र) समयमा नपाउँदा सेवाग्राहीको असन्तुष्टि रहेको, प्रयोगमा ल्याइएको सफ्टवेयरको कनेक्टिभिटीमा बारम्बार समस्या आउने गरेको, सफ्टवेयरमा एकै सेवाग्राहीको दुई वा दुइ पटक भन्दा वढी इन्ट्री हुने समस्या रहेको, प्रयोगात्मक परीक्षा सञ्चालनका लागि आफ्नै पर्याप्त ट्रायल सेण्टर नरहेको जस्ता समस्या तथा कठिनाई रहेको देखिन्छ । कार्यालयले सेवाग्राहीलाई प्रदान गर्ने विद्युतिय सवारी चालक अनुमति पत्रको अभिलेख राखि समयमै सेवा उपलब्ध गराउने कार्यमा प्रभावकारीता ल्याउनुपर्दछ ।

साथै यातायात सबारी कार्यालयबाट यस बर्ष चार पाङ्ग्रे सवारी ८५ हजार २०८, दुई पाङ्ग्रे ५६ हजार २३७ समेत जम्मा १ लाख ४१ हजार ४४५ नयाँ दर्ता भएका, नामसारी ४० हजार ६३२, रुट इजाजत ५९०, जाँचपास १०२३६, प्रतिलिपि ६७३५, प्रदुषण जाँच १९६३ लगायतबाट रु.९९ करोड ३७ लाख ६३ हजार राजस्व आर्जन गरेको छ । रुट पर्मिट प्रक्रिया अन्तर्गत सार्वजनिक यातायात सञ्चालन हुने सवारी साधनहरुलाई सडकको क्षमता, यात्रुको चाप, लाभान्वित जनसंख्या, सवारीको संख्या जस्ता प्राविधिक पक्षहरुमा पर्याप्त ध्यान नपुऱ्याइएको, पूर्ण रुपमा सडक पूर्वाधार सम्पन्न नभइसकेको अवस्थामा पनि बाटो अनुमति पत्र दिनुपर्ने अवस्था रहेको, विना इजाजत सवारी साधन सञ्चालन हुने गरेको, यातायात व्यवसायीहरुबीच अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा एवं सीण्डिकेट प्रणालीवाट सेवाग्राहीले सुलभ, गुणस्तरीय, सुरक्षित र भरपर्दो यातायात सुविधाबाट बञ्चित रहनु परेको, रुट अनुमति प्रक्रिया व्यवस्थित, वैज्ञानिक र प्रभावकारी हुन नसकेको जस्ता समस्या रहेको देखिन्छ । सार्वजनिक यातायात सेवालाई व्यवस्थित, स्वच्छ र प्रभावकारी बनाउनको लागि बाटो इजाजत प्रक्रिया सरल, पारदर्शी, वैज्ञानिक, यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ हुन जरुरी छ ।

- **बेरुजू स्थिति –** मन्त्रालय तथा मातहत ३३ निकायको रु. १ अर्व ४६ करोड ४४ लाख ८४ हजार बेरुजू देखिएकोमा प्रारम्भिक प्रतिवेदन उपलब्ध गराएपछि ९ निकायले रु. ७५ लाख २९ हजार फछ्यौंट गरेकोले रु. १ अर्व ४५ करोड ६९ लाख ५५ हजार वाँकी बेरुजू देखिएको छ । सो मध्ये रु. १ अर्व ११ करोड ३७ लाख ४१ हजार पेश्की वाँकी रहेको छ । यससम्बन्धी विवरण अनुसूची १० मा रहेको छ ।

सामाजिक विकास मन्त्रालय

शिक्षा स्वास्थ्य जस्ता सामाजिक सेवाहरुमा पहुँच, उपयोग र गुणस्तर वृद्धि गर्ने, लक्षित वर्ग, क्षेत्र तथा समूहको आर्थिक र सामाजिक सशक्तिकरणमा अभिवृद्धि गर्ने, प्रदेशस्तरको विश्वविद्यालय तथा उच्च शिक्षा सम्बन्धी नीति, कानुन तथा मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, शैक्षिक योजना निर्माण र कार्यान्वयन, माध्यामिक तहको परीक्षा व्यवस्थापन, महिला हक सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानुन, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, समाज कल्याण र संघ संस्था सम्बन्धी कार्यहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन खेलकुद प्रशासन र संघ संस्थाको समन्वय र नियमन गर्ने उद्देश्यले यस मन्त्रालयको स्थापना भएको हो ।

यो वर्ष मन्त्रालय र मातहत समेत ३३ निकायको विनियोजन रु.१ अर्ब ४८ करोड ४७ लाख ११ हजार, राजस्व रु. ९६ लाख १४ हजार, धरौटी रु १ करोड १५ लाख ६५ हजार र अन्य कारोवार रु. ३ करोड ८८ लाख ४७ हजार समेत रु. १ अर्व ५४ करोड ४७ लाख ३७ हजारको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । त्यसैगरी अन्य संस्था र समितितर्फ रु. ८५ करोड ४५ लाख ४८ हजारको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । लेखापरीक्षणवाट देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन्:

१. **बजेट तथा कार्यक्रमको मूल्याङ्कन** - प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा २० मा बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन अवस्थाको मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । राजस्व, खर्च, आयोजना र कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नेपाल सरकारबाट प्राप्त भएको समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान रकम, वैदेशिक अनुदान तथा ऋणको अनुमान, प्राप्ति तथा परिचालनको यथार्थ विवरण तथा प्रदेश सहकारीको नीति तथा बजेटमा समावेश भएका कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन अवस्था मूल्याङ्कन गरेको देखिएन ।

२. **नीति कार्यान्वयन** - प्रादेशिक मन्त्रालयको गठन, आदेश २०७४ अनुसारका महिला तथा बालबालिकाका संविधान प्रदत्त हक अधिकारको रक्षाका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने, सामाजिक जागरण, सामाजिक बिभेद अन्त्य गर्ने, अपाङ्गता सम्बन्धी, एकल महिला, बृद्ध बृद्धा सम्बन्धी, उच्च शिक्षा नीति तथा शैक्षिक परामर्श सेवा, स्वास्थ्य बीमा, औषधि व्यवस्थापन, सूर्ती, मदिरा लागूपदार्थ, प्रदेश स्तरका शिक्षक व्यवस्थापन मापदण्ड, तर्जुमा र कार्यान्वयन लगायतका कार्यहरु कार्यान्वयन गरेको देखिएन । मन्त्रालयले नीति, कानुन र मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयनमा पहल गर्नुपर्दछ ।

३. **कार्यसम्पादन स्थिति** - गण्डकी प्रदेश (कार्यविभाजन नियमावली, २०७४) बमोजिम सामाजिक विकास मन्त्रालयले गर्नुपर्ने कार्यहरु अन्तर्गत प्रदेशस्तरको विश्वविद्यालय तथा उच्च शिक्षा सम्बन्धी नीति, कानुन तथा मापदण्ड तर्जुमा कार्यान्वयन र नियमन, प्रदेशस्तरको मानव संसाधनको आवश्यकता प्रक्षेपण तथा शैक्षिक योजना निर्माण र कार्यान्वयन, माध्यमिक तहको परीक्षा व्यवस्थापन, समाजकल्याण र संघसंस्था सम्बन्धी कार्यहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, महिला हक सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानुन, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन र खेलकुद प्रशासन, संघसंस्थाको समन्वय र नियमन गरेको नदेखिएकोले तोकिए बमोजिमको कार्य सम्पादन गर्नुपर्दछ ।

४. **लक्ष्य तथा प्रगति** - शुरुमा मन्त्रालयको लागि रु.३ अर्व १८ करोडको बजेट व्यवस्था भएकोमा थप गरी रु.३ अर्ब २२ करोड कायम भई रु.१ अर्व ७२ करोड ९ लाख ५० हजार खर्च भएको छ । मन्त्रालयबाट यस वर्ष ६० कार्यक्रम सम्मन्न गर्ने लक्ष्य राखेकोमा ४० कार्यक्रम कार्यान्वयन नै नभएको, २० कार्यक्रमको २५ प्रतिशतसम्म मात्र प्रगति गरेको छ । लक्षित कार्यक्रमको प्रगति हाँसिल गर्नुपर्दछ ।

५. **प्रदेश खोप कोष** - चालु वर्षको नीति तथा कार्यक्रममा प्रदेशलाई पूर्ण खोपमुक्त बनाउन प्रदेश खोप कोषको स्थापना गर्न रु.१ करोड गत वर्ष नै विनियोजन भएकोमा यस बर्ष थप रु.१ करोड गरी रु.२ करोड विविध खातामा जम्मा गरेकोमा खर्च भएको छैन । निर्देशिका बमोजिम खोप सेवाको विकास, विस्तार र सुदृढीकरण गरी गुणस्तरीय खोप सेवा प्रदान गनुपर्दछ ।

६. **खरिद योजना** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ७ तथा नियम ८ मा मन्त्रालयले एक वर्षभन्दा बढी अवधिसम्म सञ्चालन हुने योजना वा आयोजनाको लागि खरिद गर्दा वा वार्षिक १० करोड रुपैँयाभन्दा बढी रकमको खरिद गर्दा खरीदको गुरुयोजना तयार गर्नुपर्ने, रु.१० लाखभन्दा बढी रकमको

खरिद गर्नुपर्दा आगामी आर्थिक वर्षको अनुमानित वार्षिक कार्यक्रमलाई ध्यान दिएर खरिद योजना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । मन्त्रालयले खरिद गुरुयोजना, खरिद योजना नवनाई आर्थिक वर्षको स्वीकृत कार्यक्रम तथा बजेट प्राप्त भएपछि कार्यक्रम सञ्चालन गरेको देखियो । खरिद गुरुयोजना तथा वार्षिक खरिद योजना वनाएर मात्र कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्दछ ।

७. **अनुदान** - मन्त्रालयबाट सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरुलाई दिइने अनुदान सम्वन्धी निर्देशिकामा सरकारी तथा सामुदायिक संस्थाहरुको हकमा प्रदेश स्थित सम्बन्धित स्थानीय तह मार्फत अनुदान उपलब्ध गराउने व्यवस्था छ । संघीय सशर्त अनुदानबाट ४ संस्थालाई रु.४० लाख २ हजार अनुदान उपलब्ध गराएको छ । त्यसैगरी प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायीक तालिम परिषद्लाई आर्थिक विवरण समयमै तयार पारी नियमित प्रतिवेदन गर्ने, लेखापरीक्षण प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने र आर्थिक वर्षको अन्त्यमा खर्च नभई बाँकी रहेको रकम फिर्ता गर्नुपर्ने शर्तमा चालु बजेटबाट रु.१६ करोड १४ लाख ८० हजार र पूँजीगत बजेटबाट रु.६ करोड २० लाख २५ हजार गरी रु.२२ करोड ३५ लाख ५ हजार अनुदान दिएकोमा कुनै प्रतिवेदन पेश गरेको छैन । अनुदानको अनुगमनलाई प्रभावकारी तुल्याउनु पर्दछ ।

८. **कार्यक्रम सञ्चालन** - मन्त्रालयबाट प्राप्त अनुदान रकम खर्च गर्दा लागत अनुमान, निर्माण कार्यको दर विश्लेषण सहितको नापीको आधारमा रकम भुक्तानी गर्नुपर्नेमा सो बेगर भवन तथा खेल मैदान निर्माण गरेको उल्लेख गरी दहचोक खेल मैदान पर्वत, काठे खोला खेल मैदान बाग्लुङ्ग, धार्चे खेल मैदान गोरखा, चिन्टुटार रंगशाला तनहुँ, सिद्धार्थ सामुदायिक बहुमूखी क्याम्पस स्याङ्जा, अपाङ्ग समाज भवन निर्माण स्याङ्जा, मुकुन्दपुर कभर्डहल निर्माण नवलपुर र लेखनाथ रंगशाला निर्माण कास्कीलाई रु.१ करोड २५ लाख भुक्तानी भएको छ । ती निकायबाट तोकिएको कार्यसम्पन्न भई प्रतिफल लक्षित बर्गमा पुगेको यकिन हुने विवरण प्राप्त भएको छैन । निर्माण कार्य सम्पन्न भएको सुनिश्चित हुनुपर्दछ ।

९. **निकासा** - प्रदेशका सामुदायिक विद्यालय तथा बालसुधार गृह सुधार अर्न्तगत शौचालय निर्माण, कम्प्युटर ल्याव, विज्ञान ल्याब स्थापनार्थ पूँजीगत अनुदानको लागि रु.३० करोड व्यवस्था गरी प्रदेशभित्रका १३७ सामुदायिक विद्यालय तथा बाल सुधार गृहहरुसंग प्रस्ताव लिएर यो वर्ष रु.२९ करोड ४ लाख ६२ हजार निकासा दिएको छ । रकम निकासा दिदा सामुदायिक विद्यालयहरुको अवस्था यकिन गरेर प्राथमिकता र कार्यप्रगतिको आधारमा निकासा दिनुपर्नेमा एकमुष्ठ प्रस्तावको आधारमा निकासा दिएको, शौचालय निर्माण, कम्प्युटर ल्याव, विज्ञान ल्याब निर्माण सम्पन्न भएको प्रतिबेदन पेश नभएको, अनुदान रकमको विद्यालयवाट लेखापरीक्षण गराई प्रतिवेदन पेश नभएको तथा निर्देशनालय एवं मन्त्रालयबाट अनुगमन मूल्याङ्कन भएको प्रतिबेदन समेत पेश भएको छैन । यस्तै प्रकृतिको रकम स्थानीय तहहरुवाट समेत निकासा हुने गरेको छ । तसर्थ दोहोरो नहुने गरी कार्य सम्पादन हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ ।

अस्पताल तथा स्वास्थ्य कार्यालय

१०. **प्रदेश स्वास्थ्य सेवा –** नागरिकलाई सुलभ स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने एवम् स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने विषय सरकारको प्राथमिक क्षेत्रमा पर्दछ । प्रदेशले स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने एवम् गुणस्तरीय, सहज, सुलभ स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने नीति लिएको छ । जनसंख्याको अनुपात अनुरुप स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्थापना, सेवा प्रवाहको नियमन र अनुगमन, स्वास्थ्य वीमा, उपचार सहयोग प्रभावकारी बनाउन प्रदेशले समन्वय समेत गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । दक्ष स्वास्थ्यकर्मी तथा अत्याधुनिक प्रविधि र उपकरण सहितको स्वास्थ्य सेवा प्रदन गरी पोषणको महत्व बारे जागरण बढाउनु पनि प्रदेश सरकारको भूमिका रहेकोमा यस सम्बन्धी कार्य भएको देखिएन ।

११. **सोझै खरिद** - सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८४(१) मा ५ लाखभन्दा माथि रु.२० लाख रुपैयाँसम्म लागत अनुमान भएको माल सामान सिलबन्दी दरभाउपत्र आव्हान गरी खरिद गर्न सकिने व्यवस्था छ । धवलागिरी अञ्चल अस्पतालले प्रतिस्पर्धालाई सीमित गर्नेगरी रु.५ लाखमा नबढाई पटक पटक गरी रु.४६ लाख १९ हजार, गोरखा अस्पतालले रु.६३ लाख ३९ हजार र स्याङजा अस्पतालले रु.४३ लाख ४५ हजार समेत कुल रु.१ करोड ५३ लाख ३ हजारको फर्निचर, औषधी, उपकरण सोझै खरिद गरेका छन् । वार्षिक खरिद योजना बनाई प्रतिस्पर्धा र मितव्ययी पूर्व खरिद कार्य गर्नुपर्दछ ।

१२. **प्रोत्साहन भत्ता** - बेनी अस्पताल व्यवस्थापन समितिको २०७५।९।१० को बैठकबाट अस्पतालका कर्मचारीलाई प्रोत्सहान भत्ता दिने निर्णय भएअनुसार यस वर्ष करार समेतका १०५ कर्मचारी (दरबन्दी ५९ जना भएपनि) लाई कार्यसम्पादन सुचक वेगर रु.२७ लाख १२ हजार प्रोत्सहान भत्ता वितरण गरेको छ । कर्मचारीलाई भत्ता दिने निर्णय गर्ने अधिकार समितिमा रहेको नदेखिएकोले यस्तो खर्चमा नियन्त्रण हुनुपर्दछ ।

१३. **लेखापरीक्षण वक्यौता** : प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ३३ मा आर्थिक वर्ष समाप्त भएपश्चात लेखापरीक्षण गराउनुपर्ने उल्लेख छ । यस वर्ष जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, म्याग्दीको विनियोजन, राजस्व तथा धरौटी तर्फ रु १ करोड ८० लाख ५३ हजारको श्रेष्ता अनुसन्धानमा रहेको कारण जनाई लेखापरीक्षण गराएको छैन । खर्च गरेको रकम प्रति जवाफदेहीता पुरा गर्न समयमा लेखापरीक्षण गराउनुपर्दछ ।

- **बेरुजू स्थिति –** यो वर्ष मन्त्रालय र मातहतसमेतका निकायको लेखापरीक्षणबाट देखिएको बेरुजूको स्थिति देहाय अनुसार छ :

  - मन्त्रालय तथा मातहत ३२ निकायको रु. १ करोड ९० लाख ९३ हजार बेरुजू देखिएकोमा प्रारम्भिक प्रतिवेदन उपलब्ध गराएपछि ३ निकायले रु. ३ लाख ६७ हजार फछ्यौंट गरेकोले रु. १ करोड ८७ लाख २६ हजार वाँकी देखिएको छ । सोमध्ये रु. ६२ लाख ४३ हजार पेश्की वाँकी रहेको छ । यस सम्बन्धी विवरण **अनुसूची-१०** मा छ ।

  - समितितर्फ १० अस्पताल विकास समितिको रु ३ करोड ८६ लाख ८८ हजार बेरुजू देखिएकोमा प्रारम्भिक प्रतिवेदन उपलब्ध गराएपछि २ समितिको रु. १ लाख ४२ हजार फछ्यौंट गरेकोले रु ३ करोड ८५ लाख ४६ हजार वेरुजु वाँकी रहेको छ । सोमध्ये रु. ३० लाख ३२ हजार पेश्की वाँकी रहेको छ । यससम्बन्धी विवरण **अनुसूची-११** मा रहेको छ ।

मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय

प्रदेश सरकार पक्ष वा विपक्ष भएको वा प्रदेश सरकारको हक हित वा सरोकार रहेको संविधान वा कानुनको व्याख्या सम्बन्धी कुनै जटिल संवैधानिक वा कानुनी प्रश्न समावेश भएको वा प्रदेशको सन्दर्भमा सार्वजनिक महत्व वा सार्वजनिक सरोकारको मुद्दामा प्रदेश सरकारको तर्फबाट अदालतमा उपस्थित भई बहस पैरवी गर्ने, गराउने उद्देश्यले यस कार्यालयको स्थापना भएको हो ।

यस कार्यालयको विनियोजन रु.२ करोड ३ लाख ९७ हजार, राजस्व रु.३ हजार र धरौटी रु.१७ हजार समेत रु. २ करोड ४ लाख १७ हजारको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ । सो कारोबारको लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

१. **दरबन्दी र पदपूर्ति** - स्वीकृत दरबन्दी ११ रहेकोमा ६ पदपूर्ति भएको देखिन्छ । पदपूर्तिमध्ये ४ करारमा कार्यरत रहेको पाइयो । कार्यालयको दरबन्दी र पदपूर्ति अवस्था अद्यावधिक गरी पद रिक्त नहुने गरी दरवन्दी पदपुर्ति गर्नुपर्दछ ।

२. **लक्ष्य तथा प्रगति :** प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ६५ बमोजिम यो ऐन र यस ऐन अन्तरगत बनेका नियमहरुमा लेखिएका कुराहरुमा सोही बमोजिम र अरुमा प्रचलित कानुन बमोजिम हुने व्यवस्था छ । प्रदेश सरकार अन्तरगत आर्थिक कार्यविधि नियमावली नबनिसकेको अवस्थामा आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ आकर्षित हुने देखिन्छ । आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २० बमोजिम चालु वर्षमा सम्पन्न गरिने कामको परिमाण र लागत सहित आगामी वर्षमा पनि चालु राख्नुपर्ने भए त्यसको परिमाण र बजेट समेत पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले बजेट उपशीर्षकमा परिमाण र लागत खुल्ने गरी कार्यक्रम स्वीकृत नगरी चालु तथा पूँजीगत तर्फका कार्यक्रममा खर्च गरेको छ । वार्षिक कार्यक्रमको आधारमा कार्यान्वयन गरी लागत र परिमाण खुल्ने गरी प्रगति प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्दछ ।

३. **मुद्दा विवरण** - कार्यालयमा दर्ता भएका १५ मुद्दामध्ये ४ फछ्यौंट भई ११ बाँकी रहेको छ । समयमै मुद्दा फछ्यौंट गर्ने कार्यमा कार्यालयले ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।

४. **सोझै खरिद** - सार्वजनिक खदि ऐन, २०६३ को दफा ८(२) मा खरिद गर्दा प्रतिस्पर्धा सीमित हुने गरी टुक्राटुक्रा पारी खरिद गर्नु हुँदैन भन्ने व्यवस्था रहेको छ । कार्यालयले यस वर्ष रु.४३ लाख ६१ हजारको फर्निचर तथा फिक्स्चर, सवारी साधन तथा मेशिन औजार र निर्माण कार्य सोझै खरिद गरेको छ । प्रतिस्पर्धा सीमित गर्ने गरी खरिद गर्ने कार्य नियन्त्रण गर्नुपर्दछ ।

- **बेरुजू स्थिति** - कार्यालयको लेखापरीक्षणबाट लगती बेरुजू देखिएको छैन । यससम्बन्धी विवरण **अनुसूची-१०** मा रहेको छ ।

परिच्छेद –४
प्रतिवेदन कार्यान्वयनको स्थिति

प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ को दफा ३५ बमोजिम महालेखापरीक्षकको कार्यालयबाट लेखापरीक्षण भई प्रारम्भिक प्रतिवेदनमा औल्याइएका बेरुजूका सम्बन्धमा सो बेरुजूको सूचना प्राप्त भएको ३५ दिनभित्र सम्बन्धित कार्यालयले तोकिए बमोजिम फछ्यौंट तथा सम्परीक्षण गरी महालेखापरीक्षकको कार्यालयलाई जानकारी गराउनु पर्ने व्यवस्था छ। यस सम्बन्धी ब्यहोरा निम्न छन्:

१. **फछ्यौंट -** यो वर्ष प्रदेश सरकारी कार्यालयतर्फ १३९ निकायको विनियोजन, राजस्व, धरौटी तथा अन्य कारोबारको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरी रु. १ अर्व ६३ करोड १७ लाख ९४ हजार लगती वेरुजू सहितको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरी प्रारम्भिक प्रतिवेदनसमेत उपलब्ध गराएकोमा ४९ निकायबाट प्रमाण तथा प्रतिक्रिया पेश भई सैद्धान्तिक दफा ३ र लगती दफा ५३ बाट रु.२ करोड ५५ लाख ९५ हजार फछ्यौंट भएको र बाँकी ९० इकाईको प्रतिक्रिया प्राप्त नभएकोले रु. १ अर्व ६० करोड ६१ लाख ९९ हजार बाँकी रहेको छ। समिति तथा अन्य संस्थातर्फ लेखापरीक्षण भएका १० निकायको रु. ३ करोड ८६ लाख ८८ हजारमा २ निकायले प्रतिक्रियाबाट रु. १ लाख ४२ हजार फछ्यौंट गरेकोले रु. ३ करोड ८५ लाख ४६ हजार बेरुजू बाँकी रहेको छ। कानुन बमोजिम बेरुजू असूल फछ्यौंट गर्नुपर्दछ।

गत वर्ष प्रदेशको सरकारी निकायतर्फको रु. ५ लाख ४० हजार बेरुजू फछ्यौंट गर्न बाँकी रहेकोमा संपरीक्षणबाट रु.४ लाख ६९ हजार फछ्यौंट गरेकोले रु. ७१ हजार बेरुजू बाँकी रहेको छ।

२. **बेरुजू न्यूनीकरण -** प्रदेश सरकारको आर्थिक कारोबारमा महालेखापरीक्षकबाट औँल्याइएको त्रुटिलाई सुधार गरी आर्थिक अनुशासनको स्थिति मजबुत बनाउनु पर्दछ। प्रदेश कार्यालयहरु संचालन सुरुवाती चरणमा रहेकाले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली स्थापना, प्रभावकारी आन्तरिक लेखापरीक्षण, खरिदलगायतका कानुनको पालना, अनुगमन तथा नियमन र कर्मचारीमा जिम्मेवारी वहनको स्थितिमा बढोत्तरी गरी बेरुजु न्यूनीकरणमा ध्यान दिनु पर्दछ।

परिच्छेद ५
सुधारका क्षेत्रहरु

स्रोत र साधनको प्राप्ती एवं परिचालनबाट प्रदेशका बिकास निर्माण, सेबाप्रवाहका गतिबिधिलाई पारदर्शी, जवाफदेही, मितव्ययी, सुशासनयुक्त एवं प्रभाबकारी बनाउन शासन संचालन तथा आर्थिक कार्य प्रणालीमा सुधार गर्ने विषय निम्न छन्

१. **कानुन तथा संरचना -** प्रदेश सरकारले निर्धारण गरेको वार्षिक कार्यक्रमको कार्यान्वयन, प्रदेशस्तरमा सार्वजनिक सेवा वितरणको न्यूनतम मापदण्ड निर्धारणलगायत सेवा प्रवाहलाई नियमित र व्यवस्थित गर्ने नीति, मापदण्ड एवं कार्यविधि निर्माण, सेवाग्राही सन्तुष्टी तथा सेवा प्रवाहको अनुगमन लगायतको कार्यमा संस्थागत, प्राविधिक र स्रोत परिचालन क्षमता वृद्धि गरी सेवा प्रवाहलाई चुस्त र प्रभावकारी बनाउनु पर्दछ ।

२. **कानुन निर्माण** - संविधानको धारा ५७(६) मा प्रदेश सभाले कानुन बनाउँदा प्रदेश सरकारबाट जारी गर्नुपर्ने सबै ऐन, कानुन, प्राथमिकताको आधारमा तयार गरी प्रदेश सभामा प्रस्तुत गरी पारित गराउनुपर्दछ । प्रदेशले पहिचान गरेका कानुन, गठन आदेश, नियमावली र कार्यबिधि तर्जुमाका लागि आवश्यक कानुनको पहिचान गरी समयमै कानुन निर्माण गर्नुपर्दछ । नेपालको संविधान बमोजिम प्रदेशस्तरबाट निर्माण हुने कानुन संघीय कानुनसँग सामन्जस्यता हुने गरी निर्माण गर्ने र सबै पदाधिकारीहरुको सेवा सुविधा सम्बन्धमा एकरुपता हुने गरी मापदण्ड तयार गरी लागु गर्नुपर्दछ ।

३. **संगठन र कर्मचारी व्यवस्थापन** - प्रदेश सरकारको कार्य सम्पादन गर्न आवश्यक संगठन र कर्मचारीको व्यवस्था हुनुपर्दछ । प्रदेश अन्तर्गतका कार्यालयहरुमा २ हजार ८१२ दरबन्दी स्वीकृत गरेकोमा २ हजार ३४ अर्थात दरबन्दीको तुलनामा ७२.३३ प्रतिशत मात्र समायोजन भएको, समायोजन भएका पनि सबै पदपूर्ति नभएको अवस्थामा प्रदेश सरकारको कार्यसम्पादन तथा सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुने नदेखिँदा स्वीकृत दरबन्दी समयमै पदपूर्ति हुनुपर्दछ ।

प्रदेशस्तरका कार्य सम्पादनमा प्रभावकारिता ल्याउन र प्रदेशका सबै जिल्लामा रहने सरकारी निकायको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण र व्यवस्थापन परीक्षण गरीसबै जिल्लामा प्रदेशका बिकास निर्माण, सेबाप्रवाहका गतिबिधिलाई प्रभाबकारी बनाउन समन्वयात्मक रुपले कार्य सम्पादन गर्न संगठन संरचना स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्दछ ।

४. **बजेट प्रस्ताव प्रणाली -** बजेट प्रणलीमा सुधार गर्न प्राथमिकतामा रहेका कार्यक्रममा बजेट विनियोजन गर्ने, आगामी त्रिवर्षिय खर्च प्रक्षेपण सहितको खर्च संरचना बजेट तर्जुमा गर्दा नै तयार गर्ने, शुरुमा बजेट विनियोजन नगरी रकमान्तर तथा गैर बजेटरी खर्च गर्ने कार्यमा नियन्त्रण, उपलब्धी नहुने योजनामा विनियोजन नगरी प्रतिफलमुखी क्षेत्रमा प्राथमिकता दिने, डि पी आर भएका योजनालाई छलफल गर्ने तथा कार्यान्वयनमा ल्याउन बजेट तय गर्न, न्यून विनियोजन गरी भैपरी शीर्षकबाट रकमान्तर कार्यमा नियन्त्रण, धेरै कार्यक्रम भन्दा उपलब्धी र सम्पन्न गर्न सकिने कार्यक्रमलाई प्राथमिकता र बजेट तर्जुमा दीगो विकास लक्ष्यको सूचकको आधार गर्ने र योजनाको आधारपत्र बमोजिम बजेट तर्जुमा गर्ने लगायतका कार्यहरु गर्नु पर्ने देखिएका छन ।

५. **राजस्व संकलन -** अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ बमोजिम प्रदेश सरकारको अधिकार क्षेत्रमा पर्ने घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, कृषि आयमा कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क लगायतका क्षेत्र परिचालन गरी राजस्व संकलन गर्नुपर्दछ । अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ बमोजिम अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने विषयमा राजस्व संकलनलाई प्रभावकारी बनाउनुपर्दछ ।

६. **आयोजना व्यवस्थापन -** संभाव्यता अध्ययन, आयोजना छनौट, बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृति, कार्यान्वयन, सुपरिवेक्षण, अनुगमन मूल्याङ्कनलगायत विभिन्न चरणमा ध्यान दिदै आयोजना सञ्चालन गर्नु पर्दछ । प्रदेश गौरवका आयोजना र पहिलो प्राथमिकताका आयोजनाको छनौट गरी पुँजीगत खर्चलाई उपलब्धि मूलक क्षेत्रमा खर्च हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ ।

७. **खर्च प्रक्रिया -** खर्चको उपादेयता र महत्वलाई स्थापित गरी बजेट उपयोगको कार्य प्रक्रिया शुरु गर्ने, एउटै कार्यक्षेत्र तथा उद्देश्यमा वेग्लावेग्लै निकायमा स्रोत विभाजन गरी खर्च गर्ने कार्यमा नियन्त्रण, मन्त्रालयहरु नीतिगत निर्णय, तर्जुमा र कार्यान्वयनको अनुगमनमा संलग्न हुनुपर्ने, विद्युतीय खरीदलाई अनिवार्य गर्ने, खरिद योजना र गुरुयोजना तयार, सानातिना कार्य परामर्शदाताबाट नगराई आन्तरीक जनशक्तिबाट गराउन पहलगर्ने, नयाँ सवारी साधन खरिद गर्ने प्रक्रियालाई नियन्त्रणमा ल्याउनुपर्ने, कार्यतालिका अनुरुप निर्माणको कार्य गर्नुपर्ने, पूँजीगत खर्चलाई कार्यक्रम, समय, बजेट परिचालनसँग सम्बद्ध गर्नुपर्ने, भुक्तानी गर्न बाँकी दायित्व सृजना नगर्ने, मुआब्जा, क्षतिपूर्ति र जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी अवरोध समाधान नगरी खरिद कारबाही अगाडि बढाउन नहुने जस्ता बिषयमा सुधार हुनुपर्दछ ।

८. **बजेट कार्यान्वयन -** बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन र खर्च व्यवस्थापनमा सुधार गर्दै बजेट विनियोजन, खर्च र उपलब्धिलाई कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनसँग आवद्ध गर्नुपर्दछ । चालुखर्च नियन्त्रण गर्न मितव्ययितासम्बन्धी निर्देशिका र मापदण्ड बनाई लागू गर्ने, अनुत्पादक खर्च नियन्त्रण गर्ने र आयोजना व्यवस्थापनमा सुधार गरी पुँजीगत खर्च वृद्धि गर्नुपर्दछ । प्रदेश सञ्चित कोषबाट प्रदान गरिने सबै प्रकारका अनुदान रकमको उपयोग सम्बन्धमा अनुगमन गरी रकमको सदुपयोग सम्बन्धमा यकिन गर्नुपर्दछ ।

९. **सार्वजनिक खरिद -** सार्वजनिक निकायले खरिद गुरुयोजना तथा वार्षिक खरिद योजना बनाई प्रतिस्पर्धात्मक रुपमा मितव्ययी खरिद कार्य गराउन खरिद योजनाको कडाइका साथ पालना गर्नुपर्दछ । परामर्श सेवा खरिदमा आन्तरिक जनशक्तिको अधिकतम परिचालन गरी अपनत्वको बिकास गर्नुपर्दछ ।

१०. **आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली -** आन्तरिक नियन्त्रणसम्बन्धी व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेश मन्त्रालय र अन्तर्गत निकायबाट सम्पादन गर्ने कार्य मितव्ययी, कार्यदक्ष र प्रभावकारी ढंगबाट सम्पादन गर्न वित्तीय प्रतिवेदन प्रणालीलाई विश्वसनीय बनाउन तथा प्रचलित प्रदेश कानुनबमोजिम कार्य सम्पादन गर्न आ–आफ्नो कामको प्रकृति अनुसारको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी लागू गर्नुपर्दछ ।

११. **प्रतिवेदन प्रणाली -** तोकिएको समयमा केन्द्रीय हिसाब तयार र श्रावण महिनाभित्र वित्तीय विवरण तयार गर्नुपर्ने तर्फ सुधार, आन्तरिक लेखापरीक्षण समयमा सम्पन्न गरी प्रतिवेदनको कार्यान्वयन, आयोजना सम्पन्न भएपछि प्रतिफलको मूल्याङ्कन व्यवस्थाको लेखाजोखा, प्रतिवेदनमा सूचना प्रविधि प्रयोगमा ल्याउने र नेप्सास वेसमा प्रतिवेदन प्रणाली कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्दछ ।

१२. **लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणाली -** सार्वजनिक निकायको लेखा प्रणाली, लेखा ढाँचाको स्वीकृति तथा वित्तीय प्रतिवेदन प्रणालीमा समयसापेक्ष सुधार गरी सार्वजनिक कोषको पारदर्शिता र विश्वसनीयता प्रवर्द्धन गर्न सार्वजनिक क्षेत्रको लागि नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान (नेपसास) प्रदेश तहमा समेत कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्दछ ।

१३. **लेखानीति एवं टिप्पणी खुलासा -** आय तथा व्ययमा अपनाउने र गरिने खर्चको लेखानीति तथा टिप्पणी बनाउनपर्ने, स्वीकृत गरेको मापदण्डबमोजिम कुनै आर्थिक कारोबारको समष्टिगत स्थिति दर्शाउने बजेट अनुमान, प्राप्ति र भुक्तानी विवरण तथा सोसँग सम्बन्धित लेखा टिप्पणी समेतको विवरण बनाई लेखापरीक्षणमा पेश गर्नुपर्ने, प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट प्राप्त प्रदेशको केन्द्रीय आर्थिक विवरणमा लेखानीति एवं टिप्पणी खुलासा गर्नुपर्ने लगायत वित्तीय व्यवस्थापनको बारेमा खुलसा गर्नुपर्दछ ।

१४. **वार्षिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदन -** महालेखापरीक्षकको स्वीकृत ढाँचामा प्रदेश तहको संचित कोष हिसाब तयार गर्ने, प्रदेशको वार्षिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदन प्रदेश सभा मार्फत विषयगत सार्वजनिक लेखा समितिमा प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने व्यबस्था मिलाउनुपर्दछ ।

१५. **वित्तीय सुशासन -** प्रभावकारी वित्तीय व्यवस्थापन मार्फत सार्वजनिक आय तथा व्ययको सर्वोत्तम परिचालन, त्यसको लेखाङ्कन, प्रतिवेदन तथा लेखापरीक्षण मार्फत वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शीता र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्नु प्रदेश सरकारको दायित्व हो । सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन सार्वजनिक आय र व्ययको अद्यावधिक स्थितिको लेखाङ्कन गर्दा प्रतिवेदन प्रणाली व्यवस्थित बनाउनु आवश्यक छ । बजेट सूचना व्यवस्थापन प्रणाली, लागत लाभको विश्लेषण सहितको योजना तथा कार्यक्रम, सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान, कम्प्यूटरमा आधारित लेखा प्रणालीको प्रयोग जस्ता क्षेत्रमा सुधार गरी वित्तीय व्यवस्थापनमा जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्नुपर्दछ ।

१६. **सेवा प्रवाह -** सार्वजनिक स्रोत र साधनको अधिकतम उपयोग गरी सेवा प्रवाहलाई मितव्ययी, प्रभावकारी र दक्षतापूर्वक सञ्चालन गर्न चक्रीय समय प्रणाली, टोकन प्रणाली, एकद्वार सेवा प्रणाली र हेल्पडेस्क प्रणाली कार्यान्वयनमा ल्याउन आवश्यक व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ । सेवाग्राहीको समय र लागत घटाउन

विद्युतीय माध्यमबाट सेवा प्रवाह गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ । साथै विद्युतीय प्रणालीबाट भुक्तानी गरी सेवा प्राप्त गर्ने प्रक्रिया अवलम्बन गरिनुपर्दछ । यसैगरि प्रदेश तहबाट प्रवाह हुने सेवालाई व्यवस्थित गर्ने, घुम्ती सेवा प्रदान गर्ने, सेवा मापदण्ड निर्धारण गर्ने, अनुगमन संयन्त्र बनाउने र गुनासो सुनुवाई सयन्त्रको व्यवस्था र आवधिकरुपमा सार्वजनिक सुनुवाई गर्ने प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्दछ ।

१७. **खर्च व्यवस्थापनमा सुधार -** प्रदेश तहको वित्तीय व्यवस्थापनमा सुधार गर्न खर्च व्यवस्थापनमा सुधार गर्दै बजेट विनियोजन, खर्च र उपलब्धिलाई कार्य सम्पादन मूल्यांकनसँग आवद्ध गर्ने, अनुत्पादक खर्च नियन्त्रण गर्ने, प्रदेश गौरवका आयोजना र प्राथमिकता प्राप्त आयोजना छनौट गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

१८. **सेवाको समय र लागत -** प्रचलित कानुन बमोजिम कार्य सम्पादन गर्न आ-आफ्नो कामको प्रकृति अनुसारको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी लागु गर्ने र सेवाग्राहीको समय र लागत घटाउन उपयुक्त सेवा प्रवाह प्रणालीको अवलम्बन गर्नुपर्दछ ।

अनुसूचीहरु

अनुसूची – १
(प्रतिवेदनको परिच्छेद १ सँग सम्बन्धित)

लेखापरीक्षण गरिएका प्रदेश कार्यालयहरुको विवरण (विनियोजन, राजस्व, धरौटी र अन्य कारोबार)
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

क.सं.	मन्त्रालयर निकायरकायांलयको नाम	कार्यालय संख्या	बेरुजू भएका कायांलय संख्या	बेरुजू रकम
१.	**प्रदेश सभा सचिवालय**	**१**	**१**	**०**
१.१.	प्रदेश सभा सचिवालय	१	१	०
२.	**मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय**	**३**	**२**	**०**
२.१.	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	१	१	०
२.२.	नगर बिकास प्रशिक्षण केन्द्र	१	०	०
२.३.	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	१	१	०
३.	**आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय**	**१२**	**२**	**१४०२**
३.१.	मन्त्रालय	१	१	०
३.२.	प्रदेश लेखा ईकाई कार्यालय	१०	०	०
३.३.	प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय	१	१	१४०२
४.	**आन्तरीक मामिला तथा कानुन मन्त्रालय**	**१**	**१**	**२७४३**
४.१.	मन्त्रालय	१	१	२७४३
५.	**उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय**	**३०**	**२३**	**५२६५०**
५.१.	मन्त्रालय	१	१	१२९१५
५.२.	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय	१२	४	१५१४
५.३.	डिभिजन वन कार्यालय	११	११	३३६१३
५.४.	निर्देशनालय	२	२	२२८९
५.५.	पंचासे संरक्षित वन कार्यक्रम	१	१	७५१
५.६.	भु-तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय	२	२	६७१
५.७.	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण केन्द्र	१	१	८९७
६.	**भुमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय**	**२६**	**१७**	**७३७२३**
६.१.	मन्त्रालय	१	१	४८६९१
६.२.	कृर्षि ज्ञान केन्द्र	६	६	२८२६
६.३.	मत्स्य तथा वागवानी केन्द्र	२	१	२३८
६.४.	तालिम केन्द्र	२	२	०
६.५.	निर्देशनालय	२	२	७७६५
६.६.	प्रजनन पिढी बिजकोया श्रोत केन्द्र	१	०	०
६.७.	प्रयोगशाला	३	०	०

६.८.	भेटेरिनरी अस्पताल	७	५	१४२०३
६.९.	रेशम विकास कार्यक्रम	२	०	०
७.	**भौतिक पुर्वाधार विकास मन्त्रालय**	**३३**	**३१**	**१४५६९५५**
७.१.	मन्त्रालय	१	१	४४९४०३
७.२.	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय	४	४	१६९६९५
७.३.	जलस्रोत तथा सिचाई विकास डिभिजन ार्यालय	११	११	३८३३०
७.४.	निर्देशनालय	१	१	१७०१३
७.५.	पुर्बाधार बिकास कार्यालय	५	५	५८९५४७
७.६.	भुमिगत जलस्रोत तथा सिचाइ कार्यालय	१	१	४३०
७.७.	यातायात व्यबस्था कार्यालय	५	३	३२०६
७.८.	शहरी विकास तथा भवन कार्यालय	३	३	३३८२१
७.९.	सडक डिभिजन कार्यालय	२	२	१५५५१०
८.	**सामाजिक विकास मन्त्रालय**	**३२**	**१७**	**१८७२६**
८.१.	मन्त्रालय	१	१	११६१९
८.२.	आयुर्वेद केन्द्र	११	१	७८०
८.३.	गोरखा दरवार हेरचाह अड्डा	१	१	०
८.४.	तालिम केन्द्र	२	२	१९
८.५.	निर्देशनालय	२	२	४५५३
८.६.	प्रदेश संग्रहालय	२	१	०
८.७.	प्रदेश स्वास्थ्य आपुर्ति व्यवस्थापन केन्द्र	१	१	०
८.८.	सिप बिकास तालिम केन्द्र	२	१	३५३
८.९.	स्वास्थ्य कार्यालय	१०	७	१४०२
९.	**मुख्य न्यायाधिवक्ता कार्यालय**	**१**	**१**	**०**
९.१.	मुख्य न्यायाधिवक्ता कार्यालय	१	१	०
	जम्मा	**१३९**	**९५**	**१६०६१९९**

अनुसूची-१ (क)

(प्रतिवेदनको परिच्छेद १ संग सम्बन्धित)

लेखापरीक्षण गरिएका अन्य संस्था तथा समितिको विवरण
२०७५।७६

क्र.स.	संस्थाको नाम	जिल्ला	संख्या
	सामाजिक विकास मन्त्रालय	**कास्की**	**१०**
१	जिल्ला अस्पताल	स्याङजा	१
२	धौलागिरी अन्चल अस्पताल	वागलुङ	१
३	जिल्ला अस्पताल म्याग्दी	म्याग्दी	१
४	जोमसोम अस्पताल	मुस्ताङ	१
५	जिल्ला अस्पताल मनाङ्ग	मनाङ	१
६	जिल्ला अस्पताल	पर्वत	१
७	मध्यविन्दु अस्पताल	नवलपुर	१
८	दमौली अस्पताल	तनहुँ	१
९	जिल्ला अस्पताल	गोरखा	१
१०	मातृशिशु मितेरी अस्पताल	कास्की	१

अनुसूची–२
(प्रतिवेदनको परिच्छेद १ सँग सम्बन्धित)

प्रदेश कार्यालयको लेखापरीक्षण रकम
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

क.सं	मन्त्रालय/निकायको नाम	विनियोजन				राजस्व				धरौटी				अन्य कारोबार				लेखापरीक्षण सम्पन्न रकम
		लेखापरीक्षण गर्नुपर्ने		सम्पन्न		लेखापरीक्षण गर्नुपर्ने		सम्पन्न		लेखापरीक्षण गर्नुपर्ने		सम्पन्न		लेखापरीक्षण गर्नुपर्ने		सम्पन्न		
		इकाई	रकम	इकाई	रकम	इकाई	रकम	इकाई	रकम	इकाई	रकम	इकाई	रकम	इकाई	रकम	इकाई	रकम	
	प्रदेश सभा सचिवालय	१	११७३६१	१	११७३६१	१	१०६	१	१०६	१	८०५	१	८०५	०	०	०	०	११८२७२
१.	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	३	१५२१०५	३	१५२१०५	१	६८	१	६८	२	४७२	२	४७२	१	१०३६४	१	१०३६४	१६३००९
२.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	१२	११२४८५७	१२	११२४८५७	२	७१२१८६१	२	७१२१८६१	२	८३४	२	८३४	१	९५४१	१	९५४१	८२५७०९३
३.	आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रलय	१	६३८०२	१	६३८०२	१	९१	१	९१	१	९७८	१	९७८	१	१८५००	१	१८५००	८३३७१
४.	उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय	३०	१७३४८८१	३०	१७३४८८१	२८	२०६१७१	२८	२०६१७१	२५	५६९४५	२५	५६९४५	१६	१२८१५६	१६	१२८१५६	२१२६१५३
५.	भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	२६	१४०६३६१	२६	१४०६३६१	१९	८४६३	१९	८४६३	१५	४८३०	१५	४८३०	४	१०९७	४	१०९७	१४२०७५१
६.	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	३३	७५८७३१६	३३	७५८७३१६	३२	१३६२९३३	३२	१३६२९३३	३२	३५२८९९	३२	३५२८९९	१०	१२४४	१०	१२४४	९३०४३९२
७.	सामाजिक विकास मन्त्रालय	३३	१५०१८१८	३२	१४८४७११	२७	९६२४	२६	९६१४	३१	१२५०१	३०	११५६५	११	३८८४७	११	३८८४७	१५४४७३७
८.	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१	२०३९७	१	२०३९७	१	३	१	३	१	१७	१	१७	०	०	०	०	२०४१७
जम्मा		**१४०**	**१३७०८८९८**	**१३९**	**१३६९१७९१**	**११२**	**८७०९३२०**	**१११**	**८७०९३१०**	**११०**	**४३०२८१**	**१०९**	**४२९३४५**	**४४**	**२०७७४९**	**४४**	**२०७७४९**	**२३०३८१९५**

अनुसूची-३
(प्रतिवेदनको परिच्छेद २ दफा ३ सँग सम्बन्धित)

सरकारी निकाय/मन्त्रालयको लेखापरीक्षण वक्यौता विवरण
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकायको नाम	विनियोजन		राजस्व		धरौटी		जम्मा	
		इकाई	रकम	इकाई	रकम	इकाई	रकम	इकाई	रकम
१.	सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्वास्थ्य कार्यालय, म्यार्दी	१	१७१०७	१	१०	१	९३६	१	१८०५३
	जम्मा	**१**	**१७१०७**	**१**	**१०**	**१**	**९३६**	**१**	**१८०५३**

अनुसूची-४
(प्रतिवेदनको परिच्छेद १ दफा २ सँग सम्बन्धित)

समिति तथा अन्य संस्थाको लेखापरीक्षण विवरण
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकायको नाम	लेखापरीक्षण		प्रतिवेदन		लेखापरीक्षण सम्पन्न रकम	वक्यौता वर्ष
		गर्नुपर्ने	सम्पन्न	अन्तिम	प्रारम्भिक		
१.	अस्पताल विकास समितिहरु	१०	१०	१०	१०	८५४५४८	-
	जम्मा	**१०**	**१०**	**१०**	**१०**	**८५४५४८**	**-**

अनुसूची-५
(प्रतिवेदनको परिच्छेद १ दफा २ सँग सम्बन्धित)

आय-व्यय हिसाब तयार गर्ने अन्य संस्था तथा समितिका लेखापरीक्षण रकम, बेरुजू र सञ्चालन नतिजा २०७५।७६

(रु. हजारमा)

क्र. स.	संस्थाको नाम	जिल्ला	लेखापरीक्षण गर्नुपर्ने आर्थिक वर्ष	लेखापरीक्षण रकम	बेरुजू रकम	लेखापरीक्षण भएको अन्तिम वर्षको संचालन नतिजा											यो वर्षको बचत	बर्षान्तको मौज्दात
						वर्षको शुरु मौज्दात	आय				व्यय							
							बिक्रीरसेवा शुल्क	अनुदान	अन्य आय	जम्मा	प्रत्यक्ष खर्च	सञ्चालन खर्च	कर्मचारी खर्च	अन्य खर्च	जम्मा खर्च		
१	जिल्ला अस्पताल	स्याङजा	२०७५.७६	६०६१३	६८२४	२९८८	१३२३३	१५७१९	१२६	२९०७८	४०५७	२५९७२	१५०६	०	३१५३५	-२४५७	५३१
२	धौलागिरी अन्चल अस्पताल	वागलुङ	२०७५.७६	३०९४७०	१३७७७	१२५०९	६३५२३	९१८५३	६१०	१५५९८६	१०८११	१३४५२४	७५४९	६००	१५३४८४	२५०२	१५०११
३	जिल्ला अस्पताल म्यागदी	म्यागदी	२०७५.७६	११२३६०	२८२१	१४२४५	४४२४२	१६७२०	५०१	६१४६३	१७३८	४६८५९	२३००		५०८९७	१०५६६	२४८११
४	जोमसोम अस्पताल	मुस्ताङ	२०७५.७६	१४३१४	०	४२२५	११६०	३३०८	२२१५	६६८३	१३३८	५२१५	१०७८		७६३१	-९४८	३२७७
५	जिल्ला अस्पताल मनाङ्ग	मनाङ	२०७५.७६	४३०५५	२३४७	११९१	१९५२	१९४०६	०	२१३५८	२२९०	१२०२५	५०५१	२३३१	२१६९७	-३३९	८५२
६	जिल्ला अस्पताल	पर्वत	२०७५.७६	४४३३३	०	२२४	७७९२	१३९६७	६२६	२२३८५	१७८२५	३००९	१११४		२१९४८	४३७	६६१
७	मध्यविन्दु अस्पताल	नवलपुर	२०७५.७६	१३२८	०	०	०	६६४	०	६६४			६०७	५७	६६४	०	०
८	दमौली अस्पताल	तनहुँ	२०७५.७६	७६०४०	६१४४	११००	३४४३५	५८३७	४२	४०३१४	६१४४	२२७४७	६०२५	८१०	३५७२६	४५८८	५६८८
	जिल्ला अस्पताल	गोरखा	२०७५.७६	१२०३१०	६६३३	२८४०	२३००२	३५६२९	१४०३	६००३४	७२८१	२७२०९	२४८०६	९८०	६०२७६	-२४२	२५९८
१०	मातृशिशु मितेरी अस्पताल	कास्की	२०७५.७६	७२७२५	०	१९५९	१९६२९	१६०३०	१२०४	३६८६३	३६१८	१५८०१	१६०३०	४१३	३५८६२	१००१	२९६०
	कुल जम्मा:			**८५४५४८**	**३८५४६**	**४१२८१**	**२०८९६८**	**२१९१३३**	**६७२७**	**४३४८२८**	**५५१०२**	**२९३३६१**	**६६०६६**	**५१९१**	**४१९७२०**	**१५१०८**	**५६३८९**

अनुसूची-६
(प्रतिवेदनको परिच्छेद २ दफा २.४ सँग सम्बन्धित)

पेश्की बाँकीको विवरण
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकायको नाम	कर्मचारी पेश्की		अन्य पेश्की						जम्मा
		गत वर्ष सम्म	यो वर्ष	गत वर्ष सम्म			यो वर्ष			
				मोविलाईजेशन	प्रतितपत्र	अन्य	मोविलाईजेशन	प्रतितपत्र	अन्य	
१.	**सरकारी कार्यालय तर्फ**	०	२५५९	०	०	०	८६१८५४	०	२५६९४२	११२१३५५
१.२	उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय						४२१		१००	५२१
१.३	भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय		८५०							८५०
१.४	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय						८६१४३३		२५२३०८	१११३७४१
१.५	सामाजिक विकास मन्त्रालय		१७०९						४५३४	६२४३
२.	**समिति तथा अन्य संस्था तर्फ**		५०				२९८२			३०३२
	जम्मा	०	२६०९	०	०	०	८६४८३६	०	२५६९४२	११२४३८७

अनुसूची-७
(प्रतिवेदनको परिच्छेद २ दफा २.३ सँग सम्बन्धित)

कुल असूली विवरण
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकाय	लेखापरीक्षणको दौरानमा	प्रारम्भिक प्रतिवेदन पठाएपछी	सम्परीक्षणको क्रममा	कूल जम्मा
१.	**सरकारी कार्यालय तर्फ**	**१७६८**	**८५१९**	**१७**	१०३०४
१.१	प्रदेश सभा सचिवालय		७०	१७	८७
१.२	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	८०		०	८०
१.३	आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रलय		३	०	३
१.४	उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय	१०९३	५४८९	०	६५८२
१.५	भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	१६२	१९९५	०	२१५७
१.६	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	१५५	५९५	०	७५०
१.७	सामाजिक विकास मन्त्रालय	२७७	३६७	०	६४४
१.८	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१		०	१
२.	**समिति तथा अन्य संस्था तर्फ**		**७**	**०**	**७**
	जम्मा	**१७६८**	**८५२६**	**१७**	**१०३११**

अनुसूची-८
(प्रतिवेदनको परिच्छेद २ दफा २.६ सँग सम्बन्धित)

अग्रिम कर कट्टी नगरेको समष्टिगत स्थिति
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

सि.नं.	मन्त्रालय/निकायको नाम	असूल गर्नुपर्ने		असूल भएको		असूल गर्न बाँकी रकम
		कार्यालय संख्या	रकम	कार्यालय संख्या	रकम	
१.	**सरकारी कार्यालय तर्फ**	**२७**	**३३१०**	**६**	**४२६**	२८८४
१.१	उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय	५	२५६	१	३	२५३
१.२	भूमी व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	४	४७	२	३४	१३
१.३	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	९	२६६८	२	३८८	२२८०
१.४	सामाजिक विकास मन्त्रालय	९	३३९	१	१	३३८
२.	**समिति तथा अन्य संस्था तर्फ**	२	७०	१	७	६३
	जम्मा	**२९**	**३३८०**	**७**	**४३३**	**२९४७**

अनुसूची-९
(प्रतिवेदनको परिच्छेद १ दफा ८.२ सँग सम्बन्धित)

राजश्वको शिषर्कगत आम्दानी विवरण
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	रकम
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर	४९०९७७२
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त शुल्क	११८९६१४
११४५१	सवारी साधन कर	५६७३
११४७२	विज्ञापन कर	३९५२
११४७३	अन्य मनोरञ्जन कर	११२३
११६१२	एजेन्सी रजिष्ट्रेशन दस्तुर	९४४७
११६१३	व्यावसाय,रजिष्ट्रेशन दस्तुर तथा व्यवसाय कर	८५८९१
११६२१	चालक अनुमति पत्र, सवारी दर्ता किताब (द्यगिभ दययप) सम्बन्धी दस्तुर	२८३११४
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको वहालबाट प्राप्त आय	६०३
१४१७१	वन रोयल्टी	६२६
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	४३६२६६
१४२११	कृषि उत्पादनको विक्रीबाट प्राप्त रकम	२०७
१४२१२	सरकारी सम्पतीको विक्रीबाट प्राप्त रकम	४८९
१४२१३	अन्य विक्रीबाट प्राप्त रकम	३५९
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा विक्री	१२
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	२९३
१४२२४	परीक्षा शुल्क	८
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी	६११६७
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	१५०८५६
१४२४९	अन्य दस्तुर	३
१४२६४	वन क्षेत्रको अन्य आय	१०
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड,जरिवाना र जफत	३००५
१४५२९	अन्य राजस्व	२८६५२३
१५१११	बेरूजू	७२३९
३३१५१/३३१५६	वन रोयल्टी संकलन भई प्राप्त	२८५८८९
३३१५८	सवारी साधन कर संकलन	९८७१७९
	जम्मा	८७०९३२०

अनुसूची-१०
(प्रतिवेदनको परिच्छेद २ दफा २ र २.७ सँग सम्बन्धित)

प्रदेश कार्यालयहरुको बेरुजू बर्गिकरण
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	जिल्ला	मन्त्रालय/निकायको नाम	प्रारम्भिक बेरुजू			प्रतिक्रियाबाट फछ्यौट			बाँकी बेरुजू			बेरुजू								
			दफा संख्या		रकम	दफा संख्या		रकम	दफा संख्या		रकम	असुल गर्नुपर्ने	नियमित गनुंपर्ने					पेश्की		
			सैद्धान्तिक	लगति		सैद्धान्तिक	लगति		सैद्धान्तिक	लगति			अनियमित भएको	प्रमाणका कागजात पेश नभएको	राजस्व लगत जम्मेवारी नसारेको	शोधभर्ना लिएको	जम्मा	कर्मचारी पेश्की	अन्य पेश्की	जम्मा
१	कास्की	प्रदेश सभा सचिवालय	१६	४	५७२५	०	४	५७२५	१६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	कास्की	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	३०	०	०	०	०	०	३०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	कास्की	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	५१	८	१४०२	०	०	०	५१	८	१४०२	०	०	१४०२	०	०	१४०२	०	०	०
४	कास्की	आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालय	१९	९	२७४६	२	१	३	१७	८	२७४३	७६	२४५९	२०८	०	०	२६६७	०	०	०
५	कास्की	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	१९५	९७	५८१७२	०	९	५५२२	१९५	८८	५२६५०	३२२६	२४६०४	२४२९९	०	०	४८९०३	०	५२१	५२१
६	कास्की	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	१४४	७०	८०१७२	०	१९	६४४९	१४४	५१	७३७२३	३३४२८	३१४५३	७९९२	०	०	३९४४५	८५०	०	८५०
७	कास्की	भौतिक पूर्वाधार तथा विकास	४०२	२०१	१४६४४८४	१	१७	७५२९	४०१	१८४	१४५६९५५	३६६०२	७२५७५	२३४०३७	०	०	३०६६१२	०	१११३७४१	१११३७४१
८	कास्की	सामाजिक विकास मन्त्रालय	९८	७०	१९०९३	०	३	३६७	९८	६७	१८७२६	११८२	१६१९	९६८२	०	०	११३०१	१७०९	४५३४	६२४३
९	कास्की	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	११	०	०	०	०	०	११	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		कुल जम्मा	**९६६**	**४५९**	**१६३१७९४**	**३**	**५३**	**२५५९५**	**९६३**	**४०६**	**१६०६१९९**	**७४५१४**	**१३२७१०**	**२७७६२०**	**०**	**०**	**४१०३३०**	**२५५९**	**१११८७९६**	**११२१३५५**

अनुसूची-११
(प्रतिवेदनको परिच्छेद २ दफा २ र २.७ सँग सम्बन्धित)

आय-व्ययको कारोबार गर्ने अन्य संस्था तथा समितिको बेरुजू बर्गिकरण
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकायको नाम	जिल्ला	प्रारम्भिक बेरुजू			प्रतिक्रियाबाट फछ्यौट			बाँकी बेरुजू			बेरुजू								
			दफा संख्या		रकम	दफा संख्या		रकम	दफा संख्या		रकम	असुल गर्नुपर्न	नियमित गनुंपर्ने					पेश्की		
			सैद्धान्तिक	लगति		सैद्धान्तिक	लगति		सैद्धान्तिक	लगति			अनियमित भएको	प्रमाणका कागजात पेश नभएको	राजस्व लगत जिम्मेवारी नसारेको	सोधभर्ना नलिएको	जम्मा	कर्मचारी पेश्की	अन्य पेश्की	जम्मा
१	मातृशिशु मितेरी अस्पताल	कास्की	६	०	०	०	०	०	६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	जिल्ला अस्पताल	गोरखा	९	४	६६३३	०	०	०	९	४	६६३३	६३	६३३९	१८१	०	०	६५२०	५०	०	५०
३	दमौली अस्पताल	तनहुँ	०	१	६१४४	०	०	०	०	१	६१४४	०	६१४४	०	०	०	६१४४	०	०	०
४	मध्यविन्दु अस्पताल	नवलपुर	५	१	७	०	१	७	५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	जिल्ला अस्पताल	पर्वत	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	जिल्ला अस्पताल मनाङ्ग	मनाङ	२	१	२३४७	०	०	०	२	१	२३४७	०	०	२३४७	०	०	२३४७	०	०	०
७	जोमसोम अस्पताल	मुस्ताङ	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	जिल्ला अस्पताल म्यार्दी	म्यार्दी	६	२	२८२१	०	०	०	६	२	२८२१	०	१०८	२७१३	०	०	२८२१	०	०	०
९	धौलागिरी अन्चल अस्पताल	बागलुङ	१२	११	१३९१२	०	१	१३५	१२	१०	१३७७७	३१४	५२११	५२७०	०	०	१०४८१	०	२९८२	२९८२
१०	जिल्ला अस्पताल	स्याङजा	८	३	६८२४	०	०	०	८	३	६८२४	०	६८२४	०	०	०	६८२४	०	०	०
	कुल जम्मा		**४८**	**२३**	**३८६८८**	**०**	**२**	**१४२**	**४८**	**२१**	**३८५४६**	**३७७**	**२४६२६**	**१०५११**	**०**	**०**	**३५१३७**	**५०**	**२९८२**	**३०३२**

अनुसूची-१२
(प्रतिवेदनको परिच्छेद २ दफा १ सँग सम्बन्धित)

प्रदेश कार्यालय तर्फ (विनियोजन, राजस्व, धरौटी र अन्य कारोबार) बेरुजू फछ्यौंट तथा सम्परीक्षणको विवरण
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकायको नाम	गत वर्ष सम्मको बाँकी	सम्परीक्षण भएको	गत वर्ष सम्मको बाँकी	यो वर्षको थप	दोस्रो प्रतिवेदन सम्मको बाँकी बेरुजू	दोस्रो प्रतिवेदन सम्मको बाँकी बेरुजू मध्ये पेश्की
१.	**सरकारी कार्यालय तर्फ**	**५४०**	**४६९**	**७१**	**१६०६१९९**	**१६०६७३९**	**११२१३५५**
१.१	प्रदेश सभा सचिवालय	४६९	४६९	०	०	०	०
१.२	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	०	०	०	१४०२	१४०२	०
१.३	आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रलय	४८	०	४८	२७४३	२७९१	०
१.४	उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय	०	०	०	५२६५०	५२६५०	५२१
१.५	भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	२३	०	२३	७३७२३	७३७४६	८५०
१.६	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	०	०	०	१४५६९५५	१४५६९५५	१११३७४१
१.७	सामाजिक विकास मन्त्रालय	०	०	०	१८७२६	१८७२६	६२४३
२.	**समिति तथा अन्य संस्था तर्फ**	**०**	**०**	**०**	**३८५४६**	**३८५४६**	**३०३२**
	जम्मा	**५४०**	**४६९**	**७१**	**१६४४७४५**	**१६४४८१६**	**११२४३८७**

अनुसूची-१३
(प्रतिवेदनको परिच्छेद १ दफा ७ सँग सम्बन्धित)

प्रदेश सरकारवाट अन्य सरकारलाई निकासा दिई खर्च भएको रकमको विवरण
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

क्र सं.	जिल्ला	संघीय कार्यालय/स्थानीय तहको नाम	चालूगत निकासा रकम	पुजीगत निकासा रकम	जम्मा निकासा रकम
१.	कास्की	पोखरा महानगरपालिका	२०८६	१३६१५	१५७०२
२.	बाग्लुङ्ग	ढोरपाटन नगरपालिका	१६६६	९९९९	११६६५
३.	मुस्ताङ्ग	बारागुङ मुक्तिक्षेत्र गाउपालिका	०	३२००	३२००
४.	बाग्लुङ्ग	बाग्लुङ्ग नगरपालिका	७००	२०००	२७००
५.	बाग्लुङ्ग	गल्कोट नगरपालिका	३४९२	२०००	५४९२
६.	म्याग्दी	धौलागिरी गाउँपालिका	५००	१६००	२१००
७.	मनाङ्ग	नासोङ गाउपालिका	०	१४९९	१४९९
८.	म्याग्दी	रघुगंगा गाउपालिका	०	१०००	१०००
९.	म्याग्दी	अन्नपूर्ण गाउपालिका	०	९९५	९९५
१०.	नवलपरासी सुस्ता पूर्व	देवचुलि नगरपालिका	५५८२	९००	६४८२
११.	पर्वत	कुस्मा नगरपालिकाको कार्यालय पर्वत	२४९५	६००	३०९५
१२.	तनहुँ	शुक्ला गण्डकी नगरपालिका	१६६६	५००	२१६६
१३.	कास्की	रुपा गाउपालिका	५००	५००	१०००
१४.	मनाङ्ग	निस्याङ गाउपालिका	५००	५००	१०००
१५.	मनाङ्ग	चामे गाउपालिका	५००	५००	१०००
१६.	मुस्ताङ्ग	लोमान्थाङ्ग गाउपालिका	९००	५००	१४००
१७.	स्याङ्गजा	पुतलिबजार नगरपालिका	४१८	५००	९१८
१८.	स्याङ्गजा	आधिखोला गाउपालिका	३८३२	५००	४३३२
१९.	स्याङ्गजा	विरुवा गाउपालिका	०	५००	५००
२०.	म्याग्दी	मङ्गला गाउपालिका	८२५	५००	१३२५
२१.	बाग्लुङ्ग	जैमिनी नगरपालिका	२२५०	५००	२७५०
२२.	लम्जुङ्ग	कब्होलासागर गाउपालिका	९७९१	४९७	१०२८८
२३.	लम्जुङ्ग	दुधपोखरी गाउपालिका	०	४९७	४९७
२४.	तनहुँ	भिमाद नगरपालिका	०	४९५	४९५
२५.	गोरखा	गोरखा नगरपालिका	४९४	४८३	९७७
२६.	मुस्ताङ्ग	थासाङ्ग गारउपालिका	३०६०	४७०	३५३०
२७.	तनहुँ	भानु नगरपालिका	१४७९	४००	१८७९
२८.	तनहुँ	बन्दिपुर नगरपालिका तनहु	२६५२	३९८	३०५०

२९.	गोरखा	सिरानचोक गाउपालिका	१९९८	०	१९९८
३०.	गोरखा	आरुघाट गाउपालिका	३७४६	०	३७४६
३१.	लम्जुङ्ग	वेसिशहर नगरपालिकाको कार्यालय	२१९५	०	२१९५
३२.	लम्जुङ्ग	मध्यनेपाल नगरपालिका	२८४८	०	२८४८
३३.	तनहुँ	देवघाट गाउपालिका	२१६६	०	२१६६
३४.	तनहुँ	रिषिङ्ग गाउपालिका	४००	०	४००
३५.	तनहुँ	व्यास नगरपालिका	१७५	०	१७५
३६.	कास्की	माछापुच्छे गापपालिका	१००	०	१००
३७.	मुस्ताङ्ग	घरपझोङ्ग गाउपालिका	३६९	०	३६९
३८.	पर्वत	महाशिला गारउपालिका	३०००	०	३०००
३९.	पर्वत	मोदी गाउपालिका	१६६६	०	१६६६
४०.	पर्वत	बिहादी गाउपालिका	२९१६	०	२९१६
४१.	स्याङ्गजा	फेदिखोला गाउपालिका	६१०	०	६१०
४२.	स्याङ्गजा	गल्याङ्ग नगरपालिका	७००	०	७००
४३.	स्याङ्गजा	कालिगण्डकी गाउपालिका	३४००	०	३४००
४४.	म्याग्दी	मालिका गाउपालिका	३०८०	०	३०८०
४५.	म्याग्दी	बेनी नगरपालिका	७०	०	७०
४६.	बाग्लुङ्ग	मालपोत कार्यालय बाग्लुङ्ग	१२५	०	१२५
४७.	बाग्लुङ्ग	नापी कार्यालय बाग्लुङ्ग	१२५	०	१२५
४८.	बाग्लुङ्ग	मालपोत कार्यालय बुर्तिबाङ्ग	५०	०	५०
४९.	बाग्लुङ्ग	ताराखोला गाउपालिका	३३१६	०	३३१६
५०.	नवलपरासी सुस्ता पूर्व	कावासोती नगरपालिका	३४१६	०	३४१६
५१.	नवलपरासी सुस्ता पूर्व	विनय त्रीवेणी गाउपालिका	५००	०	५००
५२.	नवलपरासी सुस्ता पूर्व	बुलिङ्गटार गाउपालिका	३००	०	३००
५३.	नवलपरासी सुस्ता पूर्व	हुप्सेकोट गाउपालिका	५००	०	५००
५४.	नवलपरासी सुस्ता पूर्व	गैडाकोट नगरपालिका	१२६५	०	१२६५
५५.	नवलपरासी सुस्ता पूर्व	मध्यबिन्दु नगरपालिका	२२०	०	२२०
		स्थानीय तहको जम्मा	**८४६४३**	**४५६४९**	**१३०२९३**
५६.	कास्की	मालपोत कार्यालय पोखरा	२५०	४५०	७००
५७.	गोरखा	मालपोत कार्यालय गोरखा	२००	०	२००
५८.	गोरखा	नापि कार्यालय	१९९	०	१९९
५९.	लम्जुङ्ग	मालपोत कार्यालय	२२४	०	२२४

६०.	लम्जुङ्ग	नापी कार्यालय	२२५	०	२२५
६१.	तनहुँ	मालपोत कार्यालय तनहँ	२५०	०	२५०
६२.	तनहुँ	नापी कार्यालय	२४९	०	२४९
६३.	कास्की	नापी कार्यालय पोखरा	४००	०	४००
६४.	कास्की	मालपोत कार्यालय लेखनाथ	१२०	०	१२०
६५.	कास्की	नापी कार्यालय लेखनाथ	१५०	०	१५०
६६.	मनाङ्ग	मालपोत कार्यालय	५०	०	५०
६७.	मनाङ्ग	नापी कार्यालय	५०	०	५०
६८.	मुस्ताङ्ग	मालपोत कार्यालय	५०	०	५०
६९.	मुस्ताङ्ग	नापी कार्यालय	५०	०	५०
७०.	पर्वत	मालपोत कार्यालय	१००	०	१००
७१.	पर्वत	नापी कार्यालय	९३	०	९३
७२.	स्याङ्गजा	मालपोत कार्यालय पुतलिबजार	१००	०	१००
७३.	स्याङ्गजा	नापी कार्यालय पुतलिबजार	१००	०	१००
७४.	स्याङ्गजा	मालपोत कार्यालय वालिङ्ग	१८६	०	१८६
७५.	स्याङ्गजा	नापी कार्यालय वालिङ्ग	१९९	०	१९९
७६.	म्याग्दी	मालपोत कार्यालय	१४९	०	१४९
७७.	म्याग्दी	नापी कार्यालय	१५०	०	१५०
७८.	नवलपरासी सुस्ता पूर्व	मालपोत कार्यालय	२००	०	२००
७९.	नवलपरासी सुस्ता पूर्व	नापी कार्यालय	१९९	०	१९९
		संघीय कार्यालयको जम्मा	३९४४	४५०	४३९४
		कुल जम्मा	८८५८८	४६०९९	१३४६८७

अनुसूचि-१४
(प्रतिवेदनको परिच्छेद १ दफा ७ सँग सम्बन्धित)

लेखाउत्तरदायी अधिकृतहरुको विवरण र सो अवधिको वेरुजू स्थिति
२०७५।७६

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय/निकायको नाम	लेखाउत्तरदायी अधिकृतको नाम	अवधि		आ.व.०७५।७६ को कूल वेरुजू	ले.प.अंकको तुलनामा वेरुजू प्रतिशत
			देखी	सम्म		
१.	प्रदेश व्यवस्थापीका संसद सचिवालय	सचिव श्री शम्भु वहादुर खडका	२०७५/०४/०१	२०७५/१२/०४	०	०.००
		श्री हरि प्रसाद वास्तोला	२०७५/१२/०५	२०७६/१०/१९		
		श्री राजेन्द्र न्यौपाने	२०७६/१०/२०	२०७६/३/३१		
२.	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	प्रमुख सचिव श्री नारायण विडारी	२०७५/४/१	२०७५/५/१२	०	०
		प्रमुख सचिव श्री लक्ष्मीराम पौडेल	२०७५/५/१४	२०७६/१/४		
		प्रमुख सचिव श्री हरि प्रसाद वस्याल	२०७६/१/५	२०७६/३/३१		
३.	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	श्री ध्रुव प्रसाद पाण्डे	२०७५.०४.०१	२०७६.०१.२५	१४०२	०.०२
		श्री निरन भट्टराई	२०७६.०१.२६	२०७६.०३.३२		
४.	आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालय	सचिव श्री फणिन्द्र प्रसाद पोखरेल	२०७५/४/१	२०७६/१/७	२७४३	३.२९
		सचिव श्री मनोहर प्रसाद खनाल	२०७६/१/८	२०७६/३/३१		
५.	उद्योग,पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय	सचिव श्री बुद्धि सागर पौडेल	२०७५.०४.०१	२०७६.०६.२६	५२६५०	२.४८
		सचिव श्री विष्णु प्रसाद भण्डारी	२०७६.०६.२७	२०७६.०३.३२		
६.	भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	सचिव श्री शरदचन्द्र श्रेष्ठ	२०७५.०४.०१	२०७६.०१.०६	७३७२३	५.१९
		सचिव श्री दुर्गा प्रसाद दवाडी	२०७६.०१.०६	२०७६.०३.३१		
७.	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	सविच श्री भरत प्रसाद अर्याल	२०७५/०४/०१	२०७५/०५/१८	१४५६९५५	१५.६६
		सचिव श्री ईश्वरचन्द्र मरहट्टा	२०७५/०५/१९	२०७६/०३/३१		
८.	सामाजिक विकास मन्त्रालय	सचिव श्री गोपाल अर्याल	२०७५/४/१	२०७५/११/११	१८७२६	१.२१
		सचिव श्री दिर्घनारायण पौडेल	२०७५/११/१३	२०७६/३/३०		
९.	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	उ.स. श्री दयाशंकर अधिकारी	२०७५/४/१	२०७६/०३/३१	०	०

प्रदेश सरकार

आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय

प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय

आ.व.२०७५/७६ आय व्ययको विवरण

क्र.श.	आयतर्फ	प्रासी	क्र.श.	व्ययतर्फ	भुक्तानी
१	गत वर्षको नगद मौज्दात	७२५१४५६६९.१०	१	चालु खर्च	५२१०५११५१८
	अनुदान तर्फ		२	पुर्जिगत खर्च	८७१५८२१९५३
	समानिकरण अनुदान	६७७६७००००.००	३	स्थानिय तहमा राजश्व बाडँफाड	३००४९९९९७.००
	सशर्त अनुदान	६०४५६११०००.००	४	संघ सरकारलाई फिर्ता भएको अनुदान	८८६३७८४८६.७
२	कुल अनुदान	१२८२२३११०००.००		कुल खर्च	१५११३२११९५४
३	कुल कर राजश्व	६४८८५८६५७२.७१	५	बचत मौज्दात सारिएको	७१४३५६४८२८.२०
४	कुल गैह्रकर राजश्व	२२२०७३३५४०.३०			
	कुल प्रासी जम्मा	२२२५६७७६७८२.११		कुल जम्मा	२२२५६७७६७८२.११

लेखा अधिकृत

प्रदेश लेखा नियन्त्रक

६	**आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ को सञ्चित कोष विवरणमा उल्लेख गरिएको खर्च विवरण:**		
	चालु खर्च		५२११०३०४७७
	पुँजिगत खर्च		८७१७०००५३६
	वित्तीय व्यवस्था खर्च		-
	प्रदेश लेखा इकाइ कार्यालयबाट खर्च लेखिएको तर विविध कारणवश बैकबाट खर्च हुन नसकेको समायोजित रकम		१,६९७,५४२,२८
	जम्मा		१३,९२६,३३३,४७०.२५
	नेपाल राष्ट्र बैंक अनुसारको खर्च		१३,९२६,३३३,४७०.२५
	फरक		-
७	**प्रदेश विभाज्य कोष तर्फ**		
	आर्थिक वर्ष ०७५/७६ मा असार मसान्तमा RMIS मा आम्दानी देखिएको		९८७१७९०६०.००
	विभाज्य कोषको आर्थिक विवरणमा आम्दानी देखाइएको		९८७१७९०६०.००
	आर्थिक वर्ष ०७५/७६ मा असार मसान्तमा बाँडफाँड गरिएको		३००४९९९७.००
	फरक		६८६६७९०६३.००
	फरक पर्नाको कारण:-केहि रकम आर्थिक वर्षको अन्त्यमा र केही रकम आ.व. ०७६/७७ मा मात्र म ले नि का ले प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गरिदिएको कारण आ.व. ०७६/७७ मा मात्र बाँडफाँड स्वीकृत गरी प्रदेश सञ्चित कोषमा र स्थानीय विभाज्य कोष मार्फत स्थानीय सञ्चित कोषमा ट्रान्सफर गरीएकोले फरक देखिएको साथै आ.व. ०७६/७७ मा ट्रान्सफर गरेता पनि आ.व. ०७५/७६ को प्रदेश सञ्चित कोषको आर्थिक विवरणमा संकलित सबै सवारी साधन करको ६० प्रतिशत रकम आम्दानी देखाइएको ।		
८	**संघीय विभाज्य कोषमा जम्मा हुने राजस्व**		
	RMIS मा आम्दानी देखिएको		१००७७४१७९.२२
	३३१५६ - पर्यटन सेवा शुल्क/रोयल्टी संकलन	२००००.००	
	३३१५१- वन रोयल्टी	१००७५४१७९.२२	

लेखा अधिकृत

प्रदेश लेखा नियन्त्रक

लेखा टिप्पणी (Notes to Account)

१	**राजस्व तथा बेरुजु :-**		
	आ.व. २०७५/०७६ को सञ्चित कोषको आर्थिक विवरणमा आम्दानीमा उल्लेख गरिएको रकम		८,७०९,३२०,११३.०१
	कर राजस्व		६,४८८,५८६,५७२.७१
	अन्य राजस्व		२,२१३,४९४,७९५.२९
	बेरुजु		७,२३८,७४५.०१
२	**वन, खानी तथा जलविद्युत रोयल्टी**		
	आ.व. २०७५/०७६ को सञ्चित कोषको आर्थिक विवरणमा आम्दानीमा उल्लेख गरिएको रकम		२८५,८८९,१४६.००
	असार मसान्तमा RMIS मा देखिएको रकम		-
	फरक रकम		२८५,८८९,१४६.००
	फरक पर्नाको कारणः- उक्त रकम म ले नि का ले आर्थिक वर्ष ०७६/७७ सुरु भएपछी मात्र मिति २०७६ मंसिर १९ मा सिधै सञ्चित कोषमा प्राप्त भएकोले असार मसान्तमा RMIS मा नदेखिएको		
३	**संघीय सरकारबाट बाँडफाँड भइ प्राप्त हुने मुल्य अभिवृद्दी कर र अन्त शुल्क**		
	आ.व. २०७५/०७६ को संञ्चितकोषको आर्थिक विवरणमा आम्दानीमा उल्लेख गरिएको रकम		५,७१६,८९४,६४१.५७
	असार मसान्तमा RMIS मा आम्दानी देखिएको		४,८०३,४४१,३३३.५४
	असार मसान्तमा RMIS मा आम्दानी देखिएको मध्ये २०७६-०९-२१ सम्म पनि म ले नि का बाट प्राप्त		३८२,४९१,९००.६२
	फरक		९१३,४५३,३०८.०३
	फरक पर्नाको कारणः- उक्त रकम म ले नि का ले आर्थिक वर्ष ०७५/७६ मा सिधै सञ्चित कोषमा प्राप्त भएकोले असार मसान्तमा RMIS मा नदेखिएको र रु ३८२४९१९००.६२ आ.व. २०७६/७७ मा मात्र प्राप्त भएको २०७६-०९-२१ सम्म पनि म ले नि का बाट सञ्चित कोषमा प्राप्त नभएको		-
४	**सवारी साधन कर**		
	आ.व. २०७५/०७६ को संञ्चितकोषको आर्थिक विवरणमा आम्दानीमा उल्लेख गरिएको रकम		९,८७१७९,०६०.००
	असार मसान्तमा RMIS मा आम्दानी देखिएको		९,८७१७९,०६०.००
	फरक		-
	फरक पर्नाको कारणः-संकलित सवारी साधन कर मध्ये केहि रकम असार मसान्तको अन्तिम समयमा र रु २११६०८६९. आ.व. ०७६/७७ सुरु भएपछी म ले नि का बाट प्रदेश विभाज्य कोषमा प्राप्त भएकोले आ.व. ०७६/७७ मा बाँडफाँड स्वीकृत गरी प्रदेश सञ्चित कोषमा सिधै ट्रान्सफर गरीएको ले असार मसान्तमा RMIS मा नदेखिएको		-
	जम्मा		
५	**संघीय अनुदान तर्फ :-**		
	आ.व. २०७५/०७६ को संञ्चितकोषको आर्थिक विवरणमा आम्दानीमा उल्लेख गरिएको रकम		१२,८२२,३११,०००.००
	वित्तीय समानीकरण अनुदानबाट प्राप्त		६७७६७०००००
	वित्तीय सशर्त अनुदानबाट प्राप्त		६०४५६११०००
	खर्च भएको सशर्त अनुदान रकम		५१५९४१८२७२
	चेक साट्न बाकी (सशर्त तर्फको)		१८५७५८.२८
	सशर्त अनुदान मध्ये संघीय सरकारलाई फिर्ता गर्नुपर्ने रकम		८८६३७८४८६.६६

लेखा अधिकृत

प्रदेश लेखा नियन्त्रक

प्रदेश सरकार
आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय
आर्थिक वर्ष २०७५/२०७६ को संघीय सञ्चित कोषको अवस्था

खाता नं.	श्रेष्ता अनुसार			
	आम्दानी	खर्च	बाकी	कैफियत
(क) क १-१ सञ्चित कोष मिलान खाता	८२९९२४८५२.२६	२९०४९१५६१.९९	५३९४३३२९०.२७	
(१) गत वर्षको मौज्दात	८२९९२४८५२.२६			
(२) यस वर्षको	०.००	२९०४९१५६१.९९		
(ख) क १-२ आन्तरिक राजश्व खाता	१३२८५१२४८३.८२	०.००	१३२८५१२४८३.८२	
(ग) क १-३ राजश्व तथा अनुदान खाता	१९२१५९३९५६९.१९	१४५२२०३४६३६.६४	४६९३९०४९३२.५५	
(१) समानिकरण अनुदान	६७७६७००००.००			
(२) शसर्त अनुदान	६०४५६११०००.००			
(३) बाईँफाड बाट प्राप्त भ्याट तथा अन्तशुल्क	६०९९३८६५४२.१९			
(४) कार्यालयबाट सोझै दाखिला	८३५२८८९.००			
(५) रोयल्टी बापत प्राप्त रकम	२८५८८९१४६.००			
(६) शोधभर्ना	०.००	९५६४६०७५६१.०४		
(७) शोधभर्ना दिन बाकी		४०७१२३४३४७.२२		
(८) संघ सरकारलाई फिर्ता दिन बाकी		८८६१९२७२८.३८		
(घ) प्रदेश विभाज्य कोष खाता	९८७१७९०६०.००	३००४९९९९७.००	६८६६७९०६३.००	
(१) आम्दानी	९८७१७९०६०.००	०.००		
(२) स्थानिय तह राजश्व दाखिला	०.००	३००४९९९९७.००		
(ङ) स्थानिय विभाज्य कोष खाता	३००४९९९९७.००	३००४९९९९७.००	०.००	
यस आ.व.को प्रदेश सञ्चित कोषको मौज्दात	२२६६२०५५९६२.२७	१५४१३५२६१९२.६३	७२४८५२९७६९.६४	
RIMS बाट आउन बाकी	०.००			
यस आ.व.सम्मको संघीय सञ्चित कोषको मौज्दात	२२६६२०५५९६२.२७			

* चालु तथा पुजिगत खर्चमा स्थानिय तहलाई हस्तान्तरण गरिएको अनुदान रकमको खर्च समेत समावेश गरिएको छ ।

लेखा अधिकृत

प्रदेश लेखा नियन्त्रक

गण्डकी प्रदेशका माननीय प्रदेश प्रमुख श्री अमिक शेरचन र माननीय महालेखापरीक्षक सहितका पदाधिकारीहरू।

गण्डकी प्रदेशका माननीय मुख्यमन्त्री श्री पृथ्वीसुब्बा गुरुङ र माननीय महालेखापरीक्षक सहितका पदाधिकारीहरू।

गण्डकी प्रदेशको पोखरामा आयोजित लेखापरीक्षण अन्तर्क्रिया तथा छलफल कार्यक्रम।